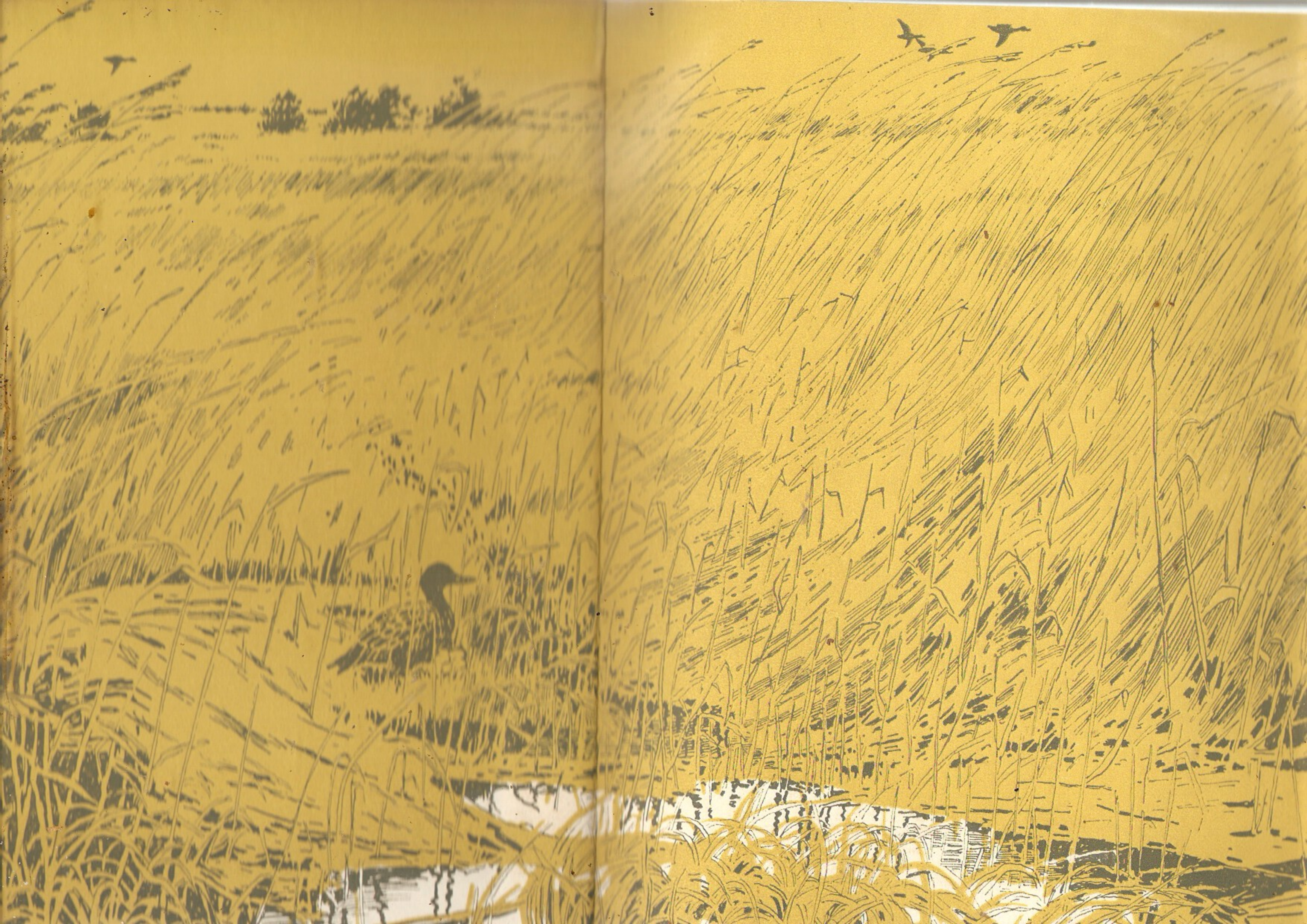

Jüri Pük

MATSALU
ROOSTIKUS

Jüri Pük

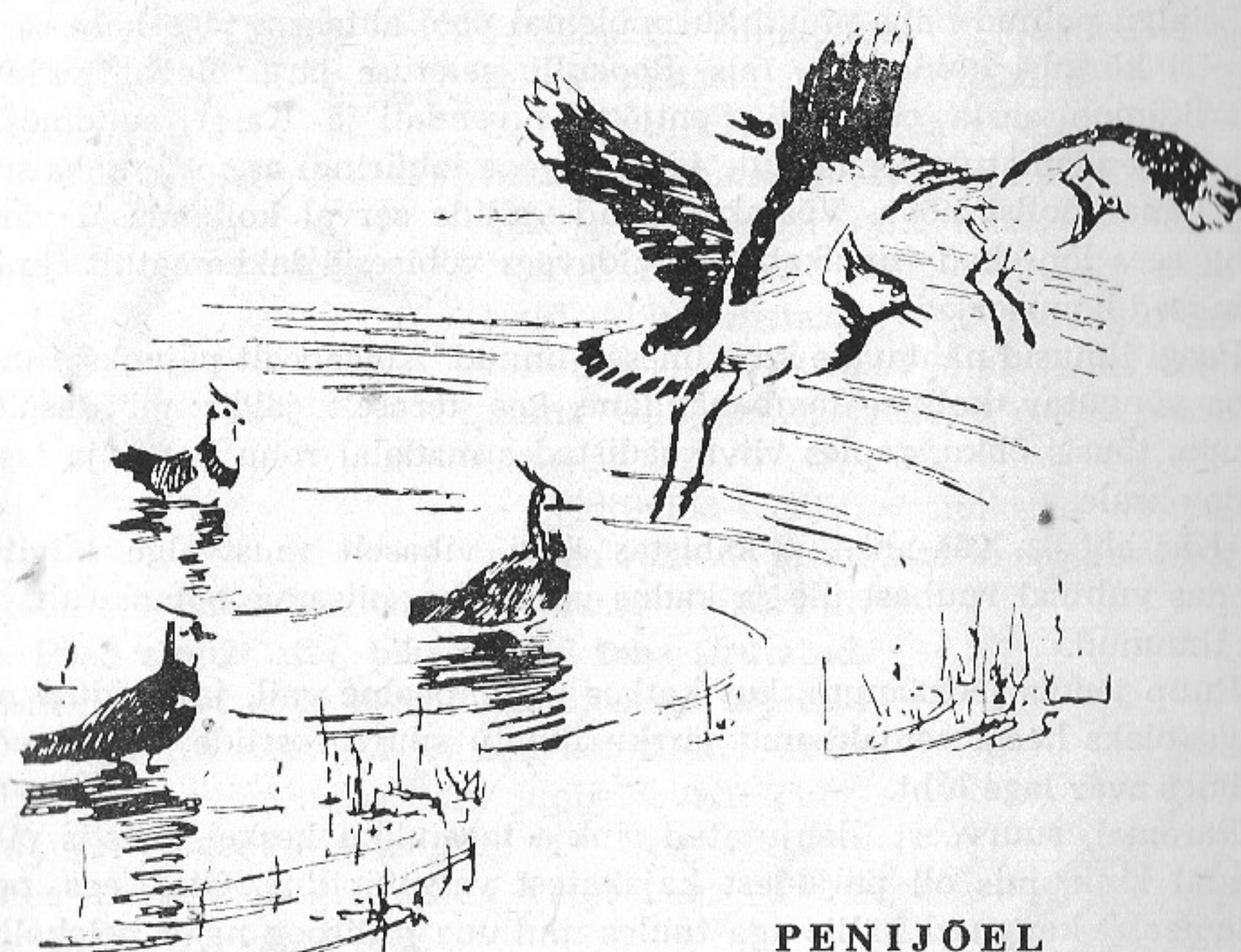
MATSALU ROOSTIKUS

TALLINN
KIRJASTUS «EESTI RAAMAT» • 1971

Illustreerinud
V. Tõnisson

KORDUSTRÜKK

PENIJÕEL

«Kuuled?» küsis Rookoll ja lakkas sõudmast. Vanamehe hallikaspruunil parkunud näol väreles midagi naeratusetaolist.

Koit noogutas sõnatult ja teritas kõrvu. Poisi nägu oli põnevil: järjest valjemini kostis kusagilt lähedusest heledat soigumist, ülemeelikut trillerdust ja õrna tilinat, selle sekka kriiskavaid karjatusi ja juubeldavaid hõiskeid.

«Oot-oot,» lausus vanamees tähendusrikkalt, «varsti jõuame luhale, siis alles kuuled ja näed.»

Ta hakkas jälle ühe mõlaga sõudma. Lameda põhjaga paat ehk ruup, nagu seda siinkandis nimetati, libises kiiresti pärivoolu.

Koit istus ruuba keskel. Ta oli palitukrae üles tõstnud, halli soni silmile tõmmanud, ja nõjatus mugavalt suurele pehmele kompsule, milles oli Rookolli õe poolt kaasa pandud diivanipadi ja sõduritekk. Vanamees kõssitas ruuba päras — seljas kulunud nahkjopp, vana lõhkise nokaga müts kuklas, hallikad vuntsid sorakil, kaela ümber narmendav sall.

Esialgu polnud näha muud kui mõlemal pool ahtakest jõge kahe-kolme meetri kõrgusi kaldavalle, mis Rookolli seletuse järgi olevat tekkinud paarikümne aasta eest, kui Penijõe süvendati ja Kasari suudmealale rajati loendamatute jõekoolude ja lisajõgede labürindi asemele kaks sügavat kanalitaolist nõva. Võssakasvanud vallide serval kollendasid värske rohu sees lopsakad varsakabjad, kaldavees vöbisesid lakkamatult teravapulpulised konnaosjad.

Peagi ilmusid nähtavale ka esimesed linnud. Kõigepealt pajuoksal pikka saba võngutav kollane lambahänilane, kes teraselt jälgis möödasõitvat ruupa, tõusis õhku, raples viivu sädistades madalal rohu kohal ja laskus jälle oksale.

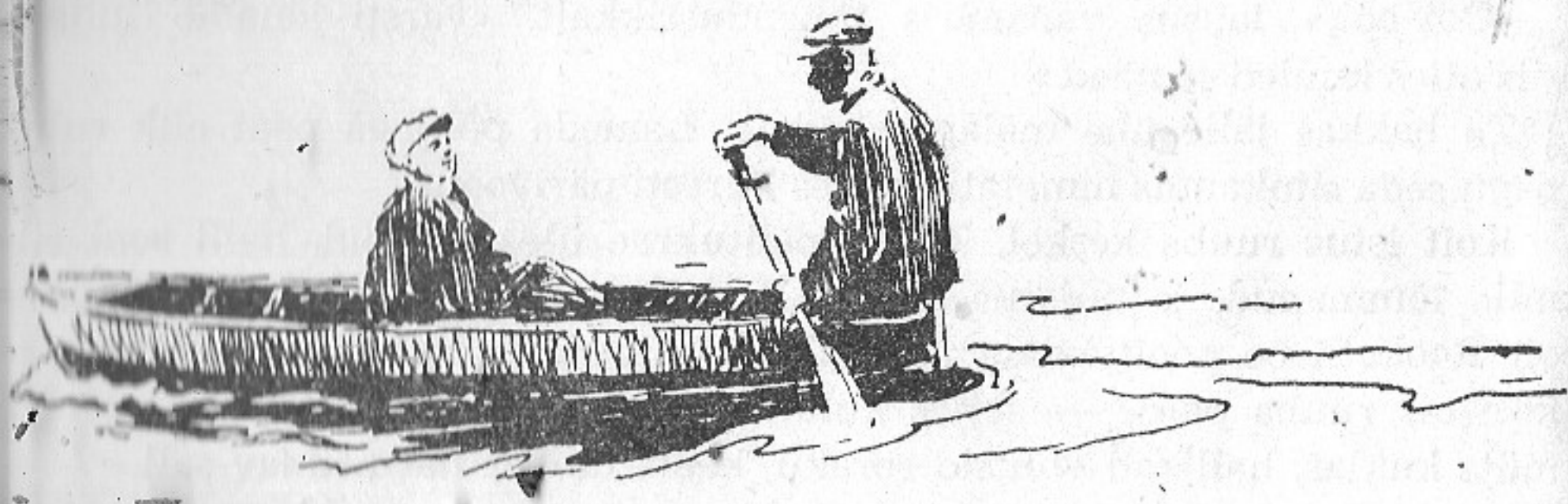
«Kää-ah!... Kää-ah!...» kähistas äkki vihaselt mustvalge kiivitaja, lendas vuhinal ruubast üle ja kadus valli taha niisama ootamatult, kui oli ilmunud.

Ruup jõudis jõekäänuni, kus katkes parempoolne vall, ja Koidule näis, nagu oleks keegi eemaldanud järsku ilmatu suure eesriide: ta silmadele avanes avar lage luht.

Paremal, suurveest üleujutatud sinkja lagendiku keskel, paistis piklik madal kink, mis oli paljudest kajakatest valgetäpiline. Otse ees poole kilomeetri kaugusel hällis aga tuules mullune pilliroog nagu helekollane meri, millel polnud otsa ega äärt. Siin laius Kasari jõe suudmealal, Balti laikide suurim roostik — kuulus Matsalu linnuriik.

«Roni valli otsa ja vaata ringi,» lausus vanamees ja juhtis ruuba vasa kule kaldale. «Ma korjan senikaua puid.»

Koit ei lasknud seda endale teist korda öelda ja seisis varsti hingeldades kõrgel, valliharjal. Selle taga laius osaliselt üleujutatud avar luht, mis lõppes läänes ja põhjas tiheda pilliroomüüriga.

Esimesel silmapilgul ei osanud Koit selles mätaste, rohupuhmade ja roopadriku virvarris eraldada kirjuid vee-linde, kes sulasid maastikuga ühte. Siis ta aga jahmus: kogu luht kihvas lindudest. Nad uitasid ringi, sõid, hüplesid, saputasid tiibu, sulistasid vees, puhkasid mätastel, lendasid üksikult ja parvedes sinna-tänna. Õhk rõkkas ja helas nende häälit-susest.

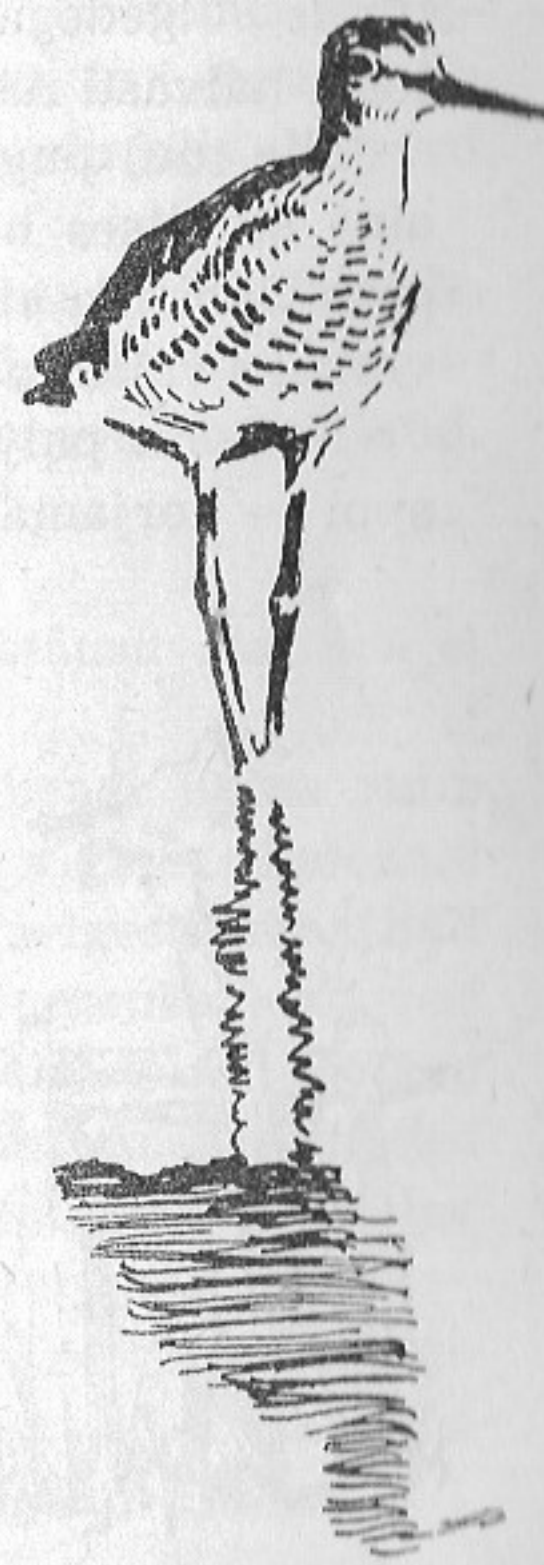
«Vidö-vidö-vidö!...» huikasad kõlavalt pikakoivalised pruunikad mustsabad-vig-

led, kõndides luhal. Mõned neist tõusid imekergesti lendu. Pead sirgelt ette, pikad jalad taha sirutatud, ringlesid nad paariviisi luha kohal, justkui suplesid õhus. Sealjuures viskusid mõned kentsakalt ühelt küljelt teisele ning kõõrutasid juubeldavalt: «Vet-toogadi, vet-toogadi, vet-toogadi!...» Selgesti pais-tis silma musta triibuga lõppev valge saba ja üle tiibade kulgev lai valge vööt.

Kividel puhkasid paarikaupa meriskid — musta pea ja seljaga ning lumivalge kõhualusega ilusad linnud. Isalind kõigutas oma pead siia-sinna ja häälit-ses valjult, üha kiiremini ja kiiremini: «Tlik-tlik-tlik-tlik-tlik...»

Siin-seal sulistasid mätaste vahel tumeroheliste sametiselt helkivate peade ja läikivate sinilillade tiivasulgedega isased sinikaelad ning neist pisut väiksemad tumepruuni pea ja kaelaga isased rägapar-did. «Väk-väk!» ja «Kvääk!» avaldasid aeg-ajalt oma heameelt nende truud kaasad — lihtsa pruunika sulgrüüga emalinnud.

Punajalg-tildrid hankisid oma peenikeste nokka-dega lompidest toitu, kergitades veidralt pikki silmatorkavalt helepunaseid koibi. «Tüliu, tüliu, tü-liu...» kostis kõikjalt nende mahedat mängulaulu, mis meenutas flöödi-heliseid.

Kaugemal kohmitsesid vees üksikud tumetildrid. «Tii-ürü, tii-ürü...» laulsid rahulikult-aeglaselt taeva laotuses ringlevad isalinnud. Teistest eemal sagisid tihedas salgas kartlikud mudatildrid. «Tli-tli-tli-tli...» hüüdis heledalt äkki üks neist ja tõusis otsekohe õhku. Tema järel sööstsid ka kõik teised äreva tilinaga kaugemale.

«Grui-grui-grui-grui...» kudrutasid pisikesed musta kõhuga rislad. Mõni tõis aeg-ajalt kuuldavale peene trilleri: «Trriii!...»

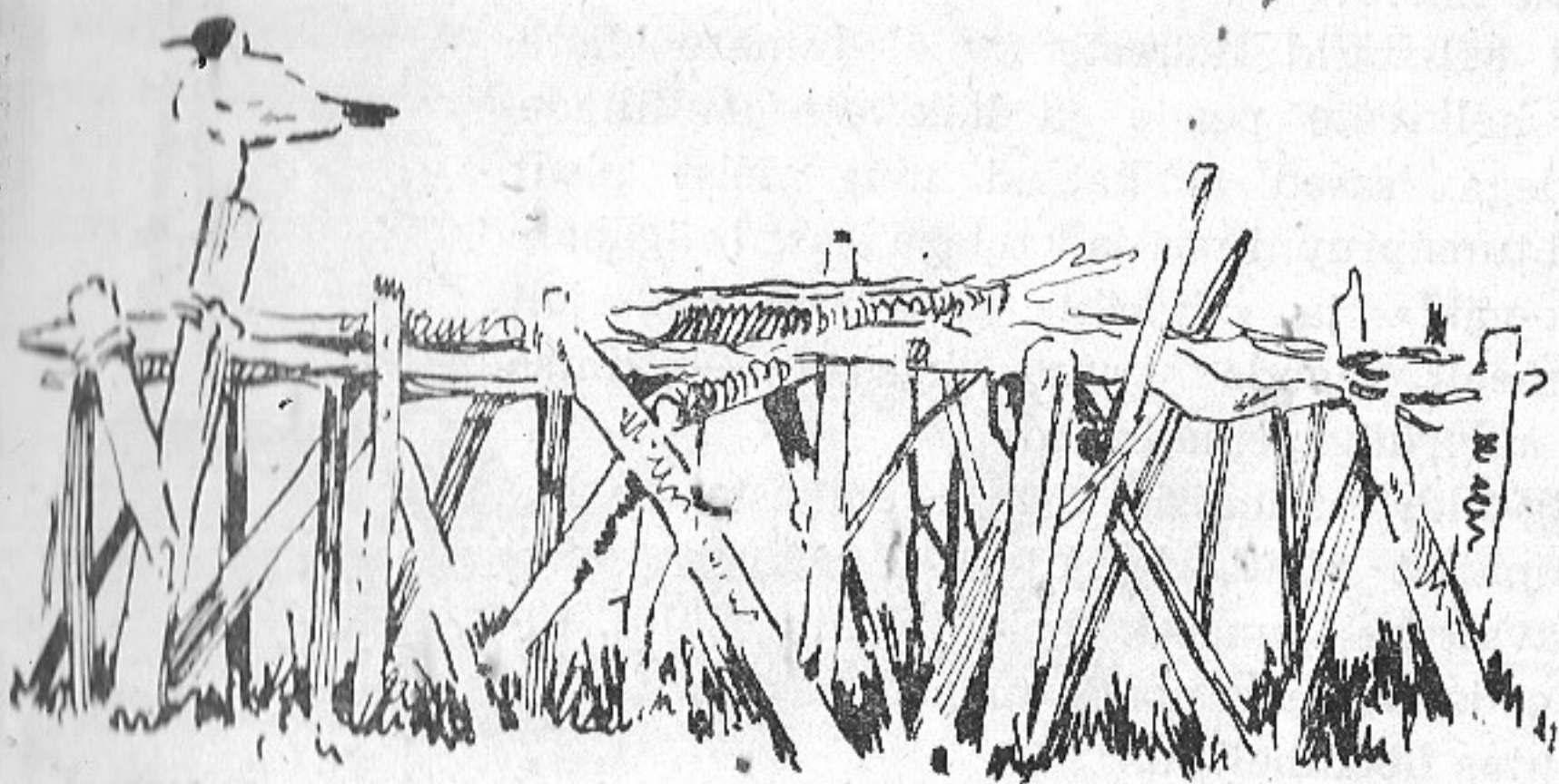
Mätastel seisis ning jalutasid rohekalt küütleva seljaga isakiivitajad, pika tutiga pead uhkelt püsti; kinkudel istusid emalinnud liikumatult oma pesalohkudel.

Veidi eemal pladistas nokaga vees suur hall emahani. Kõrval valvas isalind, kael õieli ja pea püsti. Äkki kaagatas viimane hoiatavalt ja lehvitaski tiibu. Kohe tõusid mõlemad linnud kohmakalt õhku, lendasid madalalt roostiku poole.

Tükk maad eemal, rohupuhmadega kaetud kingul, kaklesid kirjud, turris sulgedega isatutkad nagu noored kuked. Kuid nad olid kauguse tõttu halvasti näha.

Jahe tuul pugesi vägisi Koidu põue, pani ta nina punetama. Kuid poiss aina silmitses haruldast vaatepilti. «Tore, et sain siia sõita!» sähvas tal peast läbi. Ta ei tahtnud aga vanameest liiga kaua oodata lasta ja ruttas viimaks vallilt alla.

«Küll on palju linde!» pahvatas ta vaimustatult ja asus vanamehele appi — korjama suurveest kaldale uhutud puunotte ja lauajuppe.

«Eks ma öelnud,» lausus vanamees muheldes ja süütas paberossi. «Aga vanasti, kui mina poisike olin, siis oli siin lindusid päris paksult kohe. Heinamaad kihasis hanedest ja pardiparved katsid päikese kinni. Lindude kisa oli nõnda vali, et peletas une ära. Juba varakevadel valendasid jääaugud luikedest, need ju rändavad siitkaudu põhja. Lahel tapeti palju luiki ja laglesid, veeti Haeska rannast hobusekoormate viisi Haapsalusse. Jaa, siis võis hea kütt ühe pauguga kolm-neli lindu lennult maha lasta...» Vanamees muheles, tõmbas tubli mahvi. Vanad mälestused soojendasid viivuks kulmupuhmade all peidus olevaid kassisilmi.

«Kas hüüp elab ka siin?» küsis Koit.

«Kus sa sellega,» lõi vanamees käega, «tema pelgab inimesi, ei seltsi teiste lindudega üldse.» Rookoll viskas viimase roika ruuba põhja ning lisas: «Hüüp elab metsikus kolkas, tihedas puhmas. Karjub vahel, näe, seal, Äärenurga roostikus ja Suitsu jõe ääres. Eks sa kuule varsti ise. Aga nüüd kihutame jälle edasi.»

Nad ronisid ruupa ja vanamees hakkas uuesti sõudma. Naeratus mängles Koidu avalal näol, ta helesinised silmad sädelesid. Jaa, kui seda kõike kodus sõpradele jutustada, peavad nad teda kindlasti luiskajaks. Niivõrd uskumatu oli see pilt, mida ta äsja oli näinud.

Taevast katsid täna sinkjashallid pilved ja niisama sume oli ka Penijõe sogane vesi. Siin-seal paistsid lagedal heinamaal meetri-poolteise kõrgused ristamisi maasse taotud vaiadest ja põikpuudest koosnevad sõrestikud. Liikumatu istusid neil sinihallide tiibadega kalakajakad.

«Mis asjad need on?» küsis poiss.

«Kuhjalavad,» seletas vanamees, «et heinakuhjad veetõusu ajal ära ei upuks.»

Kollane pilliroosein ligines, varjates kaldavalle, ja peagi lipsas ruup tihedasse džunglisse. Linnukisa kadus kohe, ainult viglede heledaid hõiskeid kostis puhuti taeva laotusest. Mullusel rool oli selgesti näha hall triip — praegusest veepinnast meetri jagu kõrgemal: sinnamaale oli vesi ulatunud kevadise üleujutuse ajal. Kuni nelja meetri kõrgused nõtked roovarred pörkasid järjest üksteise vastu, hõõrdusid vastamisi, säbrused pöörised kiikusid üles-alla, jäigad lehed lipendasid lakkamatult tuules. Kogu roostik kahises ja praksus.

Koidul hakkas pisut kõhe: talle tundus, nagu varjaks rootihnik mingisuguseid ohtlikke elukaid, kes varitsevad seal möödasõitjaid. Sinna üleujutatud roostikku ei julgeks tema küll vist iialgi üksipäini minna.

«Roog lõigatakse talvel maha,» seletas Rookoll paberossi süüdates, «aga tänavu oli pehme talv, ei pääsenud ligi, jäi kasvama.»

Jõgi muutus laiemaks ja sirgemaks. Ühtegi elamut ega paati polnud näha ainult siin-seal kohmitsesid madalas kaldavees üksikud tutkad ja rootihnikust tõusis vahetevahel lendu mõni emapart.

Järsku märkas Koit vasakul roolatvade kohal aeglaselt lauglemas suurt pruuni roo-loorkulli — linnu laiad tiivad olid pea-aegu täisnurga all üles sirutatud.

«Roostiku hirm,» lausus vanamees, «pistab kinni kõik, mis aga ette juhtub: munad, linnupojad ja ka vanad linnud. Ainult hanede kallale ei julge minna. Neid kulle on siin õige mitu paari, teevad palju paha...»

Ka vanamees jälgis võimsa röövlinnu sujuvat lendu, kuni too plaanerina hõljudes viimaks roo taha vajus.

Varsti tegi Penijõgi uue käänaku ning suubus märksa laiemasse ja kiirema vooluga jõkke, mille vesi oli märgatavalt kollakam. Siingi laius kahel pool kollane roostik.

«Kasari,» ütles vanamees kuidagi pidulikult.

Koit pingutas mälu, püüdis meenutada raamatutest hiljuti väljaotsitud andmeid. Kasari kohta: «Lääne-Eesti suuremaid jõgesid... Üle saja kilomeetri pikk... Algab Rapla lähedal soos...» Siis aga märkas ta kaldal alti, millele oli suurte tähtedega kirjutatud:

KEELUPIIRKOND

15. MAIST — 15. JUUNINI
KALAPÜÜK KEELATUD

Koit heitis vanamehele küsiva pilgu.

«Kudemise aeg, kalakaitse inspektorid ei luba jões püüda,» tähendas Rookoll ja lisas rahustavalt: «Ära karda, ega me sellepärast veel nälga jää. Meie paneme lahte mõrrad sisse.»

Ta tõmbas mõlaga veel paarkümmend korda, ja madalate leppade tagant ilmus paremal vallil ootamatult nähtavale viilkatusega majake, mille ümber kuivasid mõrrad ja võrgud.

«See ongi minu häärber,» lausus vanamees muheldes ja juhtis ruuba osavasti randa. Seejärel pistis ta pika ridva parda küljes tolknevast trossiga läbi maa sisse, et veevool ruupa ära ei viiks, ja astus kaldale.

ROOKOLLI KODU

Seni kui vanamees ladus seljakotist välja alevist varutud ja Koidule kodunt kaasa antud kosti, uuris poiss uudishimulikult onni sisemust.

Seal oli kaks nari — üks neist kujutas endast pilliroost, vanadest kasukatest ja räbaldunud kirjust tekist koosnevat vormitut aset, teine aga oli täis suuri võrgurulle. Lauakesel olid segi paberossipakid, topsikud pipra ja loorberilehtedega, klaaspurk suhkruga, poolik teepakk ja kriimuline emailkruus. Laua ees pikk pink, ukse lähedal ümmargune raudahi suure tahmase katla ja kahe plekk-kausiga. Laua alt paistis pann, ahju kohal rippus mingi kotike ja ukse kõrval puuvõru, mille ümber oli keritud landinöör metallkalakese ja konksuga. See oligi kogu sisustus.

Koidule torkas kohe silma, et laud oli koristamata, põrand porine ja prahti täis. Kuid ometi — üksildase onni asukoht kauni jõe ääres roo-ühniku serval oli palju toredam, kui ta endale oli osanud kujutleda. Nüüd alles mõistis poiss, mispärast vanameest Rookolliks hüüti. Vanamehel aga polnud vaja küsidagi, kuidas poisile siin meeldis — Koidu naerata-va nägu kõneles küllaltki selget keelt. Või veel! See siin oli ju hoopis teist-sugune, võrratult huvitavam maailm kui too, kus poiss seni oli elanud.

«Kõigepealt teeme natuke ruumi,» arvas Rookoll. «Meid on ju nüüd siin kaks meest.»

Nad asusid välja kandma võrgurulle, mis lõhnasid tõrva ja kalade järele. Varsti oli nari tühi, vanamees tõi väljast pilliroohakist mõne roo-kahju, laotas need narile ja kattis puldanitükiga kinni. Koit tõmbas kaasatoodud teki peale, peatsisse seadis kirju padja, ning mugav ase oligi valmis. Seejärel hakkasid nad puid ruubast välja loopima ja riita laduma.

«Mitmendasse klassi sa siis nüüd said?» päris vanamees.

«Vilendasse,» vastas poiss rõõmsalt.

«Tunnistus on käes?»

«Jah, eile anti kätte ja täna tulingi. Ei raatsinud ühtegi päeva kaotada. Isa lubas laupäevani jääda...»

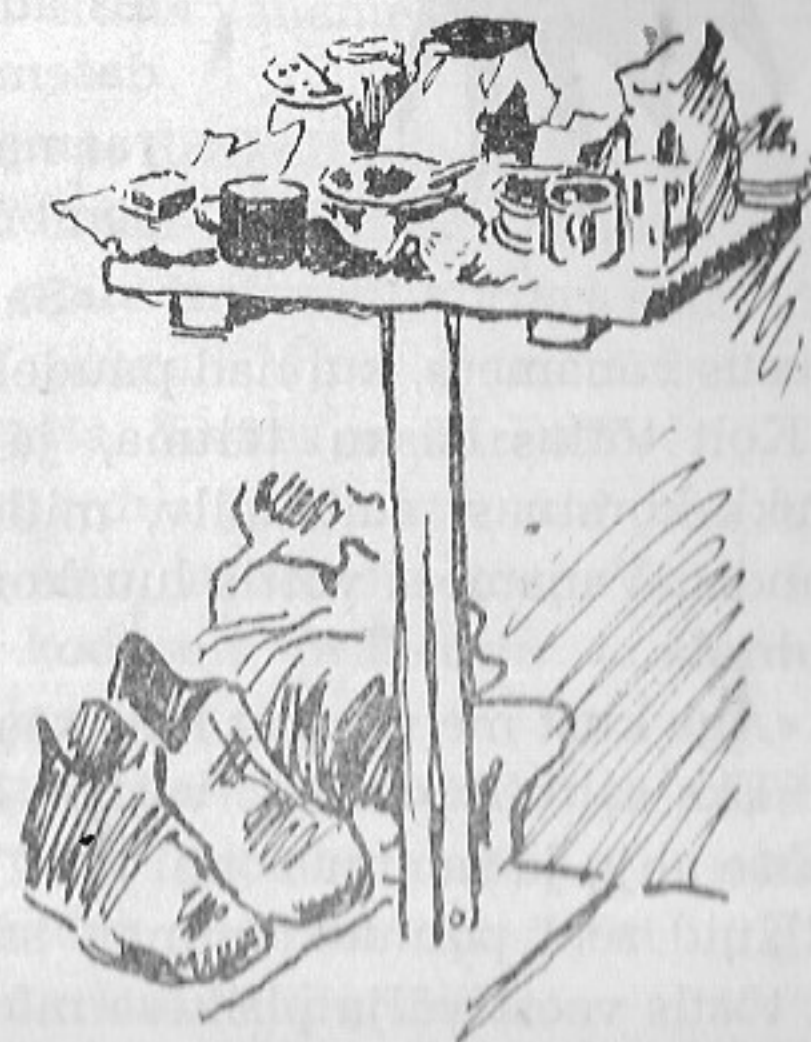
«Tore on. Kui meeldib, siis võid kaueminigi võõrusel olla. Kahju ainult, et kevad on visa tulema, näe, maikuu hakkab lõppema, aga ilm on ikka jahe ja vidune...»

Akki kuulsid nad, kuidas kusagil vastaskaldal roostikus hakkas metshani valjult ja ärevalt häälitsema, otsekui surmahirmus: «Ngaa!... Ngaa!... Ngaa!...»

See oli hääresignaal. Sedamaid lendasid mitu parti vurinal üle jõe ja vastaskal-dalt kostis paljude hanede kaagatamist. Nad häälitsevad kuidagi erisuguselt, kaeb-likult, haledalt. Suured hallid linnud hakkasid madalal roostiku kohal parves tiirlema.

«Vaenlane õhus,» lausus Rookoll ja näitas üles taeva poole.

Koit nägi üsna madalal oma pea kohal lendamas suurt tumepruuni lühikesest valge

sabaga lindu. Ta laiad massiivsed tiivad olid liikumatult välja sirutatud. Aeglaselt ringe tehes laugles võimas lind Suure roostiku kohal, kaunis ja suursugune oli ta lend.

«Kas see on kotkas?» küsis Koit pärani silmi üles vahtides.

«Merikotkas neh,» vastas vanamees, kes jälgis samuti üksisilmi haruldase röövlinnu majesteetlikku lendu. «Üks paar pesitseb juba teist aastat Matsalu metsas.»

«Haned kardavad teda?»

«Teda kardavad kõik. Ainult luikede kalale ta naljalt ei tüki. Aga hanel kisub rinna lõhki, pistab kinni südame ja kopsud. Sestap haned tiirlevadki... parves... pesade kohal...»

Seekord oli aga hanede kartus ilmaaegne. Merikotkas tõusis tiireldes õige kõrgele, laugles mõnda aega külmas karges õhus ja suundus varsti läände. Lendas kiirustamata, raskelt tiibu lehvitades avamere poole. Koit vaatles aukartusega meie kõige suuremat ja haruldasemat röövlindu, kellest ta oli seni ainult raamatutest lugenud, kuni too kadus viimaks sombusesse pilvemerre.

«Sa tee õige tuli alla, praeme värsket kala,» lausus vanamees, kui nad puudeladumise lõpetasid.

Koit tõttas käsku täitma, ja peagi tõusis onni seinast väljaulatuvast plekk-korstnast suitsupily, mille tuul järjest tükkideks rebis ja eemale kandis. Vanamees võttis luuakontsu ja pühkis põranda suuremast prahist puhtaks.

«Aga kust me värsket kala saame?» küsis poiss.

«Eks sahvrist ikka,» vastas Rookoll muheldes. Ta viskas prahi küdevasse ahju ja sammus onni taha. Poiss ruttas talle järele.

Kuid seal polnudki mingit sahvrit. Vanamees astus hoopis pilliroogu ja tõstis veest välja pisikese mõrra, milles neli-viis hõbejast kala ägedasti

siplema hakkasid. Rookoll võttis sealt kaks poolekilost särge ja laskis mõrra vette tagasi.

Vahepeal tuli päike ootamatult pilverinnete vahelt välja, pani hälliva roostiku kuldselt sädelema.

«Ennäe, kevad hakkab viimaks silmi tegema,» muigas Rookoll.

Kuid peagi vajusid pilved jälle kokku ja päike kadus.

Suure pussiga rookis vanamees särjed lauatuksi peal soomustest puhtaks ja võttis neil sisikonnad välja. Ta reumast kõverasse kistud pahklikud sõrmed tulid sellega päris osavasti toime. Koit oli muidugi ninapidi seal juures.

«Peaasi, et sa sapipõit lõhki ei lõika,» õpetas Rookoll, «siis on kalal kohe mõru mekk juures.» Ta näitas poisile mustjaspruuni sapipõit, mille ta seejärel koos teiste rapetega minema viskas.

Varsti särisesidki pannil isuäratavalt pekitükid ja särjed. Ei möödunud palju aega, kui vanamees ja poiss istusid kõrvuti pingil ja teineteise võidu sõid pruuniks praetud kalu. Mõlema lõug ja nina läikisid rasvast. Vahepeal hakkas katlas vesi keema ja nad jõid mõnuga kanget healõhnalist teed peale.

«Noh, kas kõht sai täis?» küsis vanamees lõpuks.

«Jaa!» kinnitas poiss.

«Ehk aitab minulegi,» arvas Rookoll pärast kolmandat kruusitait. Pühkis salliotsaga higist nägu. «Mina sean nüüd mõrrad korda, sina lõhu puid ja too tuppa. Mine sa tea, öösel võib veel vihma tulla. Kirves on nari all.»

Väljas hämardus juba, kui nad oma töödega valmis said ja astusid sooja onni, kus puud ahjus koduselt praksusid ja teekatel tasast joru ajas.

Rookoll istus pehmele narile ja tõmbas jalast ära oma porised kotad — mahlõigatud säärttega kummisaapad. Siis kallaski endale veel ühe kruusitäie teed.

«Nõndaks, homme hommikul põrutan turule,» lausus ta otsustavalt.
«Tarvis leivakõrvast muretseda.»

«Kas alevisse või?» küsis Koit ilma suurema vaimustusega.

Vanamees turritas oma metsikuid kulmupuhmi ja muigas.

«Mispärast siis alevisse? Tont teab, kas seal ongi värsket kala. Ei, ei, minu turuplatsiks on Matsalu laht ja turukottideks mõrrad...»

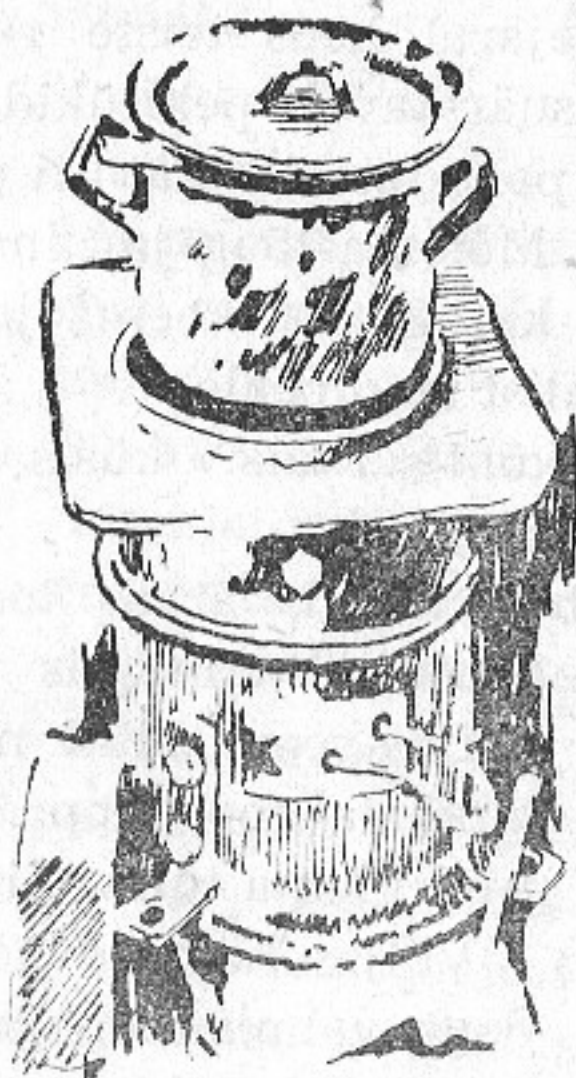
Poiss naeratas kohmetult.

«Minä tahaksin ka kaasa tulla,» ütles ta paluvalt.

«Tule,» nõustus vanamees heatahtlikult. «Ainult et suurt saagilootust ei ole. Põhjatuul viib isegi katlast kalad ära, mis seal veel merest rääkida. Aga nüüd viskame õige kondid hunnikusse ja heidame ise otsa.»

Ta ladus ahju puid täis ja tõmbas välisukse kõvasti kinni.

«Ilmal on kurjad silmad peas, tuul puhub varsti sooja välja, hommi-kuks on siin külm nagu hundilaudas.»

RAHUTU ÖÖ

Nad heitsid oma kahisevatele asemetele ja siis kuulis Koit, et onnis oli veel üks olevus, keda ta seni polnud tähele pannud. See oli igivana roostes äratuskell, mis lamas kummuli aknalaua tuhmi peeglitüki ja kulunud habemenoa seltsis ning tegi imelikku häält: krigises, kriuksus ja pröksus. Poiss märkas, et kell käis ebaühtlaselt — vahel aeglaselt, siis järk-järgult kiiremini, seejärel taas järjest aeglasemalt.

«Miks see kell kõhuli lamab?» küsis Koit Rookolliit.

«Hmh,» turtsatas vanamees. «Teistmoodi ta sunnik ei käi üldse. Vanaks jäänud teine, oma kolmkümmend aastat juba turjal. Õiget aega ei näita kah, lippab päevas kaks-kolm tundi ette. Aga eks ta ole ikkagi seltsiks.»

Raudahi hakkas kuumusest kumama, onnis oli palav nagu maasaunas. Koit lükkas ukse natukeseks ajaks paokile, kuigi vanamees imestas ja ütles, et temale olevat soe päris kontimööda.

Seejärel lamasid nad tükk aega vaikides. Rookoll oli üksinduses elades harjunud vaikima, Koit aga ei julgenud ise kuidagi juttu alustada, ta justkui pelgas natuke vanameest. Viimaks võttis siiski südame rindu ja hakkas küsimusi esitama.

«Mina olen «Kasari» kolhoosi liige,» seletas talle vanamees vastuseks. «Meid on lüüis kolm kalurit: vana Selise Mihkel elab Suitsu jõe ääres, Tulli Jaagup Rannu kaldal ja mina siin. Igaüks püüab omaette, igaühel on oma norm...»

«Aga missugused kalad siin elavad?» tundis Koit huvi.

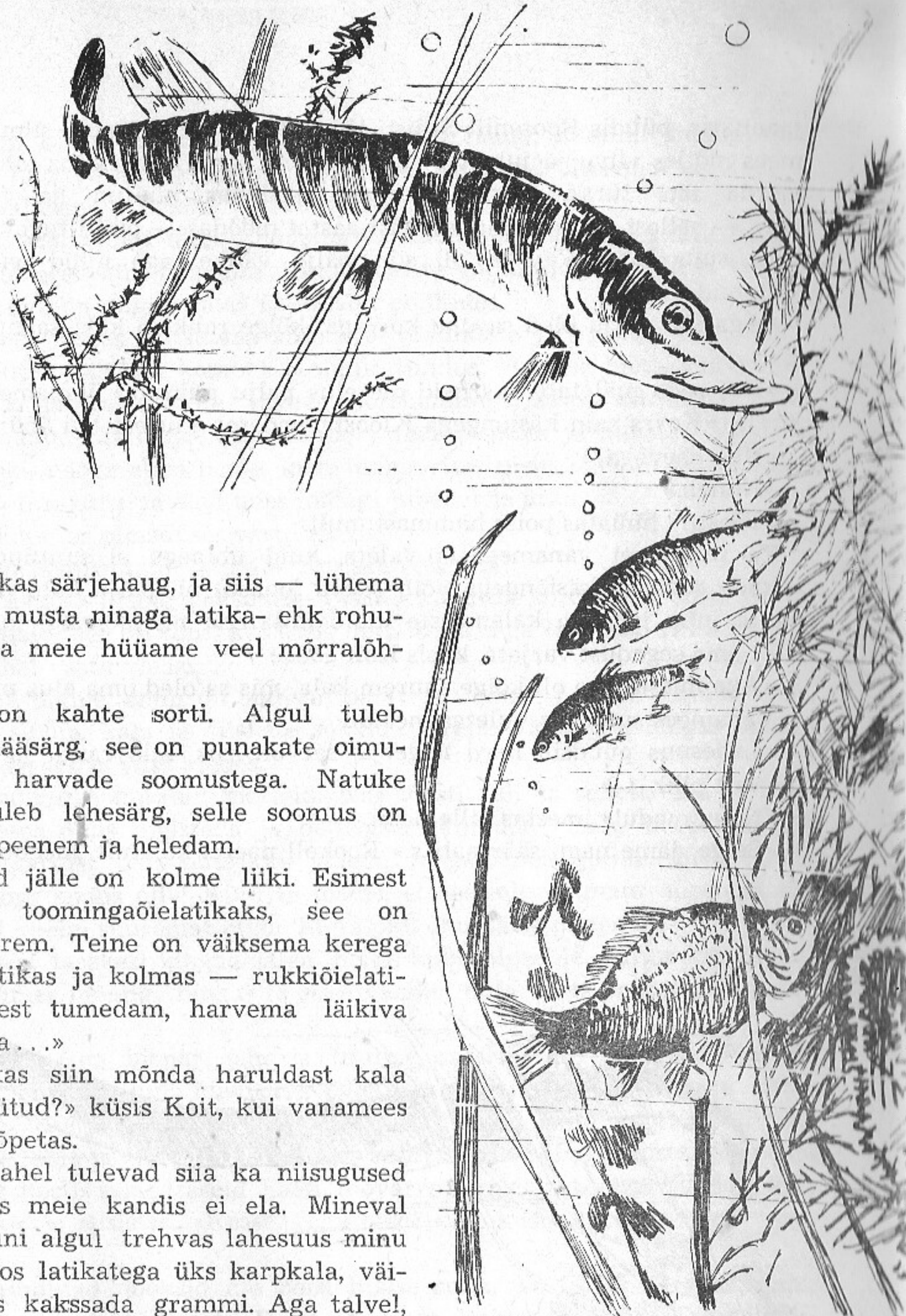
«Kalu on siin palju, oma paarkümmend sorti,» vastas vanamees. «Mõned elavad kogu aeg jõgedes, teised jälle käivad ainult kevaditi kudemas. Kõige rohkem püütakse haug, säinaid, vimmu, siis veel angerjaid, särgi, kokri ehk karuseid, siis linaskeid, ahvenaid ja roosärgi, tulisilmi, soikusid ja muid. Lutsud olid tükk aega kadunud. Alles tänavu talvel püüti jälle Kasarist ja Suitsu jõest, ainult et need olid vaid kämbla-pikkused...»

«Mis kalad need tulisilmad ja soigud on?» küsis Koit. «Mina pole niisugustest kuulnud.»

«Eks meil on siin mõnedel kaladel omad nimed,» seletas vanamees. «Tulisilm on särje moodi, aga natuke väiksem, paksema seljaga ja valgema soomusega. Tal on tulipunased silmad ja väga õrn liha, läheb ruttu pahaks. Soik on jälle väikese säina moodi, aga tihedama soomusega ja pikerguse kehaga.» Rookoll süütas paberossi, tõmbas tubli mahvi. «Nurgusid hüütakse siin latikateks, aga päris latikaid — lasnadeks. Lepamaime hüüame jälle kaerakaladeks ja viidikaid silakateks...» Ta jäi vait ja tõmbas suitsu.

«Jutusta veel!» palus poiss.

«Millest siis veel...» arutles vanamees. «Nõh, esimestena, juba jäälagunemise ajal, tulevad kudema säinad, vimmad ja haugid. Tungivad jõgede ja kraavide kaudu kaugele, isegi Rootsirabasse, Kasarist seitse kilomeetrit eemale. Särjed ilmuvad siis, kui on juba soojem, kui sääsed suruma hakkavad. Nende järel tulevad üles viidikad. Siis lasnad, aga neid on väheks jäänud. Edasi tulevad latikad; esimest korda siis, kui rukis luuakse ja teist korda siis, kui rukis õitsema hakkab. Latikate järel rutta-
vad angerjad nende marja sööma. Ogalikud on ka marja peale maiad.» Vanamees oli jutusoonele sattunud, pajatas aina edasi. «Haugisid on mitut värvi. Kõige enne tuleb rohekaskirju säina- ehk jäähaug, natuke hiljem

— pruunikas särjehaug, ja siis — lühema kerega ja musta ninaga latika- ehk rohuhaug, keda meie hüüame veel mõrralõh-kujaks.

Särgi on kahte sorti. Algul tuleb kudema jääsärg, see on punakate oimudega ja harvade soomustega. Natuke hiljem tuleb lehesärg, selle soomus on tihedam, peenem ja heledam.

Latikaid jälle on kolme liiki. Esimest hüütakse toomingaõielatikaks, see on kõige suurem. Teine on väiksema kerega sireliõielatikas ja kolmas — rukkiõielatikas, teistest tumedam, harvema läikiva soomusega...»

«Aga kas siin mõnda haruldast kala ka on püütud?» küsis Koit, kui vanamees viimaks lõpetas.

«Jah, vahel tulevad siia ka niisugused kalad, kes meie kandis ei ela. Mineval aastal juuni algul trehvas lahesuus minu mõrda koos latikatega üks karpkala, väike, umbes kakssada grammi. Aga talvel,

jaanuaris, püüdis Rooseniit Suitsu jõest jää alt mõrraga ühe silmu.» Vanamees mõtles viivu ja jutustas edasi. «Mõne aasta eest sattus lahes sügisel mõrda üks tursk. Mitmel korral on lahes püütud ka forelle ja kord — sellest on vist oma viisteist aastat möödas — püüti tugeva tormiga isegi suur lõhe. Vanasti oli siin palju vähke, aga nüüd on nad siit kadunud.»

«Aga kui palju oled sa ühe korraga kõige rohkem kala saanud,» küsis Koit.

«Kes seda mäletab, eks neid ole elus palju püütud.» Vanamees mõtles järele. «Korra sain käsiõngega Kloostri sadama juurest ligi 750 särge...»

«Ühe päevaga?»

«Noneh.»

«Tõesti!» hüüatas poiss hämmastunult.

Ta uskus, et vanamees ei valeta, kuid ühtaegu ei suutnud kuidagi uskuda seda, et käsiõngega võib päeva jooksul nii palju kalu püüda. Ka oli ta juba jahi- ja kalameeste liialdamiskirest nii mõndagi kuulnud...

Et oma segadust varjata, küsis Koit edasi:

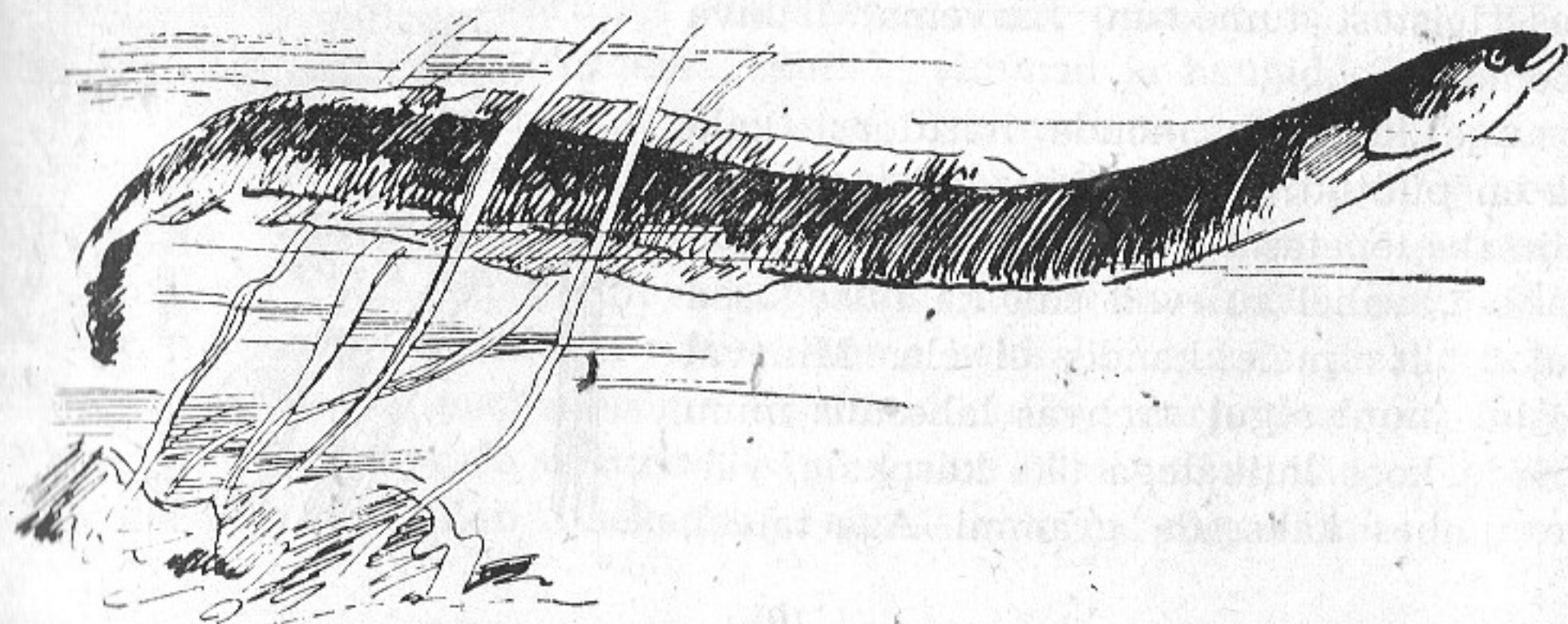
«Aga missugune oli kõige suurem kala, mis sa oled oma elus püüdnud?»

Vanamees suitsetas, tuletas meelde.

«Lahe suus püüdsin kord angerja, see oli viis kilo raske ja poolteist meetrit pikk...»

«Nagu madu!» imestas jälle poiss.

«Selge, jäme nagu säärsaabas.» Rookoll naeris kõlatult, meenutas edasi:

«Kord sain Lõige mätta lähedalt kaks suurt haugi, kumbki kaalus oma kolmteist kilo. Ja imelik asi: mõlemad olid sattunud ühte mõrda...»

«Ehk olid isane ja emane?» arvas poiss.

«Küllap vist sedasi oligi,» nõustus vanamees ja haigutas suure suuga. «Aga nüüd peab küll magama jääma. Kas sa endale jopet peale ei taha?»

«Ei, ei, mul on niigi palav,» ütles Koit puhkides.

Vanamees viskas suitsuotsa ahju ette põrandale ja norskas juba mõne minuti pärast vägilase kombel. Koidule tundus, et kohe hakkavad toidunõud ja aknaklaasid selle vägeva norskamisega kaasa klirisema. Kuid Koit ei saanud tükil ajal sõba silmale, aina vähkres ja higistas. Viimaks uinus siiski, näoga akna poole, kust tungis sisse pisut värsket õhku. Kuid poisi uni oli rahutu, ta nägi unes midagi jubedat ja ärkas.

Keegi koputas pimeduses vastu akent.

Koit tõusis hirmunult istukile. Kes see võis olla?

Ta kuulatas südame põksudes. Tasane koputus kordus, ja poiss rahunes sedamaid: see oli tuul, kes sasis onni seina taga lepaoksi, pekstes neid vahetevahel vastu klaasi.

Poiss oli higine, onnis oli endiselt palav ja umbne. Lehkask tubakasuitsu, loorberi, sibula, kala ja niiskete sokkide järele. Vanamees magas magusasti, nohisedes ja vilet ajades.

Koit mõlgutas nukraid mõtteid. Kas tõesti tuli ta selleks siia, et ööd läbi umbses õhus higistada ja palavuses lämbuda? Poiss tundis järsku teravat igatsust oma õhurikka jaheda magamistoa järele. Küll oleks praegu tore kodus olla! Kuid ta teadis, et see oli võimatu ning tundis seepärast veelgi suuremat piina. Ei, ta pidi õhu kätte minema!

Koit pani tasakesi kingad jalga, heitis kuue õlgadele, väljus kikivarvul onnist. Suure mõnuga hingas ta sisse värsket õhku ja ta enesetunne paranes kohe.

Väljas oli õige hämar, jahe ja tuuline, sabistas peent vihma. Taevas oli üleni pilves, ainult idakaares paistis silmapiiri kohal kitsuke heledam triip. Kuskil läheduses kaagatasid hallhaned. Suur roostik oli liikvel. Tuul rebis ja õõtsutas pilliroogu, kõikjal krabises ja sahis, pimedast tihnikust kostis salapäraseid hääli, roovarred praksusid, keegi justkui käis seal, ohkis ja susistas. «Kesse?... Kesse?...» küsis keegi käheda sosinaga.

Hirmujudinad jooksid üle poisi higise selja. Ta lipsas käratult onni, jättes ukse meelega paokile. Peagi oli tunda, kuidas toas õhk liikuma hak-

kas ja hingamine kergemaks muutus. Koit suigatas juba, kui Rookolli rinnus järsku midagi korisema hakkas. Vanamees ajas end ägades istukile, köhis tükk aega raskelt, läkastades ja kopse pingutades. Siis leidis kobamisi laualt paberossipaki ja tikud ning hakkas suitsetama, hingeldades äsjasest köhahoost. Seejärel tatsas paljajalu välja. Ust avades pomises midagi pahaselt, tagasi tulles tõmbas ukse kõvasti kinni.

Koit teeskles magajat ja varsti uinuski, sest vahepeal oli õhk onnis talutavaks muutunud.

Hommiku poole aga ärkas ta külmatundest. Onnis oli niivõrd jahe, et ta ninaots ja varbad olid lausa külmaks tõmbunud. Koit pani tasahilju kampsuni selga ja sokid jalga, mässis ennast hoolega teki sisse, kuid ei saanud ikkagi sooja. Ta kahetses, et öhtul vanamehelt joppi ei võtnud.

VEE JA TAEVA VAHEL

Hommikul oli Koit õige roidunud, ta pea valutas. Kuid poiss ei lausunud vanamehele oma õistest vintsutustest ühtegi sõna. Häbi oli rääkida.

Vihm oli üle jäänud, kuid ilm oli endiselt jahe ja tuuline, kui nad pärast kehakinnitust tugevasti koormatud ruupa istusid ja päriveroolu lahe poole teelesid.

«Milleks sa vikati kaasa võtad?» küsis Koit imestunult.

«Eks vesiaed vajab ka niitmist,» ütles Rookoll salapäraselt. Vanamees silmitses taevast, jälgis pilvede liikumist.

«Peaks tuul ometi mingi otsuse tegema,» torises ta.

Paarisaja meetri järel tegi jõgi käänaku ja kulges siitpeale noolsirgelt kolme kilomeetri pikkuselt läbi rooväljade kuni laheni välja. See oli

Kasari lõunapoolne süvendatud suudmeharu, teine haru oli neli kilomeetrit põhja pool. Ühtegi paati polnud näha, nad olid täiesti üksi.

Kaldavallidel kasvasid pajupõõsad, üksikud lepad, toomingad ja haavad. Nende taga kollendas pidev tihe müür pilliroost, kaislatest ja hundinuiadest. Roostikus kaagatasid haned ja prääksusid pardid. Vahetevahel lendasid mõned neist üle jõe ja kadusid kähku tuules õõtsuvate roolatvade taha.

Korraks näitas ennast vasakul rootihniku kohal loorkull. Ta lendas saaki varitsedes kiirustamata piki jõge ning kadus peagi silmist. Koit tahtis vanameest sõudmisel abistada, kuid Rookoll lükkas pakkumise tagasi. Poiss imestas, kui jõuliselt kuuekümne viie aastane vanamees sõudis.

Poole tunni pärast ilmus vasakul nähtavale Kasarisse suubuv nelja-viie meetri laiune veepael.

«Suitsu jõgi,» teatas vanamees.

Samal hetkel tõusid lähedusest vurinal lendu kaks sinikaelparti — isane ja emane. Paremal kaldal paistis kumera katusega madal osmik.

«Saksa sanitaarvankri kere,» seletas vanamees. «Toodi pärast sõda siia, kalurid elavad varakevadäl sees; praegu on tühi.»

Siis nägi Koit paremal lagedamal kohal mätta otsas istumas varese-suurst musta lindu, kellel oli valge nokk ja otsaesisel imelik valge kilp. Ta sai vanamehelt teada, et see on vesikana ehk lauk, nagu kohalik rahvas teda nimetab.

Eestpoolt hakkas järjest valjemini kostma kajakate kähedat kisa. Varsti nägid nad jõe kohal ja jõest vasakul pool tiirlemas sadu valgeid linde. «Käk!... Käk!...» häälitsevad seal kohvipruuni peaga ja hallide tiibadega naerukajakad. Mõnedel neist rippusid noka vahel pikad roovarred, mida nad kusagile eemale kandsid.

«Tassivad pesadesse pehmemat küljealust,» tähendas Rookoll. «Räuskavad nagu turueided.»

Kuid Koidule näis, et kajakate kisa meenutas rohkem tüdrukute kilkeid koolis vahetundide ajal.

Eespool paremal vallil paistis sinkjashalli vee ja luitunud roo taustal trobikond eredavärvilisi kirjusiid tutkaid.

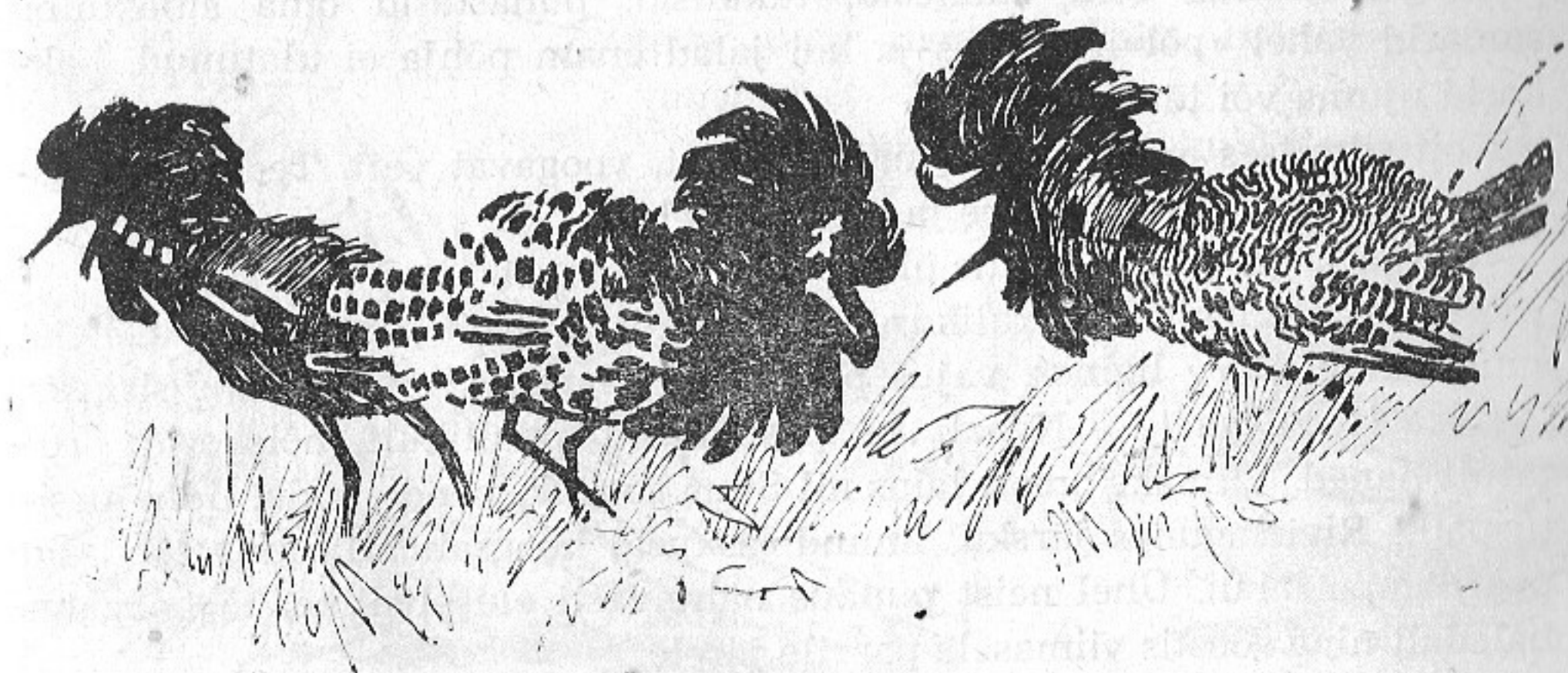
«Näe, riiukuked platsis,» tähendas vanamees.

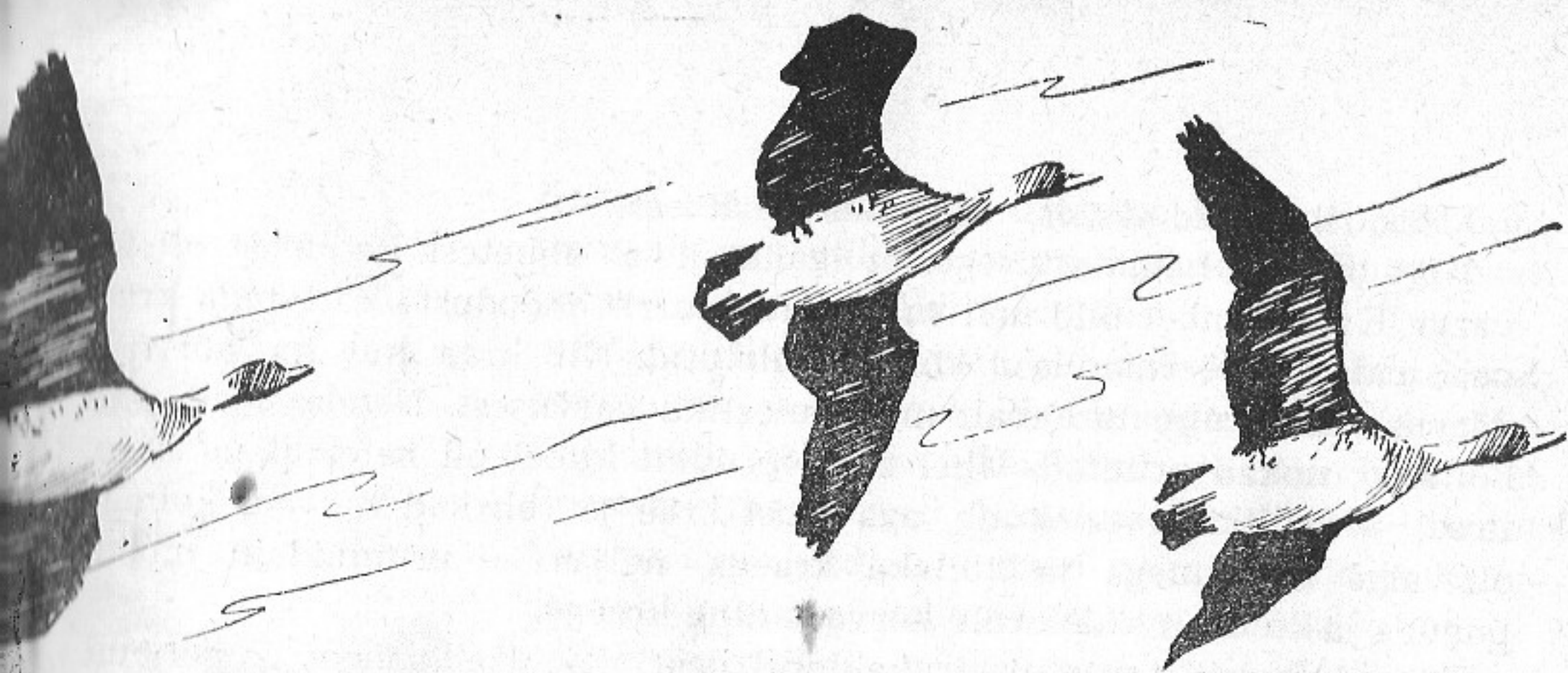
Koit märkas hämmastusega, et igaüks neist uhketest lindudest oli ise värvi. Kaela ümber olid neil suled laialt turris, moodustades toreda krae, peas paistsid kõrvataolised kõrged suletutid. Nii krae kui ka kõrvade värvus erines silmatorkavalt muu sulestiku värvusest. Nende jalad olid kollased, nokad pruunid. Ühel roostepruunil kukel oli helekollane krae, teisel — hallikirju sulekuub, aga must krae ja rohekad kõrvad, kolmas oli valge sulekuuega ja kollaka kraega, neljas — pruunikirju musta puguga ja kuldselt sädelevate kõrvade ning kraega.

Tutkad sagisid erutatult ja kaklesid paariviisi. Kaklushoos ei pannud nad liginevat ruupa üldse tähele. Eriti raevukalt kakles suurte mustade laikudega hall tutkas, kel oli lumivalge krae ja kollakad kõrvad. Tema vastasel oli aga süsimust sulekuub ning ruuged kõrvad ja krae. Nad jooksid vihaselt edasi-tagasi, hüppasid aeg-ajalt õhku, peksid teineteist hääletult, kuid ägedasti nokkadega. Varsti oli asi otsustatud: hall riiukukk põgenes kentsakalt, nagu täispuhutult, otse vette, sulistas seal, jahutas ennast. Võitja — ruuge kraega must lind — jalutas püstipäi ringi ja seisatas lõpuks uhkes poosis mätta kõrgemal tipul.

Ruup oli vahepeal jõudnud tutkastele õige lähedale, vanamees ei sõudnud enam, vaid laskis voolul paati edasi kanda. Koit jälgis pärani silmi ja hinge tagasi hoides ennenägematut vaatepilti.

Äkki märkasid tutkad lähenevat ruupa. Silmapilk langesid neil kõrvade ja kraesuled longu, kogu parv tõusis krapsti lendu, sööstis vuhinal eemale ja laskus varsti taas maha, et pooleli jäänud arveteõiendamist jätkata.

«Neil on palju nimesid,» seletas vanamees, «kes hüüab riiukukeks, kes sopakukeks, mõni jälle mudakukeks, rookukeks või merekukeks...»

Roostik muutus mõlemal pool aina hõredamaks, ainult siin-seal kasvasid hajusalt rootukad ja hundinuiapuhmad, eespool aga laius tuule käes lainetav vaba vesi. Üha rohkem võis näha ujumas igasuguseid parte ja muid veelinde: üksikult, paariviisi ja parvedes. Ruuba lähenemisel muutusid nad rahutuks, eemaldusid sukeldudes või tõusid õhku, paterdades tiibadega vastu vett, ja lendasid vihinal-vurinal kaugemale.

Edasiruttavad jõevood õõtsusid, tõusid ja vajusid, kuid poisile näis, nagu kiiguksid järjest madalamaks muutuvad kaldad. Varsti kadusid mullavallid hoopis, jäid vaid rootüügastega kaetud üksikud madalad mättad ja ujuvad kõluhunnikud, mis tõepoolest kiikusid lainetavas vees. Pardid, kajakad, tiirud ja paljud muud linnud kiikusid häirimatult koos nendega. Linnud sõid, kaklesid, tukkusid, puhastasid oma sülekuubi, sumasid vahel «põlvini» vees ja kui jalad enam põhja ei ulatunud, hakkasid ujuma või tõusid lendu.

Koit silmitses aralt ümberringi õõtsuvat, voogavat vett. Teda hämmastas see pulbitsev elu siin, vee ja taeva vahel.

«Ga-ga... ga-ga...» kostis ülalt nõrka hääletsust.

Mere poolt lendas korralikus rivis haneparv. Koit luges ära: üksteist suurt lindu. Parv ligines, vajus pikkamisi, allapoole, rivi tõmbus sirgeks.

«Ngaa!... Ngaa!... Ngaa!...» pasundasid pidulikult, hõiskasid erutatult haned. Viimaks ometi laius all Suur roostik, nende kodu, iidne pesituspaik! Rivi lagunes järsku, linnud laskusid hoogsalt alla ning lendasid paarikaupa laiali. Ühel neist puudus nähtavasti eluseltsiline, ta kaagatas haledalt ning sööstis viimasele paarile järele.

Vali tuul puhus iiliti, ruup kiikus järjest tugevamini, laine pritsis Koidu märjaks — nad olid lahele jõudnud. Vanamees juhtis ruupa haljendava madala laiu — Suliroomätta — poole.

«Võta ümber!» ühmas Rookoll ja viskas poisile kalasoomustega kirjatud puldanitüki.

Koit tõmbas selle endale õlgade peale ja tal hakkas varsti tunduvalt soojem. Roidumus ja peavalu olid ammugi ununenud. Ta hoidis kõvasti pardast kinni, sest paat kõikus õige tugevasti. Poisi tõsisel näol peegeldus ärevus ja hirm, mida ta küll iga hinna eest püüdis varjata.

Kuid õnneks olid nad varsti päral ja Rookoll asus aega viitmata tööle. Kõigepeal valis sobiva koha välja ning märkis selle ära kahe vaiaga, tagudes need mere põhja. Siin oli ainult meetri jagu vett, nii et võis ridvaga ruupa siia-sinna lükata. Koit nägi nüüd, milleks vikatit vaja oli: sellega niitis vanamees kahe vaia vahelt umbes kolmekümne meetri pikkuselt lahepõhja mullustest rootüügastest ja noortest võrsetest puh-taks. Seejärel kinnitas põhja torgatud vaiade külge ridastikku hulga püstvõrke.

«See on vesiaed,» teatas ta, pühkides käeseljaga oma võimsat, kullinokka meenutavat nina. «Kala põrkab nina-ga vastu aeda, ludib mööda võrku edasi, otsib auku. Aga aia otsas on mõrd ja ta satubki meie katlasse.»

«Aga kui ta teisele poole läheb?» küsis poiss.

«Ka siis satub ta meie katlasse, sest ka teise otsa paneme kaks mõrda,» seletas vanamees.

Poiss tahtis teda aidata, kuid Rookoll ütles:

«Istu vagusi. Mina olen eluaeg üksi hak-
kama saanud. Nõnda püüdis siin mu isa ja
vanaisagi, kui mina poisike olin. Vaata ja
õpi. Säh, võta kappel, viska vett välja!»

Koit täitis innukalt käsku, sest vesi tegi
juba ta kingadele liiga.

Vanamees kinnitas «vesiaia» kummassegi
otsa kaks mõrda, ühendas need omakorda
uue võrguga, mida nimetas karjaaiaks ehk
kopliks.

«Ongi asi ants,» lausus ta viimaks ja pu-
hus kangestunud sõrmedele. «Nüüd pole
muud kui — kivi kotti!»

Koit kobis ruuba keskele ja nad alustasid
tagasisõitu.

Rohekassinises vines terendasid ühel pool
Haeska, Kalaküla ja Kiideva majad ja
metsatukad, teisel pool paistis Matsalu park
nagu rohekas pilverüngas. Kusagil kauge-
mal läänes ühines laht avamerega, mida siit
näha ei olnud. Lainetav lahepind oli täis
tumedaid täppe: need olid pardid ja muud
veelinnud, kes madalas riimvees¹ endale
toitu hankisid. Nad olid kogu aeg liikvel:
lendasid üksikult ja parvedes edasi-tagasi,
kadusid järjest vee alla.

«Ajavad kalu taga,» tähendas Rookoll.
«Suvel satuvad pardid ühtelugu mõrdadesse,
kui need on poolest saadik veest väljas. Va-
resed tungivad hommikul hulgana neile kal-
lale, nokivad läbi võrgu surnuks.»

Vanamees suunas ruuba hõredasse roos-
tikku.

¹ Riimvesi — merevee ja magevee segu, nagu see
esineb jõesuudmeis.

«Krroa!» kostis järsku eestpoolt madalahäälne kare hüüd.

Vasakult roopuhma tagant ujus ootamatult välja imelik varesesuurune
lind. Tal oli pikk kael ja suur punane nokk. Eriti silmatorkav oli ta
pisike valgete põskedega pea. Selle küljes paistis omapärane kaheharu-
line mustjaspruun tutt ja kaela ümber pruunidest sulgedest kaelus. Ini-
mesi märgates tõusid ta kaelasuled kentsakalt turri, ta hakkas ärevalt
pea ja kaelaga noogutama ning sukeldus kähku vee alla. Ta ujus vististi
õige kaugele puhmade vahele, sest enam ta nähtavale ei ilmunud.

Ruup ligines hundinuiapuhmale ja Koit nägi selle keskel teist niisama-
sugust lindu. See istus madalas laias pesas, mis koosnes vanadest roo-
kõrtest, hundinuia- ja kõrkjavartest.

Emalind lipsas pesast alla vette ja kadus rootihnikusse. Pesas, vettinud
kõlul, oli kaks lumivalget muna.

«Need on kakerdised ehk tuttpütid,» seletas vanamees. «Lahel näeb
neid tihtilugu kalu alla kugistamas, kaelad õieli...»

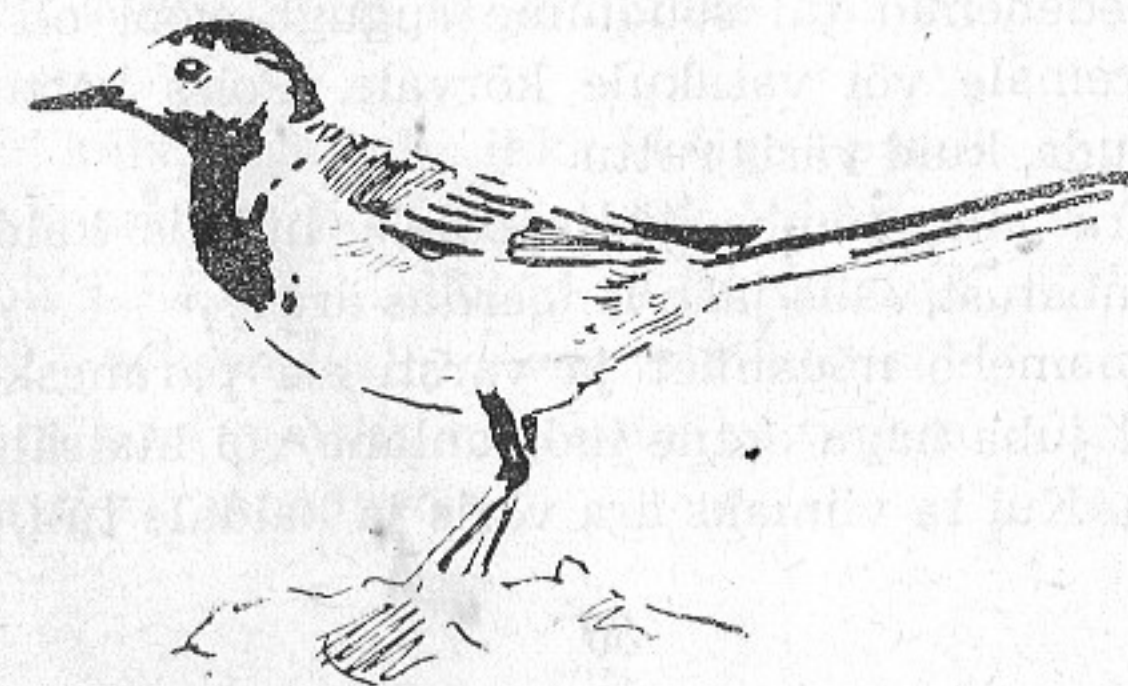
Rookoll juhtis ruuba osavasti rootukkade vahelt läbi Kasari poole.
Vanamees tundis ju siin iga veesoont: ega teda asjata Rookolliks hüütud.

«Tuul lentsib,» pomises ta, kui nad viimaks Kasarile jõudsid. «Kargas
põhjast läände, näe, nüüd puhub otse selga.»

Ta tõusis vahetevahel püsti, et tuulele rohkem tugipinda anda, ja päri-
tuulega edenes tagasisõit palju hõlpsamini, kuigi tuli sõuda vastuoolu.

Onni lähedal lendas vastaskaldalt musta kurgualusega hall linavästrik
madalalt üle vee, laskus julgesti ruuba eestäävile ja tervitas neid tasakesi:
«Slipp!... Slipp!...» Pikk saba võnkus üles-alla. Tuul kallutas ruupa,
linnuke tõusis jälle õhku, raples viivu ruuba kohal ja lendas tagasi kaldale.

«Sõber Siuts,» naeratas vanamees. «Tuleb iga kord vastu, kui lahelt
tulen. Püüab ruubas kärkseid, nokib põhjast kalamarja. Aga täna sai pika
nina: ei ole veel kalu ega kärkseid.»

MEREHÄRG

Pärast lõunat avaldas Koit vanamehele oma suure soovi:

«Tahaksin õppida sõudma nii nagu sina: ühe mõlaga, tagant.»

«Eks sa katsu,» lubas vanamees. «Ainult vaata ette: ruup on kipakas, võib ümber minna. Ja ära sa roostikku mine, eksid veel ära.»

«Ei lähe, ei lähe,» töötas Koit ja ruttas ruubaga jõeale.

Kuid algul ei edenenud tal sõudmine sugugi: vool oli kiire ja ruup suundus ikka paremale või vasakule kõrvale. Poiss katsus vaheldumisi mõlemalt poolt sõuda, kuid väsis ruttu.

«Ära tõmba pära alla, tõmba väljapoole!» hüüdis kaldalt vanamees, märgates poisi kimbatust, «siis jääb lengerdus ära...»

Poiss järgis vanamehe nõuannet ja varsti asi paraneski. Mõne tunni pärast sõudis Koit juba nagu ehtne indiaanlane või Matsalu kalur, ainult märksa nõrgemini. Kui ta viimaks ära väsis ja kaldale tuli, laskis Rookoll

tal vihmausse korjata. Vanamees meisterdas talle väikese õngeridva ja ütles:

«Jões on praegu laialt viidikaid. Katsu, kuidas näkkab. Sombuse ilmaga peaksid nad hästi võtma.»

Ta ajas vihmaussitükikese õnge otsa, sülitas sellele ja andis ridva poisi kätte.

Oskamatult ritva viibutades heitis Koit õnge kaugele vette. Sedamaid vajus kork vee alla. Poiss võpatas, tõmbas hooga, läikiv kalake lendas veest välja, kuid — tuli kohe õnge otsast ära ja langes tagasi vette.

«Ära nii järsku raba,» õpetas vanamees, «tõmba rahulikult.»

Tal oli õigus. Mõne sekundi pärast oligi esimene viidikas käes. Poiss naeris. Ta tahtis uut ussi õnge otsa pista, kuid vanamees kohendas ussijäänust ja ütles: «Sellega saad veel mitu kala.» Tõepoolest — viidikad võtsid pisikest ussitükikest paremini kui pikka ussi. Niipea kui poiss õnge vette heitis, jäi uus viidikas otsa. Varsti hüples kaldal juba kümme-kond hõbedast kalakest. Rookoll püüdis nad kinni ja koksas kivi vastu surnuks, et kalad ilmaagu ei piinleks. Siis läks ta onni puhkama, Koit aga sattus hasarti — aina loopis siplevaid kalakesi kaldale. Sellest polnud midagi, et ta korra ise tagumikkupidi õnge otsa jäi ja kaks korda õngenööri kõvasti lepaokste ümber mässis — kahe tunni pärast oli ta püüdnud tervelt 50 viidikat. Poisi nägu säras. Nüüd ei kahelnud ta enam põrmugi selles, et vana Rookoll oli ühe päevaga 750 särke püüdnud.

Hämarus juba, kui Koit viimaks õngeridva ära pani ja viidikaid puhastama asus. Ja praetud viidikaid esmakordselt süües leidis ta, et nende liha on väga õrn ja maitsev.

«Oma püütud kala maitseb ikka kõige paremini,» kinnitas vanamees, kes näsis sitket ja soolast haugi, mis oli jälle tema püütud ja kuivatatud.

Õhtul jäi tuul vaiksemaks, taevast tõmbus selgeks, ainult põhja pool paistis kahtlane pilvepesa. Kuid väljas oli endiselt jahedavõitu.

Rookoll jäi peagi magama, Koit aga lamas kaua asemel, kuulatades väljast kostvaid linnuhääli. Täna polnud onnis nõnda palav kui eile. Või oli ta ehk juba selle kuumusega harjunud?

Ümberringi kaagatasid haned, neil oli alati üksteisega õiendamist. Valjusti kisades lendas vahel mõni neist üle pimedale onni. «Pääk! Pääk!» karjusid siin-seal sinikaelad. «Vivi!...» häälitsetes mahedalt viupart, laskudes kusagil lähedal «laigule» — lahtisele veealale roostikus. Mitmel pool huiklesid lakkamatult valjusti vesivutid: «Uit!... Uit!... Uit!...» Kusagil kaugemal krigistas tuttvart: «Krrrkrkr...» Peale nende kostis veel teisi sirinaid ja huikeid, ühinedes omapäraseks kooriks, Suure roostiku muusikaks. Koit ei tüdinud seda kuulamast. Suur ruuge täiskuu kerkis roostikust ja vaatas onni aknast sisse.

Rookoll hakkas kõhima, võttis siis kuue õlgadele ja astus onnist välja. Tagasi tulnud, ütles ta poisile:

«Merehärk mõniseb Suitsu jõe pool, nagu oleks tal möira-köha.»

Koit kargas kähku asemelt, tõmbas kingad jalga ja võttis palitu ümber. Lipsas välja, kuulatas.

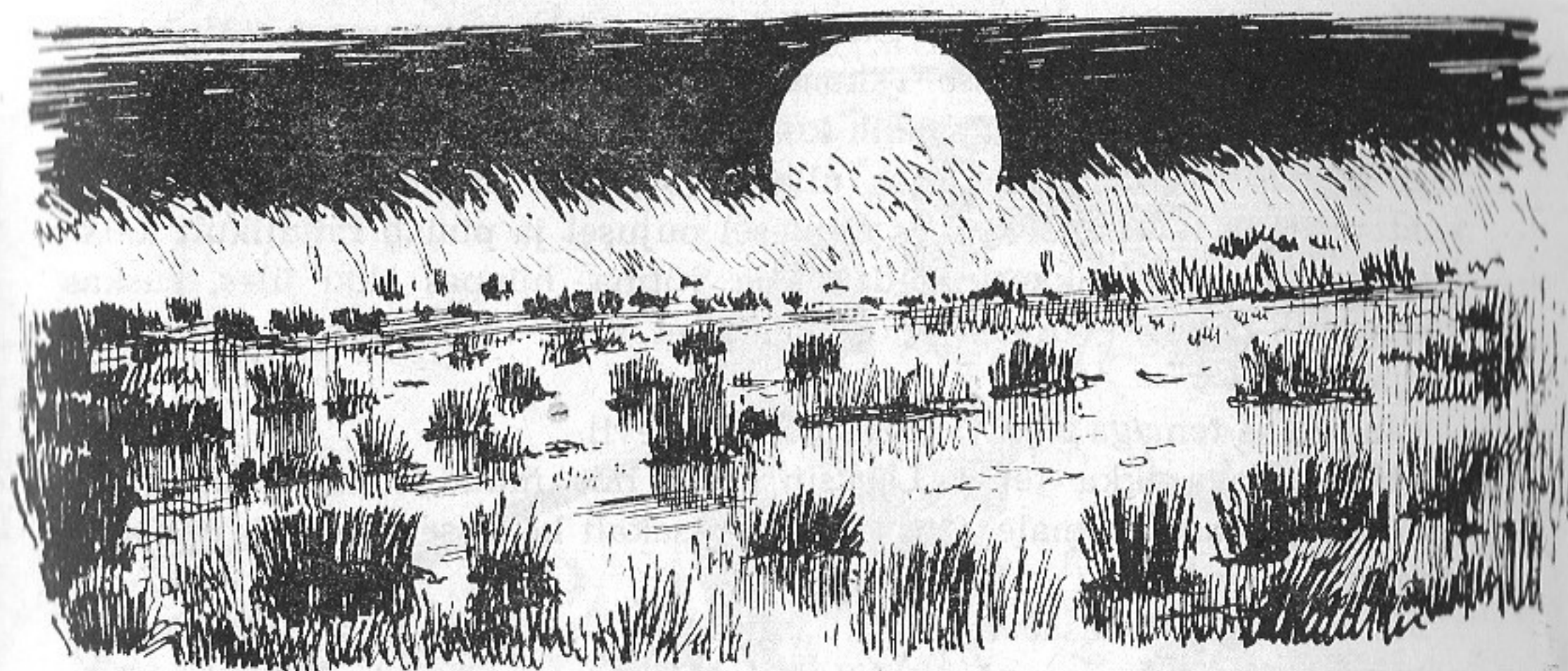
Haned olid vait jäänud, ainult vesivutid huiklesid endiselt ja jõesuudme poolt kostis kajakate ärevat kisa. Poiss ootas kannatamatult, võlutud ja ühtlasi ka pisut hirmul teadmisest, et peale tema ja Rookolli ei ela siin mitme kilomeetri ulatuses ühtegi inimest.

Järsku tabas ta kõrv kaugusest kostva kummalise heli, mis lehma amumist meelde tuletas. Nagu tõrre põhjast kõlas pikalt ja madalalt:

«Õõ...», millele järgnes kohe lühike järsk: «Hump!», justkui vali veesulpsatus. Seejärel kõlas samasugune kaksikhüüd veel mõne korra: «Õõ-hump!... Õõ-hump!»

Tähendab niiviisi häälitsetes siis roostiku kõige salapärasem ja pelglikum lind — hüüp, kelle pärast Koit ju õieti oligi siia Matsalusse tulnud.

Külmast lõdisev poiss teritas kõrvu, kuid möödus mitu pikka minutit, enne kui kaugusest kostis jälle neli korda hüübi kisa, mis poisi millegipärast võpatama pani. See oli nagu ürgses roostikus

peituva vetevaimu või hiigeleluka kumedahääleline aevastuse kaja, arvas poiss. Koit oleks veelgi kuulanud, kuid külm ajas ta onni tagasi. Oi kui mõnusana tundus nüüd soe onn ja pehme kahisev ase!

«Kuulsid, kuidas ta röögib: ikka mõuhh-mauhh, mõuhh-mauhh!» küsis vanamees naljatoonil. Hõõguv suitsuots punetas pimedas peatsis.

«Jaa!» vastas poiss õhinal. «Pole sugugi linu moodi! Ammub nagu lehm või härg.»

Vanamees naeris kõlatult.

«Eks sellepärast hüütaksegi teda siin, Penijõel ja Kloostri, merehärjaks. Alevis nimetatakse jälle mereuugiks, Saastnas aga — mereümbiks.» Ta tõmbas suitsu ja lisas: «Räägitakse, et hüüp pistvat noka mudasse või mättasse, kui häält teeb. Kas see õige on, kes seda teab!»

«Aga kas sa ise oled hüüpi näinud?» küsis poiss ja toetas pea käsi-varrele.

«Eks teda ole mitugi korda nähtud,» tuletas vanamees meelde. «Kord nägin üht Luise mätta lähedal puhmas. Tema nägi mind muidugi ka, kõigest viis sammu oligi meie vahet, ajas kohe kaela õieli taeva poole ja seisis sedasi nii kaua, kuni mööda sõitsin.»

«Imelik lind,» sõnas poiss, «miks ta niiviisi teeb?»

«Peidab ennast,» seletas vanamees, «tal ju pruunikad triibud üle keha, kui roo sees paigal seisab, ei paista silma.»

«Jajah,» nõustus poiss.

«Aga korra püüdsin ühe hüübi kinni,» jätkas vanamees. «Mul olid mõrrad pandud siiasamasse Täku mätta ja valli vahele. Oli suvine aeg, vett vähe, mõrrad poolest saadik kuival. No eks hüüp pugunud öösel kalu taga ajades mõrda, kuid välja tulla ei osanud. Lähen hommikul sinna, vaatan: istub teine mõrra sees esimesel pujusel ja püüab rahulikult kala-maime. Aga kui hakkasin teda välja võtma, hüppas äkki üles, suskas karnapsti! nokaga võrgust läbi, vaata, et oleks mul silma peast välja torganud...»

«Ja mis sa temaga tegid?» küsis poiss põnevil.

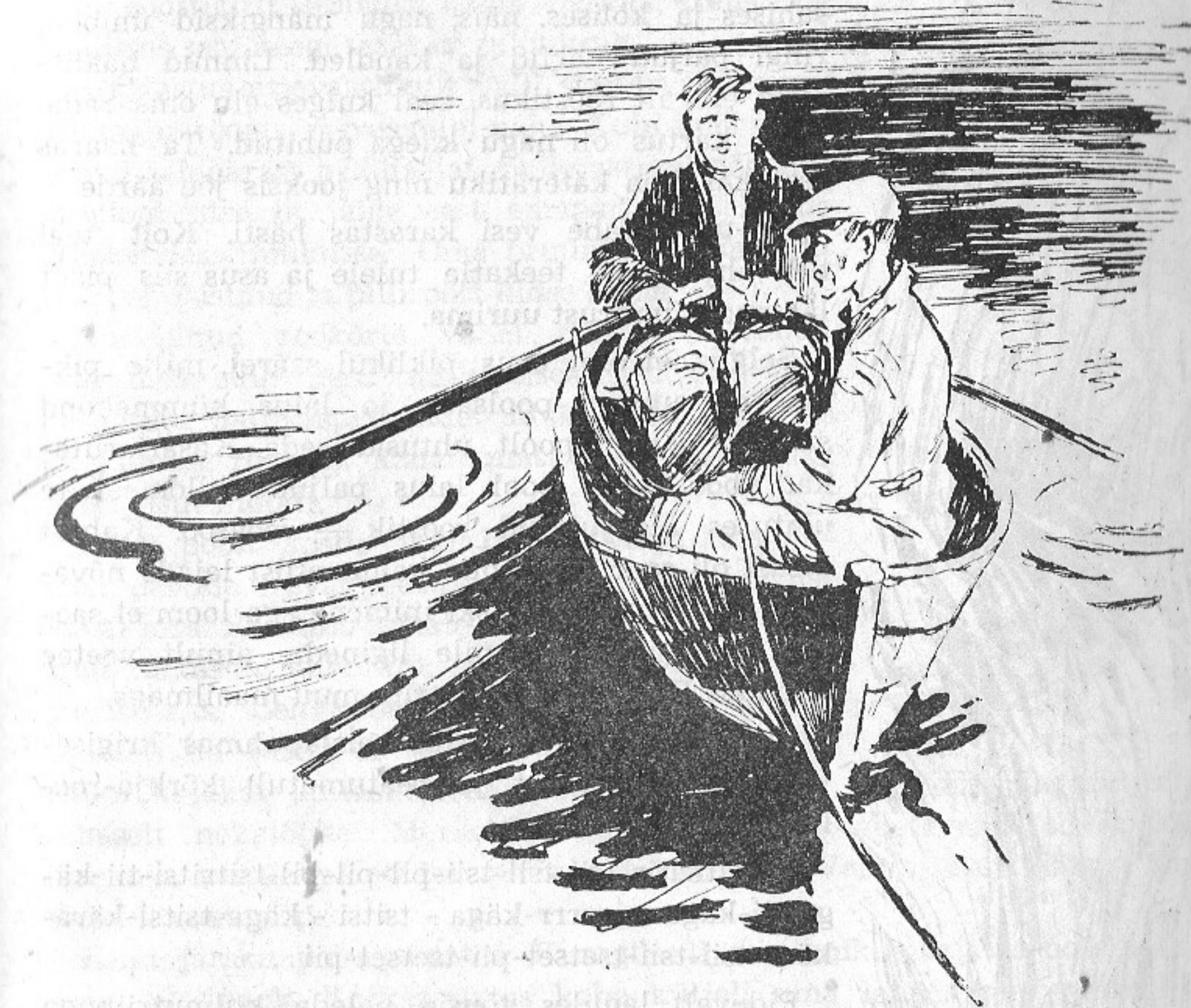
«Mis temaga ikka teha! Lasksin lahti, mis muud. Sörkis teine jõnt-jõnt natuke maad eemale, ajas kaela kentsakalt kenusse ja lendas minema, tasahilju nagu öökull...»

Mõnda aega lamasid mõlemad vaikides. Vanamees viskas suitsuotsa põrandale, haigutas magusasti. Koit kartis, et ta magama jääb, ja küsis jälle:

«Kas sa neid veel oled näinud?»

«Seda küll,» vastas vanamees ja pööras ennast selili. «Kord jälle jäi üks talveks siia. Elas Suitsu jõesuu nukas, roopuhmas. Iga kord, kui keegi ligidale läks, ajas pea püsti, tõmbus kangeks nagu tikk. Kui jõgi jäässe läks, püüdis mõrraukudest kalu. Nälgis. Viskasime talle väikseid kalakesi ja rappeid... ei kartnud meid... käis jää peal... hmh... eee... elas... kevadeni...» Vanamees jäi järsku vait ja peagi norskas nii, et onn rõkkas.

Koit lamas veel kaua avasilmi ja kuulis veel mitugi korda merehärja kumedit ammu mist.

KOTKA HUKKUMINE

Kui Koit ärkas, oli onnis päris valge. Ta märkas, et keegi hea vaim oli talle öösel jopi peale laotanud. Tähendab sellepärast oligi tal nii mõnus soe magada!

Koit tõusis reipalt istukile. Onnis oli ebatavaliselt vaikne. Isegi vana kell ei kriuksunud, oli seisma jäänud. Poiss vaatas aknast välja ja ta silmad tumenesid — ruup oli ära, «hea vaim» oli ilma temata lahele sõitnud, ta oli üksinda siia džunglisse jäetud...

Koit riietus kähku ja lükkas ukse pärani. Taevas oli taas pilves. Kuid ilm oli soojem ja vaiksem. Puudel olid lehed märksa suuremad. Pilliroog

sahises ja kõlises, näis, nagu mängiksid ümber-
ringi paljud harfid ja kandle. Linnud häälit-
sesid elavalt roostikus, seal kulges elu oma rada.
Poisi kartus oli nagu käega pühitud. Ta haaras
seebikarbi ja käterätiku ning jooksis jõe äärde.

Uu-uhh! Jahe vesi karastas hästi. Koit tegi
tule ahju, pani teekatla tulele ja asus siis pisut
lähemalt ümbrust uurima.

Selgus, et onn asus piklikul saarel, mille pik-
kus oli umbes poolsada ja laius kümmekond
sammu. Ühelt poolt uhtusid seda Kasari ruta-
kad vood, teisel pool laius paljude kilomeetrite
ulatuses üleujutatud roostik — roogsoo. Kahest
otsast oli saar ülejäänud kaldavallist laiade nõva-
dega ära lõigatud. Ükski inimene ega loom ei saa-
nud maad mööda onnile ligineda, ainult veetee
ühendas Rookolli «häärberit» muu maailmaga.

Otse onni taga sädistas kaislapuhmas krigise-
val häälel rutakalt ja peatumatult kõrkja-roo-
lind:

«Tiritiritir-tsii-tsii-tsii-pil-pil-pil-tsitsitsi-tii-kä-
ga-tii-käga-tsirrrrr-käga - tsitsi - käga-tsitsi-kära-
kära-tsii-tsii-tsetset-pii-tsetset-pii...»

Pidevalt lauldes tõusis heleda kulmutriibuga
väike pruun linnuke aeg-ajalt mõne meetri kõr-
gusele õhku, sooritas tiibadega rapeldes väikese
kaare ja langes taas kõrkjatesse.

Valli idaserval ja ka mujal lendas madalalt
putukate jahil määratu hulk pääsuke, kes
laskusid vahel rookõrtele ja maha. Õhku täitis
mahe vidin. Esmakordselt nägi Koit ühes kohas
nii palju pääsuke, ega osanud sellele seletust
anda.

Taevast kostis kõmisev hüüd: «Klon-n-ng!...»

Üle poisi pea lendasid kaks suurt musta ron-
ka, küllap teiste lindude pesi rüüstama. Siis kuu-

lis ta roostikust isesugust häält. «Kreuk, kreuk...»
häälitsetes seal keegi tasakesi ja nukralt.

Koit astus ettevaatlikult valli siseservale, mur-
des maha roogu, et paremini näha. Kuid ta ei mär-
ganud salapära häälitsejat. Selle asemel põgenes
praginal otse ta jalge eest emapart, kes kadus
pääksudes tihnikusse. Oma pruunikirju sulerüü
tõttu ei paistnud ta pilliroost üldse silma.

Kooldunud rookõrte vahel paistis kuivanud
roogudest suur pesa, mille siseküljed olid voo-
derdatud hallikaspruunide udusulgedega. Pesas
oli kümme rohekat kanamunasuurust muna, üks
neist pisut mõlakis.

Põhja poolt kostis äkki hanede valju kaagata-
mist, partide ärevat prääksumist ja kajakate kriis-
kavat kisa. Roostiku kohale tõusis suur pruun lind.
Koit tundis ta kohe ära: see oli lahe valitseja —
merikotkas. Lehitades rahulikult oma hiigel-
suuri tiibu, tõusis ta tiireldes järjest kõrgemale.
Kolm kajakat jälitasid teda, pikeerisid kiljudes ülalt alla, jagasid talle
vihaselt nokalööke. Merikotkas kehtas ainult vahetevahel tiivanukki,
otsekui eemale peletades tüütavaid kärkseid. Vaimustatult jälgis Koit
toredat vaatepilti.

Kuid järsku poiss võpatas. Kusagil all rootihnikus lajatas ootamatult
kuiv püssipauk. Kotkas vajus kohe küljeli ning langes seejärel abitult
ülepeakaela pilliroogu. Ta langes hääletult, kuid jahmunud poisile näis,
nagu kuuleks ta kõrvulukustavat huilgamist, linna meeleheitlikku häda-
kisa, pilliroo raginat ja valju mütsatust...

Koit kuulatas pinguldatult, kuid nüüd ei kostnud enam muud kui
häiritud veelindude kisa. Nad rahunesid varsti. Ainult ääretu roostik
kahises ühetooniliselt, osavõtmatult. Ent Koit teadis nüüd, et roostik
polnud tühi ega ohutu — seal varitses kaitsetuid linde kuri, süd ametu
inimene.

Koit läks onni. Tee oli vahepeal kuumaks läinud. Poiss söi külma kala
ja jõi teed peale. Ta mõtles tusaselt salapärasele juhtumile. Kes võis küll
kotka tapja olla? Ja miks oli ta haruldase linu maha lasknud?

Pärast einet hakkas poiss onnis korda looma. Kõigepealt koristas laua.

Igivana määrdunud lauapaberi viskas kõhklemata ahju. Selle asemele pani alevist kaasatoodud ajalehe. Ilusamaks laud seeläbi küll ei läinud, kuid puhtamaks kindlasti. Siis võttis vana kulunud luua ja pühkis põranda hoolikalt puhtaks.

Väljast kostis kära. Poiss astus üle ukse, vaatas üles. Üle onni lendasid käratsedes neli sinikaelparti: üks emane ja kolm toredat isalindu. Tegid ülal üheskoos suure ringi. Sealjuures eemaldus algul üks, seejärel teine isalind. Kolmas lendas lähestikku emalinnuga tagasi üle jõe ning mõlemad laskusid taas roostikku. Asi oli jälle korras.

Mõninga kõhkluse järel tiris Koit Rookolli asemelt vana kirju teki onnist välja, laotas rohule ja kloppis seda kepiga nii, et tihe tolmutu kõrgele tõusis. Seejuures selgus, et hall kord tekil oli lihtsalt paberossituhk, aga mitte putukapulber, nagu poiss algul oli arvanud.

Siis tõi Koit puid, ladus laua alla riita, kühveldas ahjust tuha välja ja viskas valli taha vette.

«Tlet, tlet!» häälitsevad mahedasti mustapealised saledad väikekajakad, lennates parves ida poole. Koit jälgis mõnuga nende imekaunist ülikerget lendu.

Poiss kogus kõik mustad nõud kokku ja läks kaldale pesema. Külma vesi ei võtnud küll rasvaseid nõusid puhtaks, kuid saue appi võttes ja rootuustiga kõvasti nühkides tuli suurem saast ikkagi ära. Eriti kõvasti rassis poiss suure katlaga, sest keedetud kaladel kippus ikka teemaik juures olema ja tee lõhnas omakorda kalasupi järele.

Ootamatult kuulis Koit jõelt aerulööke. Pärioolu sõitis ruup, mille järel lohises landinöör. Keskmisel pingil sõudis heledajuukseline priske noor-mehe, ahtris istus pikk kõhn mees.

Viimane heitis üleoleva pilgu onnile ja poisikesele, kes uudistas teda kaldalt. Poissi riivas ebameeldivalt pilkav muie võõra kõhna näol.

Koit jätkas nõude pesemist. Äkki märkas ta hämmastunult, et pruunikas

asi, mida ta mulluseks pajuleheks pidas, ronis aeglaselt mööda jõepõhja edasi. See oli konksus eesjalgade ja väga lameda kehaga vesihark — skorpioniga sarnanev putukas. Samas liikus veekasvude vahel hõbedaselt läikiva tagakehaga suur tumehall ämblik. Seejärel silmas Koit veekasvudel mitut veeputuka vastset, puruvana, kes tirisid endaga kaasa oma kohmakaid kodasid. Poiss korjas endale kümnekond erisugust koda, ajades kõrrega torkides puruvana tupest välja. Enamik kodadest olid lihtsad torukesed roo- ja kõrkjätükikestest, kuid mõned kujutasid endast imepisikestest jõekarpidest tehtud kunstipäraseid ehitisi.

Siis märkas poiss selgujurit. See aerutas selili olles jõuliselt oma pikkade jalgadega, rünnates vette kukkunud putukat. Ta torkas kärsi ohvri kehasse ja hakkas aplalt imema. Koit kähmas käega, kuid selgujur lipsas välgkiirelt veekasvude vahele. Poiss jäi varitsema. Varsti tõusis väike kiskja veepinnale hingama. Koit haaras selgujuri pihku, kuid laskis kohe lahti — too hammustas teda valusasti. Nüüd mõistis Koit, miks seda putukat ka vesilutikaks hüüti.

Äkki märkas ta, et landivedajad sõitsid tagasi. Koit läks onni taha, et ülbe näoga mees teda ei näeks.

Kõrkja-roolind siristas kaislapuhmas nagu ennegi. Eemal häälitsevad teine.

Ootamatu mõte otsekui lõi poisile vastu pead. Aga kui äkki needsamad mehed tapsidki merikotka? Nad olid ju ainsad inimesed, kes täna siin kandis liikusid. Kas ei vedanud nad lanti ainult «suitsukatteks», ise aga olid tegelikult salakütid? Miks oli nende ruup täis rootükke, ja nad ise pähikuebemetega kaetud? Kas nad ei käinud roos kotka laipa otsimas?

Koit tõttas kaldale. Kuid ruup oli juba kadunud jõekäänu taha. Poisile näis, nagu oleks merikotka tapmise tõttu kogu maailm märksa süngemaks muutunud. Ta asus tussaselt nõusid kuivatama. Seejärel istus onni ette pingile, mõlgutas nukraid mõtteid.

Rookoll ei tulnud ega tulnud. Poiss läks onni ja heitis pikali. Talle tulid meelde kodused, sõbrad.

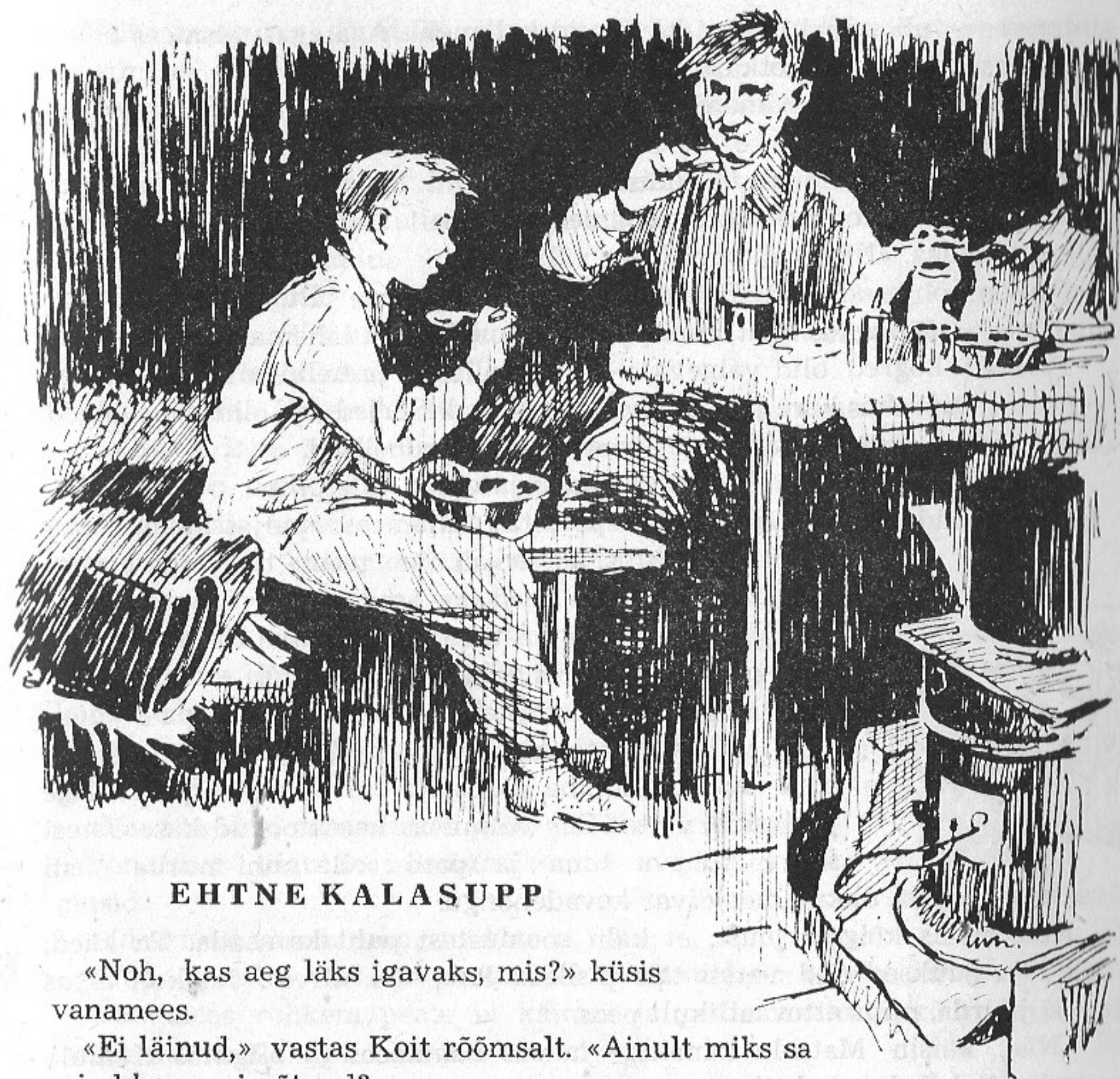
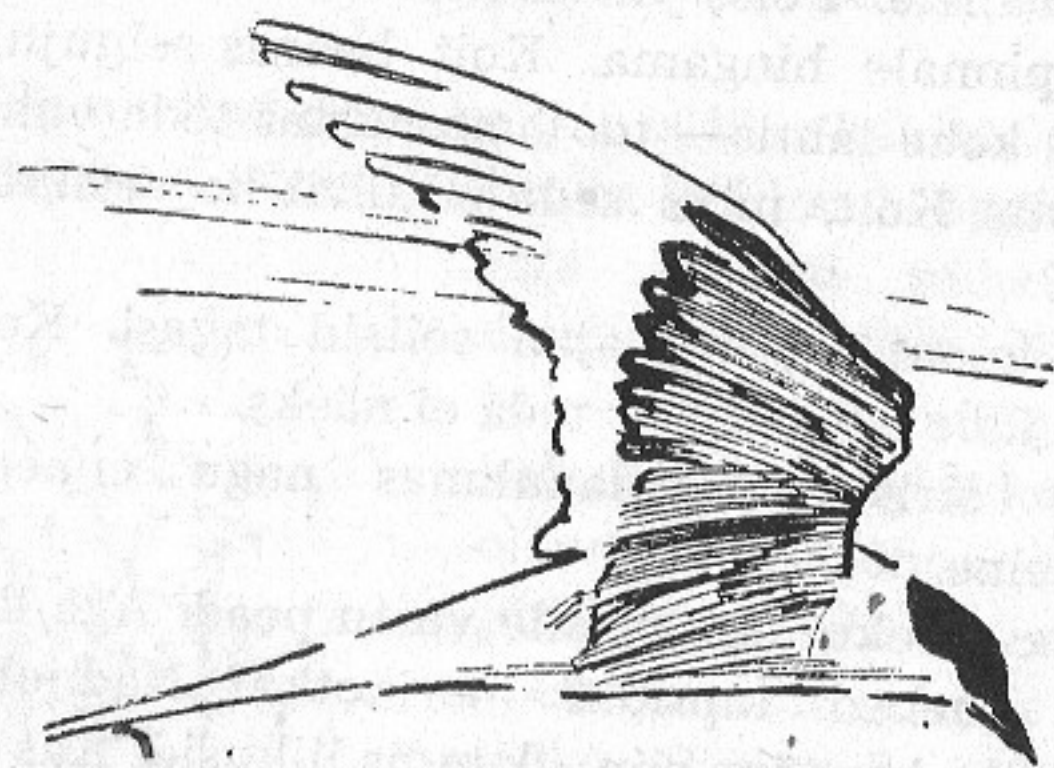
Jõelt kostis laksatus. Sedamaid ruttas Koit välja. Ei, jõel polnud kedagi näha, laineke vallatles, lõi laksu vastu laugjat kallast.

Poiss läks pettunult onni tagasi, ta oli mures, et vanamees nii kauaks ära jäi. Selgijuri poolt hammustatud peopesa kipitas.

Taas kostis vali sulpsatus — see oli kindlasti Rookoll!

Jälle tõttas Koit õue, kuid vanameest ei olnud ikka veel näha. Musta lagipeaga ja helepunaste jalgadega jõetiir oli märganud vees kalakest ja langenud kivina vette, nii et pritsmed kõrgele õhku paiskusid. Kohe seejärel tõusis ta viie-kuue meetri kõrgusele, raples natuke aega paigal, kugistas saagi alla, hüüdis kriiskavalt: «Krii-ää!», ning jätkas teraselt vette vahtides oma sujuvat lendu piki jõge, mustatipuline punane nokk allapoole suunatud.

Samal silmapilgul ilmus jõekäänu tagant nähtavale ruup ning selle päras kauaoodatud Rookolli vimmas kogu.

EHTNE KALASUPP

«Noh, kas aeg läks igavaks, mis?» küsis vanamees.

«Ei läinud,» vastas Koit rõõmsalt. «Ainult miks sa mind kaasa ei võtnud?»

Ta heledad silmad vaatasid etteheitvalt vanamehele otsa.

«Magasid nõnda magusasti, ei raatsinud üles ajada. Tule homme, kui tahad. Ilm hakkab vist muutuma: loodetuul on taeva luud.»

Poisile tuli äkki tänane salapärane sündmus meelde:

«Tead, keegi laskis merikotka maha...»

«Mis sa räägid! Kus?» küsis vanamees üllatunult.

Koit jutustas kõik järjekorras ära ja avaldas oma kahtlustuse.

«Kes seda teab,» vangutas Rookoll pead, «siin liigub ju igasuguseid

Inimesi — nii salakütte kui ka ausaid kalamehi. Aga egas täismees hakka asja ees teist taga kotkast tapma...

Koit ei vaielnud vanamehele vastu, kuid jäi oma arvamuse juurde kindlaks.

«Kas kalu said?» küsis ta uudishimulikult.

«Proovi ikka on,» vastas vanamees näiliselt ükskõiksest, kuid rahuloleva häälega. «Näe, vali supi jaoks välja.»

Ruuba põhjas siples kaheksa kokre, üksteist särge ja üks pisike haug.

«Tore!» rõõmustas Koit, ronis ruupa ja uuris kalu lähemalt.

Prisked kogred olid valgevase-karva kollased ja helkisid kuldselt, neil oli pisut küürakas kere ja tumepunased uimed. Särjed aga olid hõbevalged, läikivate soomustega, ainult seljad olid sinakasrohelist.

«Missugune väike haug!» hüüdis poiss ja võttis kala pihku.

«See nüüd mõni haug või asi,» põlastas vanamees, «paljas kalanimetus ainult, havipulk. Ma arvan, me teeme täna õige kokredest suppi, need on head rasvased.»

«Las mina puhastan täna kalu,» palus Koit.

«Olgu nii,» nõustus vanamees meeleldi.

Ta loopis ülejäänud kalad suuremasse sumpu — puukasti, mille seintesse oli puuritud hulk auke. Kaane pani lukku, sumba sidus kaldal kasvava puu külge ja laskis vette. Siis valmistas kaasatoodud kaseokstest suure koheva luua ja pani selle onni nurka püsti

seisma. Luuast õhkus meeldivat kevadehõngu.

Koit rassis kõigest jõust, et kalu soomustest puhtaks saada. Ta käed, nägu ja juuksed olid varsti täis pisikesi läikivaid litreid. Rookoll astus poisi juurde, müts ettevaatlikult peos.

«Näe, käisin Matsalu kanalas,» lausus vanamees ja pilgutas Koidule vandeseltslase kombel silma.

Tal oli mütsi sees kaksteist rohekat pruunitäpelist muna.

«Kelle omad need on?» üllatus Koit.

«Kelle muu kui kajakate-kisakõride omad,» vastas Rookoll muheldes ja lisas: «Ega see pesade revideerimine kiita asi ole, aga mis sa teed ära: süda tahab vahel leivakõrvast saada. Valisin kõige värskemad välja, proovisin vee sees järele. Värske muna vajub vee alla, aga hautud kerkib pinnale — neid ma ei võtnud. Ma pistan nad õige katlasse, enne kui hakame suppi keetma.»

Poiss noogutas sõnatult, ilma et oleks avaldanud erilist vaimustust vanamehe saagi üle. Ta asus südilt kokri rappima. Kuid juba esimesel kogrel lõi ta kogemata sapipõie lõhki ja kala sisemus värvus kohe pruuniks. Poiss kohmetus — Rookoll oli ju teda hoiatanud! Kuid vanamees oli kõvasti ametis munade keetmisega ega märganud poisi äpardust. Koit pühkis kähku sapi ära ja pesi kala hästi puhtaks. Teiste kokredegaga läks juba paremini.

Vanamees võttis varsti kajakamunad katlast välja ja pani kogred samasse vette. Siis võttis ahju kohal rippuvast kotikesest soola ja puistas mõne näputäie katlasse.

«Las keeda,» lausus ta heatujuliselt, «seni sööme mune.»

Ta istus laua äärde, kooris ühe muna ära, kastis soola sisse ja pistis terve suhu.

«Mis sina's ootad?» küsis vanamees, kui juba kolmas muna oli kadunud ta kohevil vuntside alla. «Asu aga siiapoole.»

Koit seisis mõtliku näoga ukse juures. Ta nägi vaimusilme ees lumivalgeid kajakaid appi karjudes lendlemas oma pesade kohal, meeleheitlikus hirmus oma poegade elu pärast, ennastsalgavalt ründamas pesarüüstajaid...

«Mina neid ei taha,» ütles poiss ja lõi silmad maha.

Vanamees liigutas imestunult oma metsikuid kulmusid.

«Oled neid varem proovinud?»

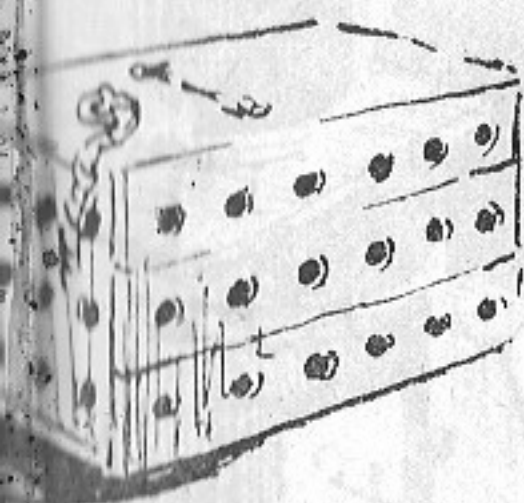
«Jaa,» venitas poiss ja punastas kõrvaletadeni: ta ei osanud valetada.

Vanamees rohkem peale ei käinud ja pistis ise kinni kõik ülejäänud seitse muna. Kaks olid halvad.

«Kas me kartuleid ka supi sisse paneme?» küsis poiss. Tal oli meeles, et võõrasema oli kodus seda teinud.

«Mine ikka! Milleks suppi solkida!» lausus vanamees põlglikult. «Kartul on seatoit, inimene sööb leiba. Paremini viskame ühe sibula sisse, see annab hea meki.»

Ta leidis koiku alt kastist sibula, pani selle ilma puhastamata katlasse. Siis puistas supi sisse kümmekond pipra- ja vürtsitera ning mõne loorberilehe. Varsti levis katlast isuäratavat lõhna, mis pani kokkadel suu vett jooksuma. Lõpuks oli ehtne kalasupp valmis.

Kulpi neil ei olnud. Kannatamatusest põledes tõstsid nad auravat leent lusikatega oma kaussidesse ja asusid aplalt sööma. Supp sillerdas kuldsest rasvast, lõhnas meeldivalt loorberi, vürtsi ja ahjusuitsu järele. Koit arvas endamisi, et nii maitsvat kalasuppi pole ta iialgi sünnud. Hea, et võõrasema siin ei ole, tuli poisile järsku pähe, muidu saaksid nad mõlemad luristamise eest pragada.

«On hea supp?» küsis Rookoll, kelle higine nägu läikis ja punetas.

«Jaa!» vastas Koit täie suuga ning raputas mõnu pärast pead.

«Põruta aga pihta, kui maitseb,» soovitas vanamees ja andis pükserihma järele.

Alles siis, kui mõlemal kõht sõna tõsisel mõttes täis oli, tõusid nad laua tagant ja istusid oma asemetele.

«See oli juba mehine keretäis!» kiitis vanamees ja heitis ähkides pikali. Poiss järgnes ta eeskujule.

Mõnda aega lamasid mõlemad vaikides. Siis jutustas Koit sinikaela pesast, mille ta roostiku serval oli avastanud.

«Jah, üks pesitseb tänavu siin,» kinnitas vanamees ja puhus suitsujoa lae poole: «Viskan talle leivakoorukest ja rappeid valli taha, lobistab varahommikuti süüa.» Ta vaikis viivu ja lisas: «Ühel suvel — sest on juba palju aastaid tagasi — käis kah üks part siin, sõi isegi kalakonte nii mis ragises. Hiljem kakerdas onni juures oma kuue pojaga. Terve pere magas tihtilugu rohu sees vallil. Mind nad ei kartnud, aga kui võõras ligi tuli, pistid kohe roostikku plehku. Suve lõpul tahtsid kütid neid kirbu peale võtta, aga mina ei lasknud, ütlesin, et need on minu linnud. Kõh, kõh, kõh,» naeris vanamees kähinal, «linnašaksad arvasidki, et need on kodupardid...»

SUURE ROOSTIKU SALADUSED

Järgmisel päeval said nad mõrdadest päris kenakese saagi: kaks suurt haugi, seitseteist kokre, üheksa roosärge ja kolm kuldrohelist paksu seljaga linaskit ehk «kingseppa», nagu Rookoll neid nimetas.

Pärast lõunat kobis vanamees asemele leiba luusse laskma. Koidule meenus pardipesa ja ta läks seda vaatama. Jälle tormas emapart prääksudes eemale. Koit märkas imestusega, et pessa oli jäänud ainult üheksa muna, mölgiga muna oli emapart vististi välja visanud. Poiss võttis pesast natuke udusulgi mälestuseks, pistis oma taskukalendri vahele ja läks siis jõele sõitma.

Ilm oli sume, lõunast puhus soe tuul. Pääsukesed olid kadunud. Üksik jõetiir lendas üle ruuba, vaadates teraselt alla. Koit sõudis ühe mölaga vastuoolu Penijõe suudmest mööda. Kaks sookurge lendasid kõrgel ida poole, mustviired raplesid suures parves roolatvade kohal, püüdes putukaid ja häälitsedes nukralt: «Kirrä!... Kirrä!...» Nad olid rästa-

suurused, sulekuub oli neil must, saba ja tiivad hallid, jalad tumepunased. Lend oli neil kerge, hõljuv, ülikiirete käänakute, sööstude ja pööretega.

Koit väsis varsti ära ja laskis voolul ruupa tagasi kanda. Kurvalt silmitses ta möödalibisevaid kaldavalle, tuules hällivat roostikku. Kõigele heitis tumeda varju teadmise, et juba mõne päeva pärast peab ta siit ära sõitma...

Äkki märkas Koit väikest nõva ja talle tuli pähe julge mõte: mis oleks, kui ta sooritaks väikese uurimisreisi, sõidaks ruubaga roostikku?

Samas tuli talle meelde vanamehe hoiatus.

Kuid ta ei lähe ju kaugele, ja ruuba jälje järgi pääseb kergesti tagasi. Äkki kohtab veel hüüpi? Kuskil siin kandis oli ju Rookoll teda mitu korda näinud. Tõepoolest — kas nüüd või mitte kunagi, mõtles Koit ja suunas ruuba sahisevasse tihnikusse.

Kõrge roo vahel muutus kohe hämaraks ja tuul kadus hoopis, ainult ülal õõtsusid pöörised kahinal siia-sinna. Ruup liikus aeglaselt edasi, kuigi poiss lükkas kõigest jõust mõlaga põhjast. Varsti hakkas ta hingeldama ning peatus. Istus mõnda aega ja kujutles, et viibib kusagil metsikus Aafrika džunglis. Tore on hiljem kodus jutustada, kuidas ta üksinda Suurde roostikku tungis!

«Kreuk, kreuk, kreuk...» kostis äkki üsna lähedalt puine hääletsus. Koit juhtis ruuba ettevaatlikult sinnapoole. Hääl vaikis. Poiss ootas, kuulates teraselt. «Kreuk, kreuk...» kostis jälle, seekord paremalt poolt. Poiss suunas ruuba sinna ja jätkas tagaajamist, püüdes sõiduteed meeles

pidada. Vesi vulises, roovarred libisesid kahinal ruuba külgedest mööda. Oli päris põnev. Salapärane häälitseja oli kord siin, kord seal, Koit aina lükkas ruupa hääle suunas. Kuid ta ei saanud ikkagi tundmatut lindu näha, sest see jäi lõpuks vait, nähtavasti pugest peitu või lendas minema.

Tarvis oli tagasi sõita.

Poiss läks ninasse ja lükkas ruupa roo sisse jäänud jälgi mööda tagasi. Kuid tuul oli roovarred juba kokku koolutanud, läbi sõidujälg oli vaevalt nähtav. Ja seal, kus ta äsja oli mitu korda suunda muutnud, sattus poiss segadusse. Liikus algul üht jälge mööda, kuid see kadus varsti sootuks. Siis sõitis tagasi, kuid nüüd olid kõik jäljed segi läinud, ta ei leidnud nõva enam üles. Tihe roog tõkestas igal sammul ruuba teed, mõla jäi järjest tihnikusse kinni, rootüükad torkisid valusasti poisi käsi, lemmed peksid vastu nägu.

Poiss taipas, et ta oli eksinud. Kuum juga käis üle keha, suu muutus kuivaks.

Koit püüdis end rahunema sundida, kuid süda peksles, veri tuikas meelekohtades. Tuli järele mõelda. Jõgi voolas idast läände, tema sõitis otse põhja, tähendab, nüüd tuli lõuna poole sõita. Aga kus oli lõuna? Taevas oli üleni pilves, päikest polnud üldse näha. Tuleb oodata, kuni ta välja tuleb.

Kasvav hirmutunne ei lasknud poissi paigale jääda, ta otsustas veel vanu jälgi otsida. Samas märkas ta rooseinas ebaühtlast siksakilist rada. Näis, nagu oleks siin keegi vikati või sirbiga endale tihnikus teed teinud.

Koit suunas ruuba selle raja poole, kuid seal oli vähe vett, raske oli edasi pääseda. Poiss rassis, hambad ristis, pika raske mõlaga, liikudes toll-tollilt edasi. Ümberringi sahises, krabises kollane tihnik.

Äkki peatus Koit jahmunult, pühkis näolt higi ja vahtis ainiti ettepoole.

Roovarte vahel lösutas viie-kuue sammu kaugusel ebamäärane pruunikas kogu. Kes see oli?

Poisi süda hakkas vasardama, ta vaatas teraselt, kuid ei saanud midagi aru, sest roovarred segasid. Üks oli kindel: kogu ei liigutanud.

Koit võttis südame rindu, lükkas ruupa värisevate kätega edasi. Varsti nägi: roopuhmas lamas suur surnud lind. Samal silmapilgul meenus poisile ootamatu lask roostikust, abitult alla langev merikotkas...

Koit sõitis lähemale, kummardus üle parda ja sikutas suurt tiiba. Jah, see oli tapetud kotkas. Surmavalt haavatuna oli ta läbilastud tiibadega raiunud endale siia tee. Lind vaevles vististi kaua, enne kui saabus surm.

Poiss unustas mõneks ajaks oma häda, imetledes tapetud õhuhiiglast. Ta vaatas huviga merikotka helekollast kõverat nokka, ta kollaseid tugevaid jalgu, hirmuäratavaid musti küüniseid. Märkas sedagi, et kotka vasak jalg oli juba varem läbi lastud või murtud ja uuesti kokku kasvanud.

Koit laskus väsinult istuma, silmitses hukkunud röövlindu ja mõtles, mis temaga teha. Jätta ta siia?

Kahju on teda lasta siin ära mädaneda. Viia kaasa? Aga kuhu? Ta on ju eksinud...

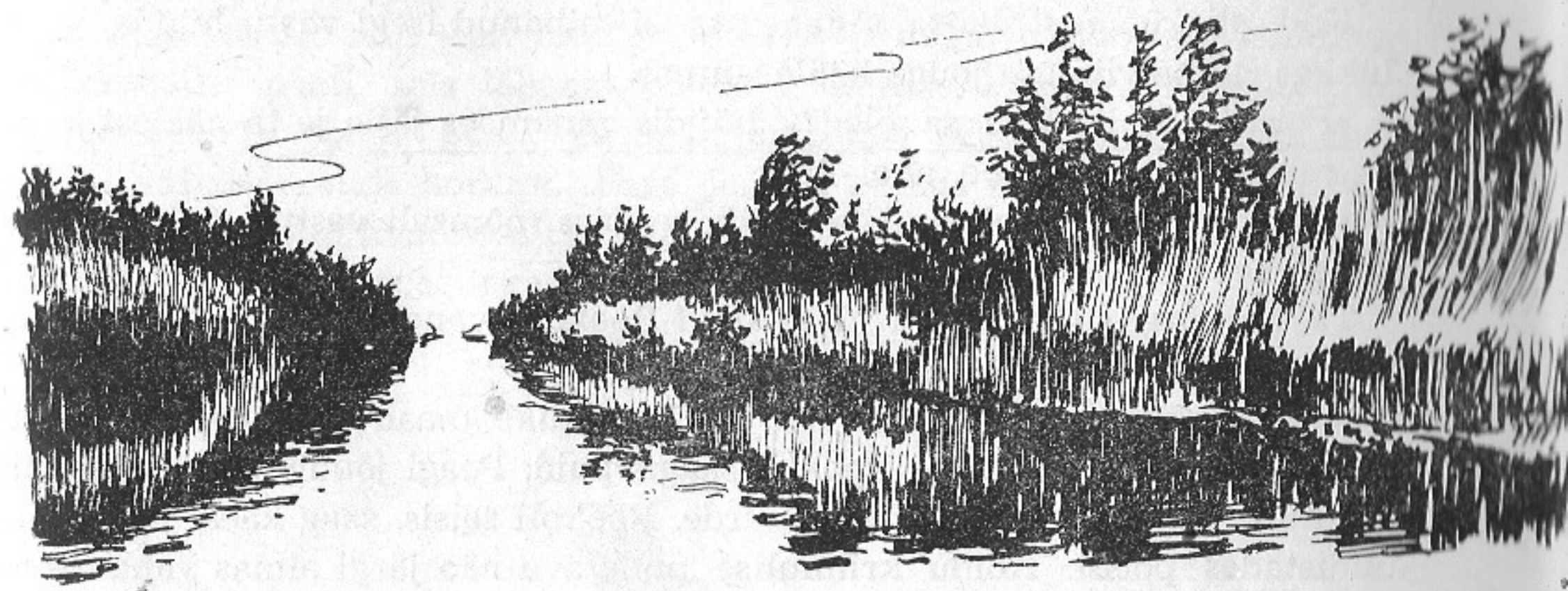
Poiss mõtles kramplikult. Ta peab niikuinii väljapääsu leidma ja onni juurde tagasi jõudma. Aga millal? Võib-olla alles homme? Ta oli suures kimbatuses.

Tõmban õige mõne sule kotka tiivast endale mälestuseks ja jätan laiba siia, arvas ta viimaks. Ei! Koit tõusis otsustavalt püsti, haaras kotka tiibadest kinni. Ta viib merikotka kaasa. Siis on tal vähemalt Rookollile midagi ette näidata. Suure vaevaga tiris ta võimsa linnu ruupa, seadis ta ninasse pikali ning haaras siis möla uue hooga kätte.

Ees paistis hundinuiapuhm, mis näis tuttavana. Edasi, edasi! Kaugemal oligi justkui midagi lähikäigu taolist. Tõepoolest, varsti muutus ümber ringi avaramaks, oli näha isegi vabaveelaike. Ta oli vist nõvasse tagasi jõudnud. Kohe pääseb ta jälle Kasari voolavasse vette!

Kuid jõeni ta siiski ei jõudnud. Vastupidi — vett jäi järjest vähemaks ja ruup hakkas varsti põhja kinni. Eespool paistsid roo vahel mättad ja pajupõõsad. Poiss võttis kähku jalad lahti, kääris püksisääred üles ja astus julgelt vette. Uu-uh! Küll oli külm! Pehme põhi vetrus jalge all. Ta tiris ruupa endaga kaasa, nii kaugele kui sai, siis sumas üksi edasi, pidades teraselt silmas oma sõidukit: seda ei tohi kaotada!

Koit hüppas mättalt mättale, ees haljendas rohi, kõrgel õhus kiljusid hallide tiibadega kalakajakad: «Kaijak, kaijak, kaijak!» Ennäe — lähedalt kuhjalavalt tõusis lendu suur valge toonekurg. Seal pidi olema kindel maa.

Ootamatult kostis mõne sammu kaugusel vali ragin: põõsaste varjus tormas mingi suur loom kiiresti edasi, nii et roovarred raksusid ja vesi tuiskas.

Poisi süda nagu seisatas viivuks ja hakkas siis meeletult taguma. Mis loom võis siin üleujutatud roostikus luusida?

Meenusid metsloomad loetud džungliraamatutest, üks hirksam kui teine. Ragin kauges, vaibus varsti hoopis. Kuid Koit tõttas ruuba juurde ja tiris selle sügavamasse kohta, nii ruttu kui sai. Minema, minema siit!

Ta rahunes alles siis, kui ruupa varjas jälle tihe roog. Koit vaatas üles. Hurraa! Ta oli päästetud! Päike paistis õige ähmaselt hallist pilvekattest läbi. Rõõmsalt suunas poiss ruuba lõuna poole.

Ta rassis peatumatult pool tundi, kuid mingit märki jõest ei tulnud ega tulnud. Päike kadus jälle, tihe roog kahises vaenulikult ümberringi. Poiss pühkis laubalt higi ja ohkas. Miks ei võtnud ta vanamehe hoiatust kuulda!

«Hao-oo!» kostis kume oie roopuhmast. Poiss võpatas, haaras möla. Kohe seejärel kuulis poiss midagi uskumatut — kusagil läheduses ruigas siga! «Krru-iiv, krru-iiv, krru-iiv!»

See oli arusaamatu, uskumatu. Siga roostikus! Ei, see oli vist hoopis mingi tundmatu metsloom. Võib-olla metssiga?

Poiss tundis, kuidas ta peanahk hirmust kokku tõmbus ja käed nõrgaks muutusid.

Sel kõige õudsemal hetkel kuulis Koit ootamatut hoiget:

«Ahoi!... Poiss!... Kus sa oled?...»

Rookolli kähe hää kostis mõnekümne sammu kauguselt.

Koit oli rõõmust lausa segane: ta ei taibanud isegi vastu hüüda, vaid lükkas ruupa viimase jõuga hääle suunas.

«Poiss, sunnik, kus sa oled?» hüüdis vanamees jälle ja ta häälest kostis rahutust. «Hohoo-oo, ahoi-i!»

«Siin, vanaisa, ma olen sii-in!» hüüdis poiss rõõmsalt vastu. «Tulee-en... kohee-ee...»

Ta ei märganudki, et oli nimetanud Rookolli vanaisaks, kuigi too üldse tema sugulane polnud.

Oige varsti pörkas ruup vastu valli, natuke maad onnist eemal. Koit kuulis ühtlast sahinat — Rookoll saagis puid. Peagi jõudis poiss surmani väsinult, kuid õnnelikult onni juurde. Rookoll seisis, saag käes, ja vaatas uudistades poissi. Koidu kriimulise punetava näo järgi aimas vanamees, mis poiss roostikus oli läbi elanud.

«Eksisid ära, mis?»

Koit koristas hoolega ruubast rookõrsi ja muud prahti.

«Ei eksinud,» vastas ta teeseldud reipusega, kuid ei vaadanud vanamehele näkku. Poisi palged õhetasid, käed värisesid. «Ma leidsin merikotka, mis eile maha lasti...» Koit kergitas võidurõõmsalt suurt pruuni tiiba.

Rookoll viskas sae puuhunnikule ja astus kaldalt alla.

«Ennäe,» pomises ta üllatunult, «või said kätte...»

Nad tõstsid surnud kotka kaldale.

«Päris suur,» ütles poiss.

«Oma neli kilo on ära,» arvas vanamees.

Seejärel sirutasid nad kotka tiivad välja, imetlesid linnu vägevust.

«Kaks meetrit vähemalt,» arvas Rookoll tiibade sirulaiuse kohta. «Jaa, oli tore lind! Kelle hullu püssi ette ta küll sattus?...»

Kumbki neist ei suutnud mõista, mispärast see haruldane lind maha lasti.

Merikotka pea ja kael olid kohvipruunid, tumedamate triipudega, muu keha oli tumepruun. Saba koosnes valgetest sulgedest. Ülemine nokapool oli alumisest pikem ning selle ots oli terav ja konksutaoliselt kõver, andes isegi surnud linnule väljakutsuva, sõjaka ilme. Kollased jalad lõppesid tugevate mustade küünistega.

«Nendega püüdis ta suuri kalu madalas vees,» lausus Rookoll, silmitsedes metsikuid küüniseid, «just haugide peale on merikotkad maiad, aga murravad maha ka jäneseid ja isegi noori metskitsi.»

Samas kuulsid nad jõelt mootorimürinat ja nägid vastuvoolu kihutavat helerohest paati, mis lähenes otseteed kaldale. Paadi päras istus kõhn vanamees. Ta tõusis püsti, jättis përamootori seisma ning vaatas üksisilmi väljasirutatud kotkast. Paat jooksis ninaga kaldasse kinni. Võõras küsis ähvardavalt kõmiseva bassihäälega:

«Mis see's on? Kes sellega hakkama sai?»

Vaikus. Muhelev Rookoll tõstis pilgu kohmetunud poisile.

LINNUKUNINGAS

Vanamees tuli maale, astus kiirustamata raske sammul kaldast üles. Tal oli sirge rüht ja otsekui pruunist raudkivist väljaraiutud karm nagu terava nina ning esiletungivate põse-

nukkidega. Ta jäi harkisjalu Rookolli ette seisma, vaatas tapetud kotkale ja seejärel otse Rookollile näkku.

«Kuule, Pärt, mis pagana nali see's on? Kes on merikotka maha lasknud?» Võõra silmad välgatasid.

Rookoll tõmbas näo krimpsu ja liigutas vuntse.

«Hurjah!» hüüdis ta väljakutsuvalt. «Ega sa ometi ei arva, et meie tapime selle kotka? Linnukuningas sõidab muudkui ringi, aga siipsamas nina all põmmutatakse maha merikotkaid... Räägi, Koit, kuidas lugu oli.»

«Kuidas see juhtus?» pöördus võõras käskivalt poisi poole.

Koit jutustas lühidalt eilsest saladuslikust sündmusest: roostikust kostnud lasust, merikotka hukkumisest ja tänasest juhuslikust leiust.

«Kas siin eile võõraid liikumas oli?» küsis Linnukuningaks nimetatu.

«Jah,» vastas poiss, «kaks meest sõitsid pärast seda siit mööda... vedasid lanti...»

«Mis mehed need olid?» pöördus Linnukuningas Rookolli poole.

«Mina olin ära, poiss räägib, et üks olnud kiitsakas nagu kuivatatud lest, teine jälle paks nagu marja täis latikas.»

«No säärase kirjelduse järgi ei saa ühtegi salakütti kindlaks teha,» lausus võõras kulmu kortsutades ja pöördus jälle Koidu poole. «Mis paadi number oli?»

Koit tundis, et punastab.

«Ei tea... ei teadnud vaadata,» vastas ta kohmetunult.

«Kehvasti tegid,» sõnas Linnukuningas pettunult. «Teinekord pea alati number meeles. Siin on jahipidamine keelatud, salakütid luusivad tihti ringi, tuleb silmad lahti hoida.»

«Hea küll,» lubas Koit kuulekalt.

«Paha lugu,» lausus Linnukuningas tusaselt. «Õige ju on, et merikotkas kuulub kahjulike röövlindude hulka — hävitab kasulikke ulukeid, rüüstab veelindude pesi. Kuid tuleb meeles pidada seda, et ta on väga haruldane lind ja sigineb väga aeglaselt: emakotkas muneb aastas ainult kaks muna. Meil Eestis võib merikotkaid sõrmedel üles lugeda.» Ta mõtles pisut ja lisas: «Ma pean kotka laiba juba homme Tartu Zooloogia Instituuti saatma. Hea, et sa selle leidsid.» Ta noogutas Koidule heakskiitvalt.

Näis, et merikotka tapmine oli Linnukuningat sügavasti puudutanud. Ta päris täiendavalt, kustpoolt landivedajad olid tulnud ja kuhu läinud, kuidas riides olnud, võttis siis piibu ja tubakakoti välja ning hakkas mõttessevajunult piipu toppima.

«Lähme sisse, mis me tuule käes seisame,» pani ette Rookoll ja läks ise kõige ees onni. Linnukuningas ja Koit järgnesid talle.

«Kust sa siis nüüd tuled?» küsis Rookoll, kui nad olid onnis istet võtnud.

Linnukuningas ei vastanud kohe. Süütas piibu, tõmbas tubli mahvi alla ja ütles siis pahaselt:

«Käisin Keemos. Seal on jälle üks tegelane, ise juba vana mees, kajaka-pesade kallal käinud. Nagu ei oleks külas kanamune saada. Tegin akti ära, maksku nüüd trahvi.»

Koiti võpatas. «Tore, et jõudsin munakoored roostikku visata!» sähvas tal peast läbi.

Näis, et Linnukuninga sõnad Rookolli puudutasid.

«Tohoo tontil!» ütles ta poolnaljatades, pooltõsiselt. «Või sina ei luba enam inimestel ühtegi muna suupisteks võtta! Mis keelaja sina oled?»

Võõras tõstis pea ja ütles aeglaselt, sügava bassihäälega:

«Mina olen Kustas Kõu, ühiskondlik jahiinspektor, ja ei luba kellelgi linnupesi rüüstata. Ka sinu kohta teen akti, kui selle teo pealt taban, kuigi oleme eluaeg sõbrad olnud. See rumal komme peab ükskord kaduma. Või tahad sa, et Matsalu jääks lindudest tühjaks?»

«Mõnekümne muna pärast või?» küsis Rookoll pilkavalt vastu: «Ära aja lori, Kustas. Linnud munevad ju uued asemele ja asi vask. Rannarahvas on alati siit mune korjanud ja söönud, aga kajakaid pole sugugi vähemaks jäänud...»

Linnukuninga silmad välgatasid jälle:

«Või veel — ei ole jäänud?! Kas sina siis ei tea, miks teine naerukajakate haudeasund kahe jõe haru vahel tänavu tühjaks jäi? Aga just sellepärast, et mineval kevadel tegid Matsalu mehed seal puhta töö. Tulid öösel mootorpaadiga jõe, sõitsid ruupadega roostikku, korjasid kastide viisi mune kokku, rüüstasid enamasti kõik pesad ära. Ja näe, kajakad jätsid oma igipõlise haudeasundi maha, vähemalt tuhat paari ei pesitse tänavu enam seal. Mis sa selle peale kostad?»

Rookoll jättis vastuse võlgu, küsis ise trotslikult:

«Kellel neist kalamaimude hävitajatest õige kahju on?»

Võõras nõõpis oma villase jopi eest lahti, ta nägu punetas.

«Ära tee ennast lolliks, Pärt. Naerukajakad ei hävita üldse kalamaime, nad söövad ainult haigeid ja lõpnud kalu, kes veepinnal ujuvad. Peatoiduks on neil putukad ja nende vastsed, ja sadamates korjavad nad veest toidujäätmeid, solki. Naerukajakad on tublid sanitarid, takistavad haiguste levikut ja veekogude roiskumist. Sellepärast tuleb neid kasulikke linde igapidi kaitsta, aga mitte hävitada. Selge?»

Rookoll nohises, puhkis.

«Olgu nii — selge,» lausus ta leplikumalt, kuid ei vaadanud Kusta-

sele otsa. Tegi siis hoopis teist juttu: «Kas tõid mu kalakviitungid ära?»

Linnukuningas noogutas, otsis oma vanast kulunud rahataskust kviitungid välja.

«Kas oli ikka kakskümmend kilo?» küsis too.

«Täpipealt,» vastas külaline ja süütas jälle piibu. Heitis siis pilgu Koidule, kes oli vahepeal oma narile pikali heitnud. «Ma näen, oled endale abilise võtnud?»

«Noneh, kus sa enam üksinda hakkama saad, vana-dus kipub vägisi kallale. Pagana kõhuvalu ei anna rahu, aina närib sees ööd kui päevad,» kaebas Rookoll.

«Selle vastu on rohtu olemas,» lausus Linnukuningas, võttis põuest lameda lõhnaõlipudeli ja ulatas onni peremehel. «Säh, võta uhkat, oled varsti terve.»

Rookolli nägu lõi naerule, silmad tõmbusid kissi.

«Ei noh, see on teadagi vahva rohi...»

Ta tõmbas ettevaatlikult klaaskorgi pealt ära, nuusutas mõnuga, liigutas kentsakalt vuntse ja võttis siis paraja lonksu, ajades pea selga. Onnis oli kohe tunda palderjani ja eetri lõhna. Rookolli silmad läksid pärani, ta kõhatas rahulolevalt, pühkis käeseljaga suud. «Ole sa meheks, Kustas, aitäh!»

Ta andis pudeli Linnukuningale tagasi. Sel oli vististi ka kõht haige, sest temagi võttis pudelist tubli lonksu. Koiti vaatas ja pani imeks: kodus võttis vanaema ka vahel palderjani sisse, kuid alati ainult paarkümmend tilka ja sedagi veega lahjendatult, nemad aga jõid siin suurte söömudega ja ilma veeta...

«Jaa, on veel olemas südametuid inimesi, kes ei halasta ühelegi linnule ega loomale,» hakkas Linnukuningas rääkima. «Võtame näiteks niisuguse asja. Iga korralik jahimees teab, et mustad toonekured on meil õige haruldased linnud. Aga näe, Rõudes leidis salakütt, kes alles nädal tagasi tulistas musta toonekurge. Õnneks sai lind ainult haavata, poiss püüdis ta kinni ja viis koju, hakkas konnadega söötma. Sain sellest loost haisu ninna, otsisin kurelaskja üles. Poiss kohkus muidugi ära, ja tead, mis ta mulle ütles? Tema üldse ei teadvat, et jaht toonekurgedele on aasta läbi

keelatud — ise juba tükk aega jahipüüsi omanik ja enda arvates ümbruskonna parim kütt! Noh, võtsin ta siis kõvasti pihtide vahele. Poiss hakkas lõpuks seletama, et tema lasknud kurge selleks, et metsikust kurest kodukurge aretada...» Vanamees muigas esimest korda, kuid ainult huuleotstega. «Kus mul Mitsurin väljas!»

«Sulle tuleb ju midagi ette luisata, muidu teed prauhti protokolli ära,» naeris Rookoll, kelle kõhuvalu hakkas nähtavasti järele andma.

Linnukuningas lõi käega.

Sõbrad rüüpasid veel kõhurohtu. Kustas jutustas edasi:

«Teine juhtum. Mullu, juunikuus, rüüstas Saastnas üks kolhoosnik puutüves hauduva koskla pesa tühjaks ja laskis emalinnu maha. Selle eest tuli tal kõva trahv maksta...»

«Lollisti tegi, et emakoskla maha tappis,» ütles Rookoll vahele. «Koskel on ju kaluri kana. Kui tasakesi mune pesast ära võtta, muneb ta vahel oma 40 muna järjest asemele. Liustemäe kandis meisterdas kord keegi nupukas mees suure pesakasti puu külge. Kosklapaar tegi sellesse pesa, mees käis iga päev redeliga puu otsas, korjas sealt mune nagu oma kanakuudist.» Ta süütas paberossi ja heitis pikali. «Minu kadunud vanamees jutustas jälle, et kord munes koskel Karuse kiriku torni ja haudus seal üksteist poega välja. Noka vahel viis maha, sealt vantsis kogu pere jalgsi mere äärde...»

«Jah, looduses juhtub vahel imelikke asju,» kinnitas Linnukuningas. «Mina ise märkasin kord suvel lähel pardiparve hulgas üleni valget sini-kaelparti. Kahel korral nägin siinsamas Kasaril päris tumedat, peaaegu musta sinikaela. Ühel kevadel jälle silmasin Haeska ranna lähedal suurt roosat lindu. Algul arvasin, et see on haavatud luik. Sõitsin ligemale, lind tõusis kergelt lendu, peen kael kentsakalt kõveras ja hõiglapikad roosad jalad rippusid alla. Selgus, et see oli haruldane eksikülaline — flamingo, kes elab kaugel lõunas...»

Ta vaikis viivu, siis jutustas veel:

«Vaata, haned on truud linnud, elavad kaua paaris. Kui üks surma saab, lendab teine seal kohas tükk aega ringi, häälitseb haledalt. Aga korra juhtus imelik lugu: ühel isahanel sigines kaks naist, nii nagu vahel

mõnel mehel juhtub. Mõlemad emahaned munesid ühte pessa tervelt kümme muna. Hiljem kippusid mõlemad hauduma, aina tülitsesid, lõhkusid lõppude lõpuks kõik munad ära...»

Rohupudel tehti tühjaks, sõprade jutt muutus üha elavamaks. Koit kuulas asemel, kõrvad kikkis.

«Kord tegid haned pesa päris Suliroomätta lähedale,» jutustas omakorda Rookoll. «Mina panin mõrrad pesa lähedale sisse. Alguses emalind sisistas vihaselt, kui mööda sõitsin, hiljem harjus ära. Kord võtsin suvitaja kaasa, too tegi pesast pildi: hani jäi ilusti paigale, surus vaid pea maha ja pigistas silmad kinni...»

«Jah, haned on julged ja tugevad linnud,» sõnas Linnukuningas. «Isahani lööb ronga õhus tiivahoobiga uimaseks. Kord sattusid lahes hane-pojad minu mõrda. Läksin hommikul mõrdu vaatama, mõlemad vanalinnud lendasid kartmatult juurde, häälitsevad ärevalt. Alles mõne sammu kauguselt lendasid eemale, kuid kaugele ei läinud. Võtsin pojad mõrrast välja, lasksin nad lahti. Kus panid kõik koos kaagatades roogu, oli hoopis teine minek...» Linnukuninga silmad sädelesid soojalt. «Kuule, Pärt, ma nägin hiljuti Suitsu jõel haavatud tiivaga luike, see oli vist toosama, keda sina hiljuti sõidutasid...»

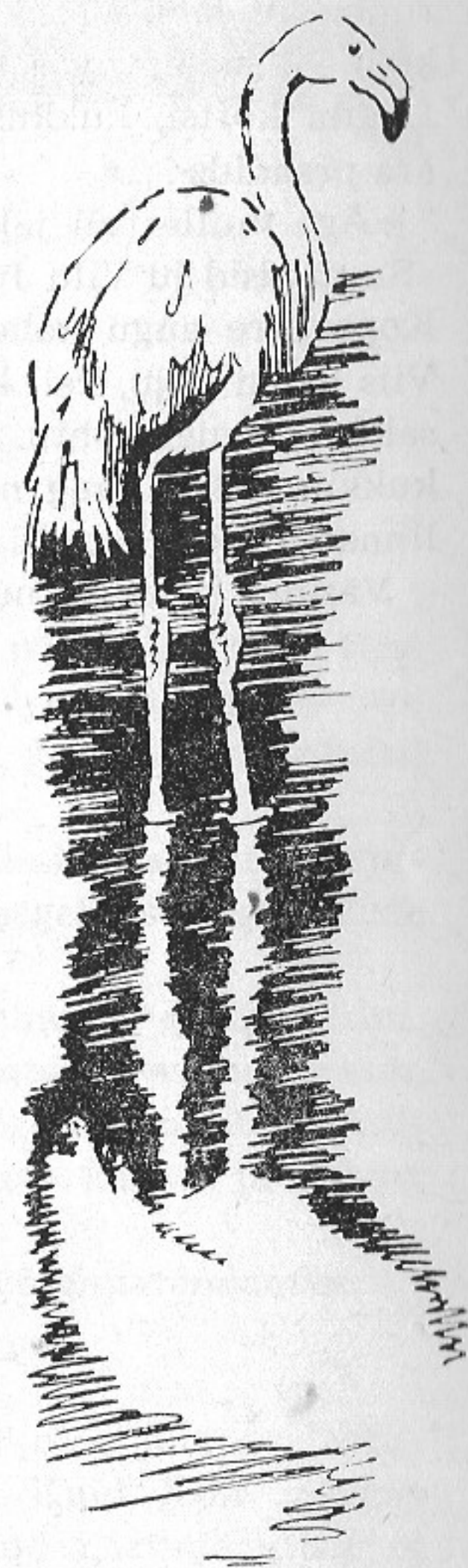
«Eks ta siin kusagil ennast varja,» muheles Rookoll.

See kahekõne jäi Koidule ebaselgeks, kuid ta ei julgenud vahele segada.

Onnis oli hämaraks muutunud. Rookoll viskas puid kustuvasse ahju. Kuivad puud läksid vuhinal põlema, hüplevad tulekeeled valgustasid laua ees istuva Linnukuninga pronksikarva nägu.

«Kas latikaid pole veel näha?» küsis Kustas.

«Ei ole,» vastas Rookoll, «muidu oleks ju jõgi paksult rahvast täis. Tead ju seda lugu, et vanasti

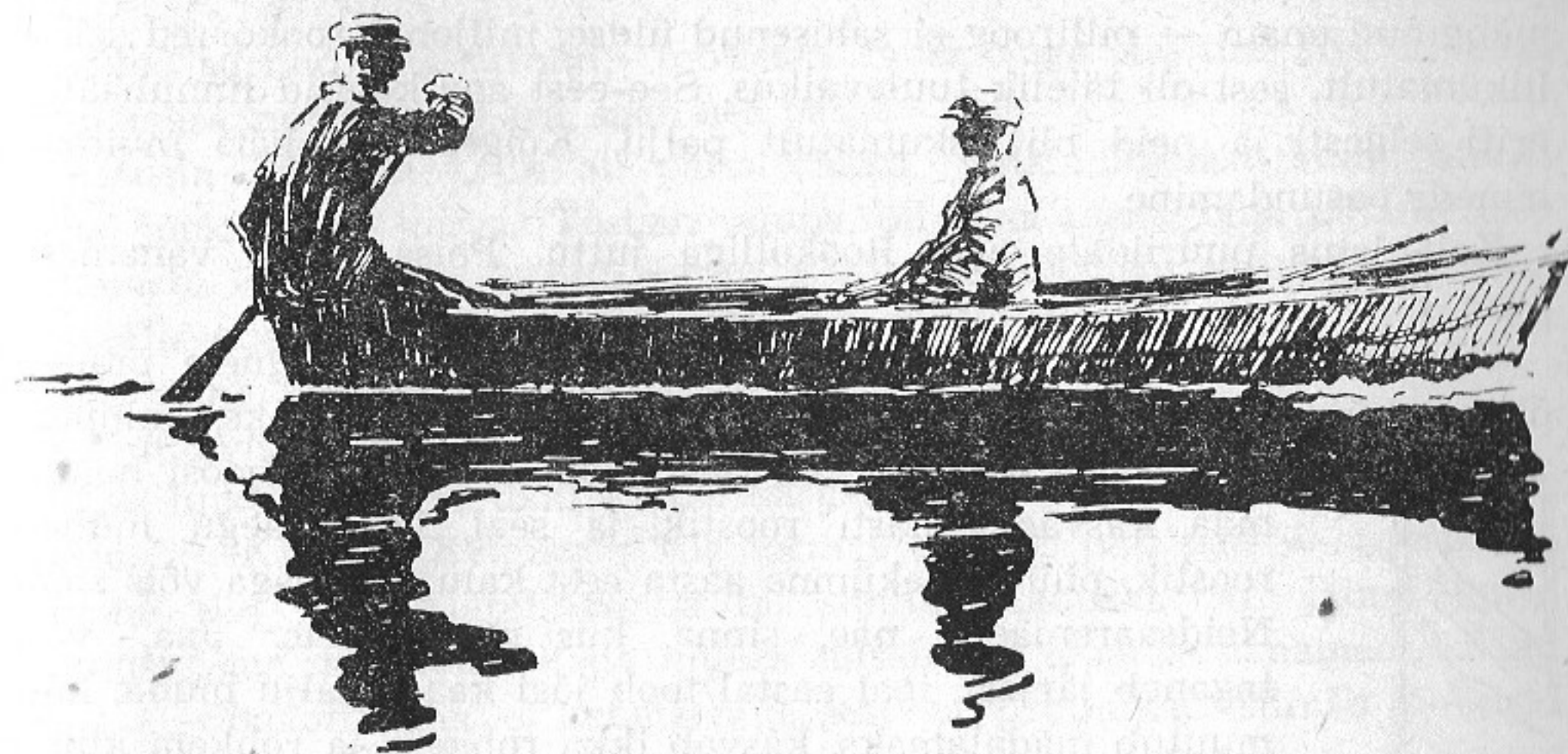
hüüdnud kord keegi kevadel Lihula kirikus teenistuse ajal: «Latikas meres!» Kus mehed tormanud kohe rüsinal välja, pannud lahe poole liduma, jätnud surnu matmata...»

Rookoll naeris, ta kõhuvalu näis nagu käega pühitud.

«Tore lugu oli jälle, kui vana Värdisai Priidiku mätta juurest 46-naelase haugi,» meenutas omakorda Kustas. «See juhtus päikesetõusu ajal, haug keeras ennast madalas vees nii, et vesi lainetas. Siis tormas ruuba alt läbi. Värdis viskas ahinguga kaela pihta, ja nõnda osavasti, et kala jäi kohe vagaseks. Värdis sõudis Penijõe, vinnas haugi selga, viis Lihula kõrtsi, kukkus pummeldama, laskis kala tükkhaaval suupisteks ära praadida...»

«Aga mulle tuli jälle teine lugu meelde,» lausus Rookoll heatujuliselt. «Sa tundsid ju Vilu Jukut, no oli see alles pagana vigurivänt. Kord püüdis Kopavarre augu kohalt suure haugi ja pistis sellele lehmakella kurku. Viis haugi koju, kell kõlises kala sees. Küll sai nalja: kõik imestasid, kust sai kell haugi kõhtu. Üks tark arvas, et lehm tuli vee äärde jooma, kell kukkus vette, haug napsas kinni, neelas alla... kõh, kõh, kõh... Keegi linnasaks ostis haruldase kella hea raha eest ära...»

Väsinud poiss ei kuulnud enam, oli äkki magama jäänud.

ROO-ÖÖBIK

Koitis ärkas vara, ta oli hästi välja puhanud ja talle näis, nagu oleks täna mingi suur püha. Onn oli heledasti valgustatud, väljast paistis sisse ere päike. Poiss kuulis pirinat, nägi — täissöönud sääsk punetas aknaruudul nagu roosa helmes.

Koitis tappis pisikese vereimeja ning ruttas välja, kissitades silmi harjumatu eredast valgusest, mis paiskus alla taevast, peegeldus välgutaoliste sähvatustena jõelt.

Oli haruldaset vaikne ja soe. Kaselehed lõhnasid. «Tsüit, tsüit, tsürr...» vidistas kõrge rookõrre otsas saba võngutades väike, pruun, musta peaga rootsiitsitaja. Ruugete tiivaotstega valge koiduliblikas hõljus kergelt üle värskel rohu. Koitis hingas täie rinnaga karget ja puhast õhku.

«Kena hommik, mis?» küsis Rookoll, katkestades võrguparandamise.

«Tore!»

«Jaa, ilm võttis viimaks teise tuuri...»

Hele päike andis täna kõigele — veele, roostikule ja taeva laotusele — puhtama ja rõõmsama värvi, piduliku ilme. Kuid Koitis märkas järsku, et midagi puudus. Tõepoolest — väsimatud harfimängijad ei

mänginud enam — pilliroog ei sahisenud üldse, miljonid rookõrred seisisid liikumatult, sest oli täielik tuulevaikus. See-eest aga kõlasid linnuhääled eriti selgesti ja neid oli uskumatult palju. Kõigest üle käis muidugi hanede pasundamine.

Koit istus puuriidale, ajas Rookolliga juttu. Poiss küsis, vanamees seletas.

«Vanasti ulatus laht kaugele ida poole. Seda kohta, kus meie praegu oleme, hüüti Kloostri mereks, teist laheosa — Lihula mereks, kolmandat — Matsalu mereks. Seal, kus on nüüd kolhoosi heinamaa, kasvas vanasti roostik, ja seal, kus praegu mühab roostik, püüti viiekümne aasta eest kalu. Ruubaga võis sõita Neidsaaremäeni, näe, sinna, kus sinab mets. Jaa, vesi taganeb järjest, igal aastal toob jõgi kaasa palju muda, laht muutub madalamaks, kasvab ikka rohkem ja rohkem kinni. Viiekümne aastaga on roostik nihkunud ligi kuus kilomeetrit läände...»

Koit kuulas huviga, mõtlik pilk kaugusesse suunatud.

«Aga mis luik see oli, kellest Linnukuningas eile rääkis?» tuli talle järsku meelde. «Sa ei ole mulle sellest jutustanud.»

Naeruvine libises üle vanamehe kortsulise näo.

«See oli tänavu aprilli lõpul. Hakkasin keskpäeva paiku tulema ruubaga Penijõelt siia, onni juurde. Päike paistis, kuid jõgi oli alles jääs. Sõitsin vasaku valli kõrvalt, mööda rooserva: seal oli jää paiguti sulanud. Ruup jäi alatasa kinni, aina loksutasin teda, jõudsin pikkamisi edasi.

Järsku kuulsin praginat. Vaatan: Pogeris augu tagant pajupõõsast tormab välja haavatud luik ja pistab jooksmas mööda Penijõe jääd. Vasak tiib lohiseb järel, verised sulad sorakil. Kukub järjest lahvandustesse, kargab välja ja tormab jälle edasi — patak, patak, patak! Kaduski varsti käänu taha. Mina aga muudkui lõhkusin jääd ja lohistasin ruupa.

Noh, heakene küll, sain pool kilomeetrit sõidetud, vaatan: valli peal põõsas valendab midagi. Jõuan ligemale, näen: toosama verise tiivaga luik. Oli heitnud pika kaela üle oksa, pea rippus alla.

«Oled surnud, siis surnud,» mõtlesin mina, «aga siia ma sind ei jäta. Viin kaasa, nopin suled ära, saan hea padja.»

Astusin ligemale. Luik oli päris vakka. Võtsin kaelast kinni, ainult jalad jõnksatasid korra. Tõstsin ruupa, oli üsna raske, oma kümme kilo kindlasti. Panin linnu kõhuli ruuba põhja, pea seadsin selja peale. Sõitsin jälle edasi, viimaks jõudsin Kasari äärde. Järsku näen: luige pea vajus maha, kael tõmbus sirgu.

«Nüüd viskas vist vedru välja,» arvasin mina.

Aga luik ajas enese äkki jalule, kargas krapsti ruuba servale ja hüüdis valjusti: «Kruuks! Kruuks!»; siis tormas — pat, pat, pat! — roostikku, vigane tiib lohva järel. Sinna ta, sunnik, kaduski. Nii jäingi uuest padjast ilma, sõidutasin teda muidu niisama,» lõpetas vanamees. Kuid näis, et Rookoll seda ei kahetsenud, sest ta pruunikad silmad helkisid soojalt.

Pärast einet sõitsid nad kahekesi lahele mõrdu vaatama.

Mustjaspruun tõrvatud ruup eraldus täna eriti silmatorkavalt õrn-sinisest veest, kaldavallidel haljendavast värskest rohust ja kahel pool erekollase müürina kõrguvast pilliroost. Käänu kohal ilmus ees nähtavale sirge helkiiv veerada, mis sulas silmapiiril taevaseravaga ühte. Vastu päikest vaadates sädeles vesi silmipimestavalt. Kui Koit kissitades sinna-poole vaatas, siis näis talle, nagu sajakas seal kuldpiisalist vihma.

Ootamatult häiris sügavat rahu vali ragisev-kärisev häämitsus, mis kostis vasakult üksiku pajupõõsa kohalt:

«Jip, jip, jip! Krä, Krä, Krä! Iiet, iiet, iiet! Karra, karra, kiiet! Jip, jip, kiivet, kiivet! Krä-krä-krä-krä! Trui-trui, krik-krik-krik, kär-kär...»

See oli isase rästas-roolinnu kevadlaul. Algul rahulik-aeglane, seejärel järjest kiirenev, rutakas, nagu ei jätkuks linnul õhku või jõudu laulu lõpetamiseks. Lindu ennast ei olnud näha.

«Kuuled, kuidas ragistab?» küsis vanamees muheldes ja tõstis mõla ettevaatlikult veest välja; tasase sulinaga pudenes helkivaid veepiisku jõkke.

«Kas see ongi roo-ööbik?» küsis poiss summutatud häälel.

«See ta on,» noogutas vanamees.

«Karra, karra, kiit,»
jätkas roolind oma kärisevat
ettekannet, «kirep, kirep, Krä-
krä-krä, piik, piik!»

Poiss kuulas jahmunult. Hoopis teisiti
oli ta seda laulu endale ette kujutanud. See
puine krigin ei meenutanud küll päris ööbiku
laulu mitte sugugi.

Vool viis ruuba pajupõõsast mööda, laul roopuhmas
vaikis, pruunikas lind lendas paarkümmend sammu tahapoole
ja kadus taas roogu.

Samal silmapilgul alustas laulu uus rästas-roolind, seekord paremal
kaldal, sada meetrit eespool. Ka esimene laulik jätkas peagi katkestatud
kontserti nende selja taga. Ruup ligines käratult uuele roo-ööbikule ja
poiss võis teda lähemalt silmitseda.

Kuldnokast pisut väiksem, valkja kurgualusega pruun lind istus põigiti
roovarrel peaaegu püstasendis ja nihutas ennast lauldes järjest ülespoole.
Pea püsti, nokk laialt lahti, nii et roosa suuõõs oli näha, kõõritas ta aina
käriseval häälel, nii et täispuhutud pugu muudkui vabises.

«Karra, karra, kiit, kiit! Krä-kräk!»

Rästas-roolind tõusis järsku õhku, püüdis lennul putuka, laskus taas
roovarrele ja laulis jälle edasi. Vanamees ja poiss vaikisid võlutult. Roo-
koll tõmbas vahel tasakesi mõlaga, seejärel laskis ruupa jälle voolust edasi
kanda. Neil ei olnud ju kiiret.

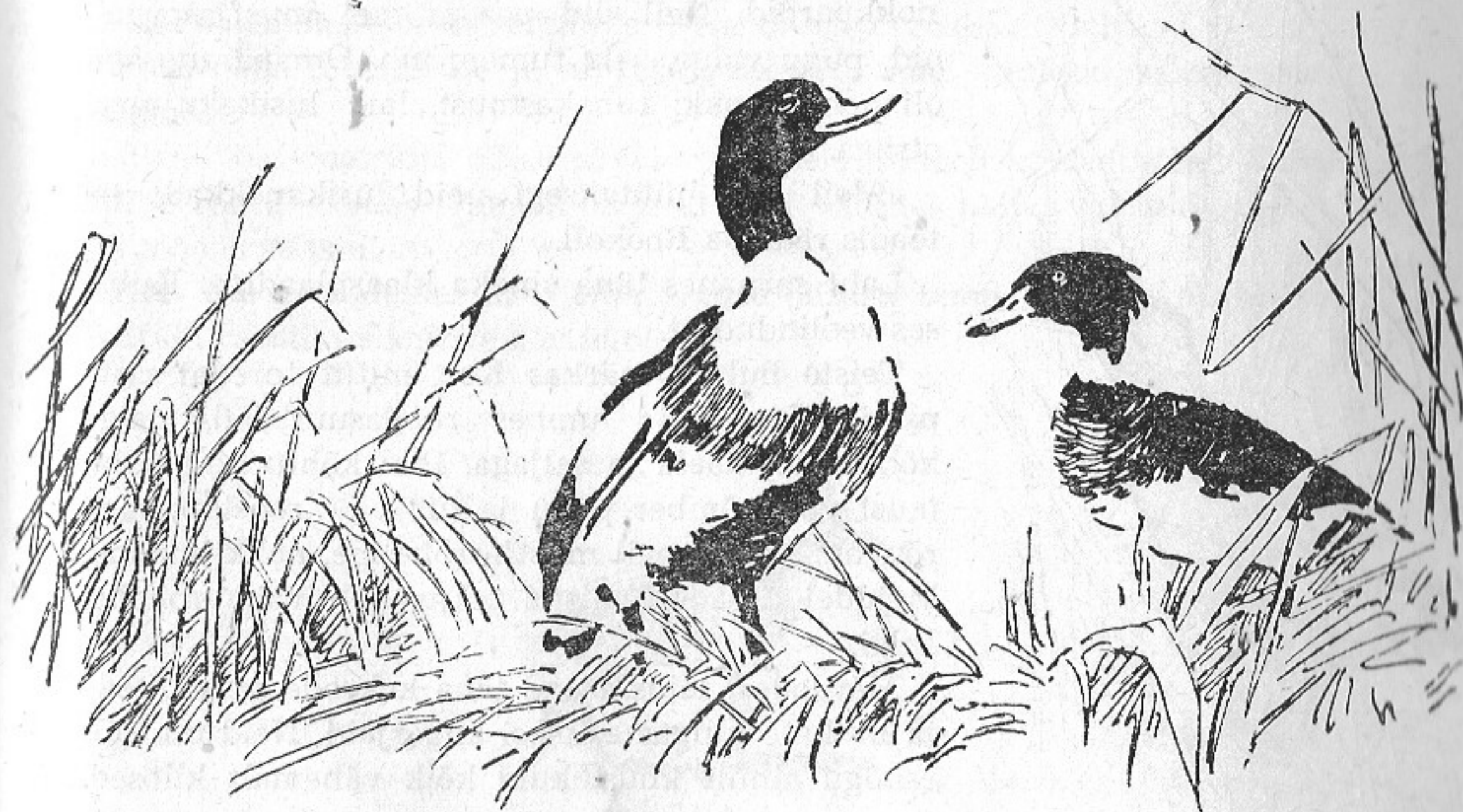
Oli nii vaikne, et oli selgesti kuulda, kuidas lambahänilane sulistas jõe-
äärstes lombis ja kumalane sumises rohus. Pisikesed läikivad veemardi-
kad — kukrikud — sagisid hulgakesi ratastringi vees, pikakoivaline vesi-
vaksik liugles kergelt mööda helkivat veepinda, nagu tilluke jääpurjekas.

Kord nägid nad kaldal punajalg-tildrit. Linnuke nõksutas ärevuses
sügavasti esikehaga, hüüdis järsult metalse häälega: «Tliuk-tliuk!...»

Siis lendas vurinal ruupa pikliku kehaga pruun roomardikas, kohmitses
mõnda aega ruuba põhjas, ajas tiivad laiali ja lendas jälle kaldale.

Veel kahes kohas kuulsid nad roo-ööbiku laulu ja see hakkas Koidule
ikka rohkem ja rohkem meeldima. Laul meenutas rukkiräägu puist hää-
litsust, kuid oli sellest võrratult vaheldusrikkam ja meeleolukam. Roo-
ööbiku karedal laulul oli oma meloodia ja rütm, see kuulus Suure roos-
tiku juurde, niisamuti nagu kajakate kriiskav kisa ja merehärja tume
ammumine.

Mida kaugemale jõesuudme poole, seda elavamaks muutus ümberringi.
Mustapealised saledad väikekajakad raplesid täna mitmel pool hulgakesi
roolatvade kohal, noppisid neilt osavasti roomardikaid, häälitseid aina
mahedalt: «Tlet, tlet!» või veidi kõlavamalt: «Kiiäk!... Kiiäk!...»

Linnuriigi peateel oli nagu alati näha palju parte, kes paistsid täna pruunika kulu ja kollase roo taustal selgesti silma. Voolust edasikantav ruup ligines neile hääletult ja Koidul oli hea võimalus neid vaadelda.

Sinikaelte ja piilpartide parvedes paistsid sageli silma isased soopardid. Neil oli tumepruun pea, kaelal valge triip ja silmatorkav saba: pikk ja terav nagu ora.

«Selle nimi on pahlsaba ehk paiupart,» ütles Rookoll, kes teadis peamiselt lindude kohalikke nimesid.

Suurtes parvedes, kuhu kuulus vähemalt nelikümmend-viiskümmend lindu, ujusid laikudel ringi punapeavardid või rohupardid, nagu Rookoll neid hüüdis. Pea ja kael olid neil punakaspruunid, ümber pugu ja turja kulges mustjaspruun vööt. Isalinnud piiksusid heledalt: «Vuii-vuii-vuii...»

Siis oli veel näha musti violetselt läikiva peaga ja lühikese tutiga tuttvarte ehk poriparte, kes olid suurepäraseks ujujad ning sukeldujad. Ärevuses viibutasid nad pead järsult üles-alla.

Koidule meeldisid heasüdamliku ilmega luitsnokkpardid. Neil olid pea ja kael mustjaspruunid, pugu valge, selg tumepruun. Omapärane aga oli nende nokk: rohekasmust, laia lusikakujulise otsaga.

«Meil siin hüütaksegi neid lusikanokkadeks,» teadis rääkida Rookoll.

Laht sarnanes täna sinaka klaasplaadiga. Kubises veelindudest.

Teiste hulgas märkas Koit mitut toredat ristparti. Need olid umbes rongasuurused, valge kõhualuse, kaela ja seljaga. Piki kõhtu kulges lai must vööt, ümber pugu ja turja — roostepunane rõngas. Pea oli neil mustjasroheline, nokk punane, kirjudel tiibadel paistis palju helkivaid rohelisti sulgi.

Mördadest leidsid nad täna kokrede, roosärgede ja latikate hulgas esimesi angerjaid. Neid oli küll esialgu ainult kuus, kuid kõik vähemalt kilosed.

Tagasi sõudsid nad vaheldumisi. Koidu käed väsisid küll ruttu, kuid ta ei lasknud seda välja paista — rõõm oma sõudmiseoskuse üle innustas teda. Onnile lähenedes tervitas neid vana sõber Siuts, kes sai heast kalasaagist ka oma osa.

Täna keetsid nad endile värsketest angerjatest suppi ja sõid kõhud jälle hästi täis. Koidule meenus süües, kuidas ta algul oli pidanud kõige maitsevamaks kokredest keedetud suppi, seejärel — linaskisuppi, nüüd aga tundis, et angerjasupp oli veelgi maitavam.

«Kas on ikka õige,» küsis poiss, «et angerjad roomavad maad mööda ja käivad isegi aias herneid söömas?»

Vanamees liigutas vuntse, õngitsedes katlast jämedat angerjat.

«Herneste kohta ei tea ma midagi ütelda, aga minuga juhtus kord sihuke lugu. Niitsin Suitsu jõe ääres heina. Järsku nägin — rohus vilksatas mingi must asi. Äigasin vikatiga — löin suure angerja pooleks...»

«Elusa?» imestas Koit.

«Elusa neh. Pistime ta samal õhtul pintslisse. Päril rasvane oli.»

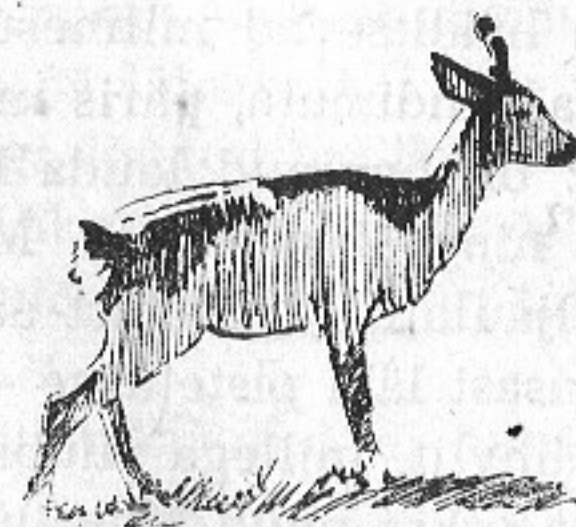
Poiss vangutas pead. Talle tulid meelde eilsed õudsed elamused. Ta jutustas vanamehele roostikus kuulnud ruigamisest.

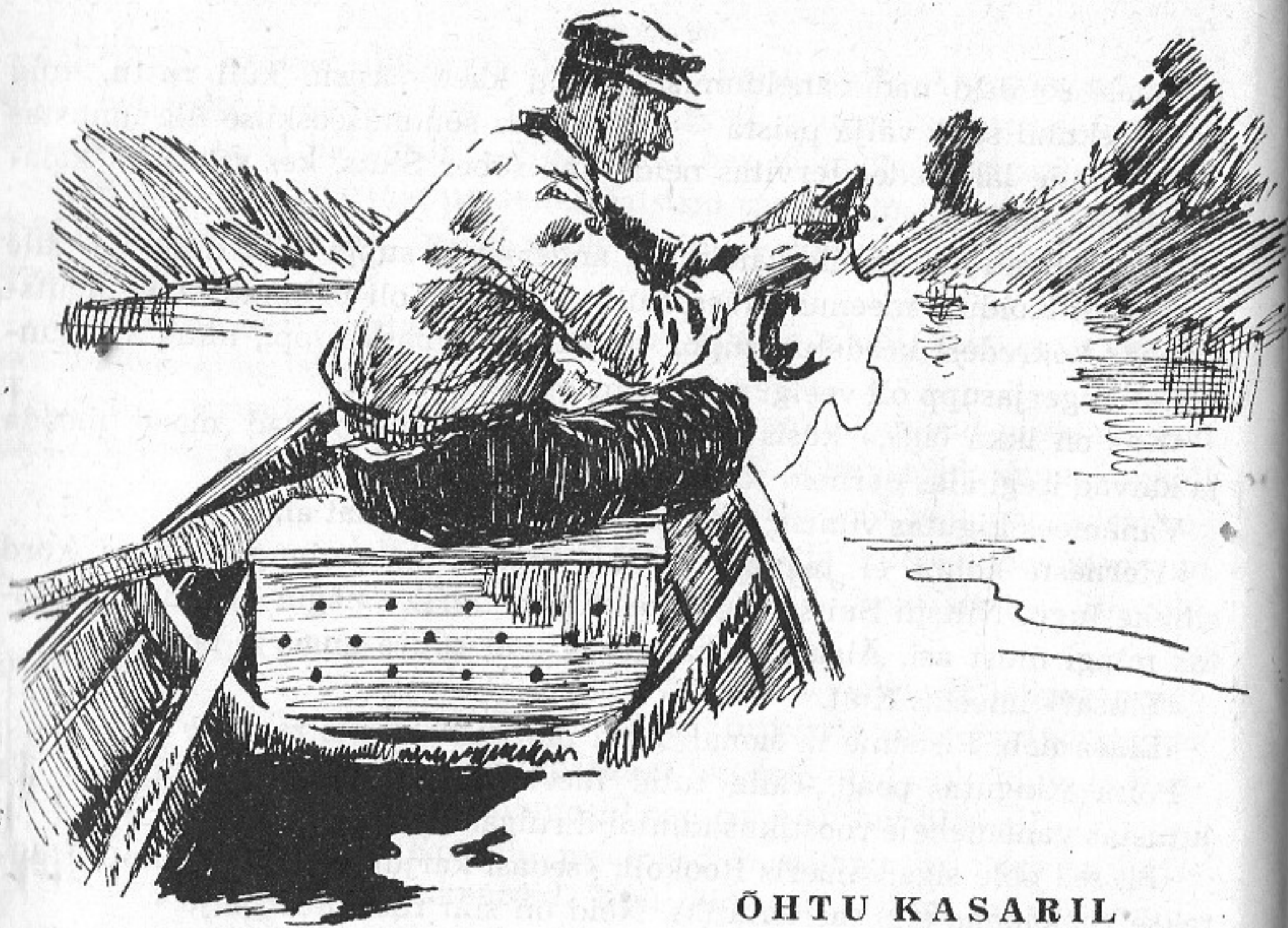
«Ei, see pole siga,» naeris Rookoll, «sedasi karjub hoopis üks lind. Hüütakse rookanaks ehk meremutiks. Neid on siin roostikus palju.»

Poisi nägu lõi naerule ja ta rääkis seejärel eile kuulnud salapärasest müdinast.

«See võis metskits olla,» arvas vanamees. «need käivad vahel Taku mättal rohtu söömas. Vanasti oli neid tihti vallidel näha, vahtisid, julgelt, kui mööda sõitsin...»

Koit tundis südames häbi oma arguse pärast: tema, pioneer, oli täiesti ohutuid roostikuelanikke kartnud!

ÕHTU KASARIL

Nõnda möödusid muljeterohked päevad. Mida ligemale nihkus ärasõidu-aeg, seda vähem püüdis Koit mõelda sellele, et ta pidi varsti, õige varsti lahkuma armsaks saanud Kasarist, roostikust ja vanast heast Rookollist. Poiss oli juba harjunud palavusega onnis ja vanamehe kõha ei häirinud teda enam nõnda nagu esimestel öödel.

Nende päevade jooksul oli Koit mõndagi õppinud. Ta oskas nüüd kalu rappidada ja kalasuppi keeta, teadis, kuidas mõrdu sisse panna ja kuidas nendest kalu välja võtta. Ta tundis nüüd mitut liiki kalu, teadis, kuidas näevad välja ning kuidas häälitsevad mitmesugused linnud. Ja veel — ta oli õppinud siin tegema sundimata, päris meeleldi töid, mida tal seni kodus vaja teha ei olnud: oli õppinud lauda koristama, nõusid pesema, puid saagima ja lõhkuma ning ahju kütma. Muuseas teadis ta nüüd ka seda, et ruuba pardast väljaulatuvat trossist aasa nimetatakse rahnapealaks ja ritva, mis sellest aasast läbi pistetakse — sosivaiaks, et mõrravaia hüütakse vaalaks ja puukühvli, millega ruubast vett välja visatakse — kappeliks. Peaasi aga — ta oskas nüüd Matsalu meeste kombel sõuda.

Pärast lõunat võttis Rookoll vana äratuskella ja pistis ta petrooleumi-nõusse.

«Las liguneb natuke, rooste tuleb lahti, hakkab ehk paremini käima,» seletas ta poisile.

Petrooleum värvuski varsti roostepruuniks, nõu põhja sadestus kõntsa. Mõne aja pärast võttis vanamees kella välja, puhastas kajakasulega hoolikalt selle sisemust, hõõrus välisosad villase lapiga läikima.

«Nõndaks,» lausus ta viimaks, «nüüd on ta jälle nagu uus, käib ehk veel oma kümme aastat...»

Ent kui noorendatud kell üles keerati ja pidulikult lauale asetati, ei tahtnud ta sugugi käima hakata. Rookoll pani ta kõhuli, selili ja küljeli — midagi ei aidanud. Küll siunas ja manitses teda vanamees, kuid vana kell käis õige lühikest aega ainult siis, kui peremees teda raputas või rusikaga vastu lauda pörutas. «Tööveterani» elu oli läbi.

Õhtupoolikul võttis vanamees seinal rippuva võru ja küsis:

«Kas katsume õige landiõnne, mis?»

Koit oli kohe nõus: ta polnud seni iialgi lanti vedanud.

Jõel kinnitas Rookoll nõõriotsa tulliauku pistetud vetruva kepi külge ja viskas konksuga varustatud läikiva metallkalakese vette. Seejärel hakkas jõuliselt sõudma ja ruup liikus kiiresti päri voolu.

Koit pidas keppi teraselt silmas, see võbises tasakesi. Õige pea nõksatas kepp järsult ja landinõör tõmbus pingule.

«Hakkas otsa!» hüüdis poiss silmade särades.

Vanamees viskas mõla paati, lappas nõõri kahe käega ruuba põhja ning tõmbas siia-sinna viskleva haugi tasahilju parda äärde. Siis suskas ettevaatlikult kahva sipleva kala alla ja tõstis selle ühe ropsuga välja.

«Käes!» hüüdis poiss võidurõõmsalt.

«Jaa, paistab, et päris ilma me täna ei jää,» lausus vanamees väarikalt vuntse liigutades. «Päris priske purikas — oma paar kilo on vist ära...»

Ta viskas haugi ruuba põhja ning landivedu jätkus.

Koit uuris tabatud haugi lähemalt. Lame pardinokakujuline nina, kollaste laikude ja tähnidega kaetud hallikasroheline jäme keha. Haugi küljed lõõtsusid, ta ahmis õhku, paljastades nõelteravaid hambaid. Ta püüdis ruubast välja hüpata, kuid Rookoll viskas talle kasti peale ja ta jäi peagi vagaseks.

Nad sõitsid edasi, kuid tükil ajal ei hakanud enam ükski haug õnge. Alles Suitsu jõe lähedal kargas üks landi kallale, kuid tegi seda oskama-

tult, külje pealt, ja tuli kohe konksu küljest lahti. Suur tähniline keha lõi veepinnal valjusti lupsu ja kadus.

«Pagana kahju,» sõnas vanamees, nuusates pahaselt nina, «paistis õige turske poiss olevat...»

Kuid Rookoll ei jõudnud kümmet kordagi mõlaga tõmmata, kui uus haug landist kõvasti kinni hakkas. See oli natuke väiksem kui eelmine.

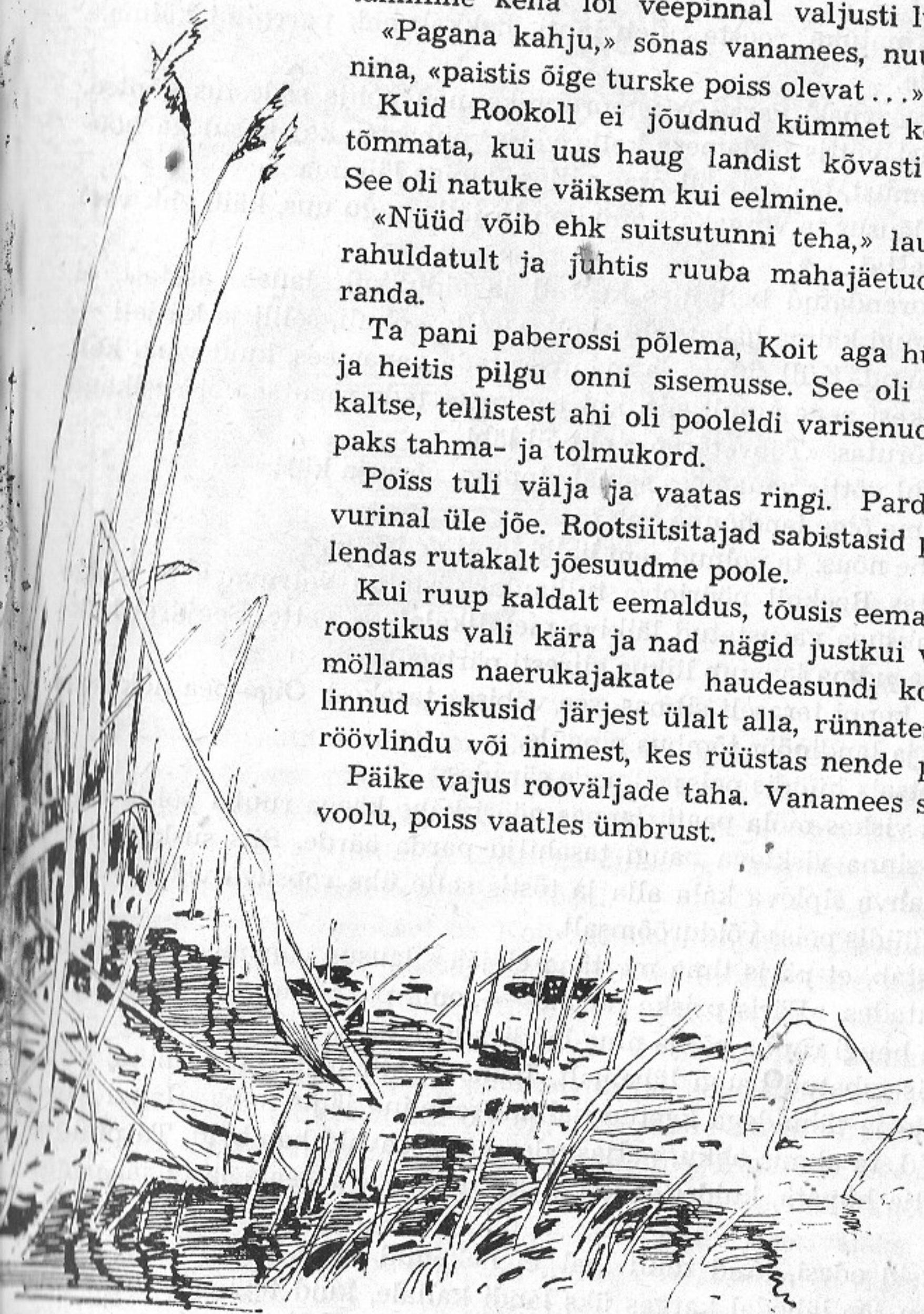
«Nüüd võib ehk suitsutunni teha,» lausus vanamees rahuldatult ja juhtis ruuba mahajäetud onni juures randa.

Ta pani paberossi põlema, Koit aga hüppas kaldale ja heitis pilgu onni sisemusse. See oli täis prahti ja kaltse, tellistest ahi oli pooleldi varisenud, kõike kattis paks tahma- ja tolmukord.

Poiss tuli välja ja vaatas ringi. Pardiparv sööstis vurinal üle jõe. Rootsiitsitajad sabistasid pilliroos. Kull lendas rutakalt jõesuudme poole.

Kui ruup kaldalt eemaldus, tõusis eemal vastaskalda roostikus vali kära ja nad nägid justkui valget tuisku möllamas naerukajakate haudeasundi kohal. Paljud linnud viskusid järjest ülalt alla, rünnates arvatavasti röövlinde või inimest, kes rüüstas nende pesi.

Päike vajus rooväljade taha. Vanamees sõudis vastu-voolu, poiss vaatles ümbrust.

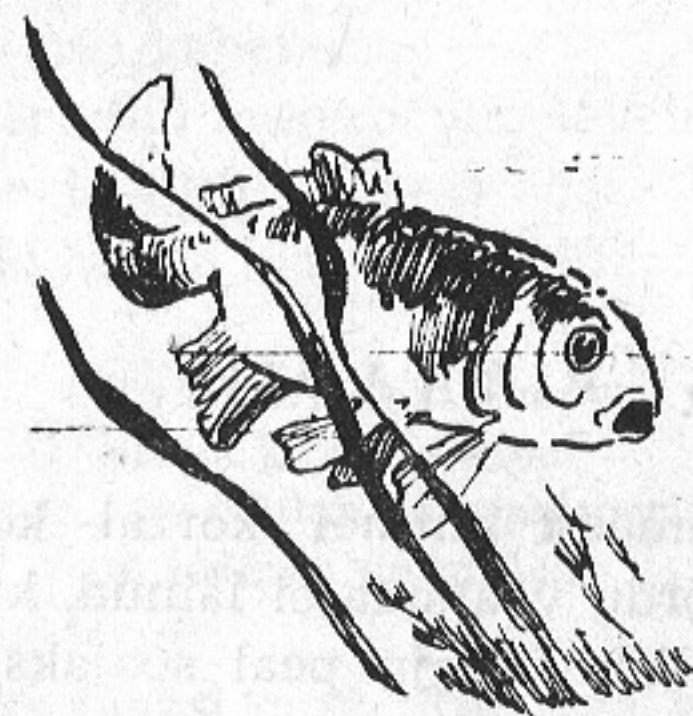
Jões peegeldusid taeva mahedad värvid — helesinisest kuni lillani — ja valged pilverünkad. Vees ujusid rootükid, vahutordid, õhumullid. Rookolli mõla küljest langevad piisad tekitasid veepinnale terve rea üksteist löikavaid, üha laienevaid ringikesi, mis viirutasid heledat veepinda.

Ootamatult kostis kaugusest katkendlik häälightsus: «Õpp... õpp... õpp...» ja kohe seejärel valjusti: «Õõ-hump!... Õõ-hump!...»

«Merehärg ammub jälle,» lausus vanamees muheldes, «täna on hästi kuulda.»

Poiss ei vastanud. Imelik hää erutas teda millegipärast, ta tahtis nii väga seda salapärast lindu näha saada.

Hämardus. Liikumatu roometsa kohale kerkis punakaskollane kuuketas. Veest tõusis nõrka auru, õhk muutus röskeks ja jahedaks. Kalad löid vahel sulpsu, kuid lanti nad enam ei puudutanud. Vesi voogas raskelt ja tihkelt, helkides kuuvalgel justkui elavhõbe. Näis, nagu kiirgaks mustast veest ruuget valgust. Mõlemal kaldal laulsid oma pesade juures roo-ööbi-kud üksteise võidu.

PIRAADID

Öösel kuulis Koit vanameest mitmel korral, kõhimas, vähkremas ja oigamas. Hommikul ta mõrdu vaatama ei läinud, kaebas kange kõhuvalu üle. Pärast einet ajas telliskivi ahju peal soojaks, pani haigele kõhule ning jäi magama.

Koit läks välja ja hakkas jälle viidikaid püüdma. Kuid täna oli päikese-
paisteline ilm, viidikad polnud ussi peale sugugi maiad. Möödus hulk
aega, enne kui ta esimese kalakese välja tõmbas. Siis aga jättis Koit õnge-
korgi hooletusse ja vaatas hämmastunult jõekäänu poole. Ta ei uskunud
oma kõrvu. Sealt kostis äkki reibast, hoogsat laulu.

Varsti lahenes mõistatus — nähtavale ilmus vana tõrvatud ruup, milles
olid aset võtnud kolm 12—14-aastast poissi. Kaks neist sõudsid keskmisel
pingil, kolmas — tedretähniline ja punaste juustega — roolis mõlaga
ahtris. Vööris lehvis peenikese ridva küljes piraatide must lipp peale-

maalitud kollase pealuuga ja ristatud kontidega. Poisid laulsid täiest kõrist
vanaaegset mereröövli laulu:

Komandosillal kõrgel
ta kapten seisab säääl
ja alla käsku annab
ta kare käskiv hääl.
Ta kapten on van Straten —
Must Kapten on ju ta,
laev — «Lendav Hollandlane» —
viib teda Aafrika...

Märganud kaldal poissi, kes pärani silmi neid vaatas, katkestasid piraadid nagu käskluse peale laulu, tõstsid aerud veest välja. Üks neist hüüdis pilkavalt:

«Vaadake, poisid! Morgan!»
«Viidikate piinaja!» hõikas teine.
«Mis sa põrnitad, kõnn!» käratas punapea.

Kõik kolm naersid pilkavalt. Koit pressis huuled kokku, tõmbas õnge
veest välja ning hakkas ussi vahetama.

Samal silmapilgul märkasid mereröövliid lävele ilmunud Rookolli. Sõud-
jad surusid aerud vette ja ruup kihutas edasi. Veelgi valjemini röökides
jätkasid noored piraadid Musta Kapteni laulu:

Ta käsib valjul sõnal:
«Kõik purjed ülesse!»
Las möllab, mässab meri,
ei teda karda me...»

Rookoll muheles, läks tagasi onni. Koit aga vaatas pahaselt piraatidele
järele: teda olid valusalt puudutanud nende täiesti põhjusetud pilkesõnad.
Viimasel silmapilgul langes poisi tusane pilk «Lendava Hollandlase» kül-
jele, millel paistis selgesti number — L 24. Selle numbri peab ta hästi
meeles!

Koit leotas veel tükk aega ussikest vees, kuid viidikad ei näkanud. Seal
kuulis ta lähenevat mürinat, pani ridva ära ja jäi ootama. Peagi kihutas
Kloostri poolt tuttav mootorpaat, milles istus Linnukuningas, Kustas
Kõu. Alles nüüd märkas Koit paadi rohelisel pardal musta nime:
«Vesivutt».

Linnukuningas maabus onni ees, teretas poissi ja küsis Rookolli järele. Seejärel astus koputamata onni ja käratas bassihäälega:

«Tere päevast! Või sina, Rookoll, muudkui põonad!»

«Ja sina, Linnukuningas, aina luusid ringi,» vastas unine ja salkus Rookoll ning ajas ennast ähkides istukile. «No keda kuradit sa jälle taga ajad?»

«Seekord ei kedagi. Mõtlesin õige kontrollsõitu teha.»

Sõbrad puhusid natuke aega juttu, Linnukuningas andis haigele head kõhurohtu ja läks siis oma «Vesivuti» juurde tagasi.

«Noh, poiss, istu peale, kui tahad head sõitu saada,» lausus ta sõbralikult Koidule.

«Tahan küll,» hüüatas poiss rõõmsalt ja küsis Rookollilt, kes oli sõpra saatma ilmunud: «Kas võib?»

«Pane aga minema,» lubas Rookoll.

Koit istus Linnukuninga juurde ahtrisse, too lükkas paadi kaldast eemale, tõmbas järsku nööri ja «Vesivutt» kihutas mootori mürisedes pärioolu, nii et vesi lainetama lõi ja linnud kartlikult kahele poole põgenesid.

Linnukuningas pani piibu suitsema, hakkas jutustama poisile linnuriigi paljudest elanikest, keda ta näis väga hästi tundvat. Vanamehe võimas hääl kostis mootorimürinast üle.

«Linde on siin palju, üle saja kahekümne liigi. Enamik on läbirändajad, kuid umbes viiskümmend liiki pesitsevad meil, Matsalus. Ja siin leidub ka haruldasi linde...»

«Nagu hüüp...» ütles Koit tahtmatult vahele.

«Ka hüüp, ja eriti ta suguvend väikehüüp ehk hüübike. See on hakisuurune kollase sulekuuega ja roheliste jalgadega pelglik lind...»

«Kas te olete teda näinud?» ei suutnud poiss küsimata jätta.

«Ainult mõne korra kogu oma elu jooksul,» vastas vanamees mõtlikult.

«Kord kuulsin Suitsu jõe padrikust tasast kõrinat ja nägin, kuidas kollane lind lipsas roopuhma. Teine kord jälle märkasin teda Luise mätta lähedal ronimas mööda roovart.»

«Aga missuguseid haruldasi linde veel on?»

«Noh, haruldaste hulka kuulub veel väike vesivutt, öölind, kes elutseb madalas vees, kõluhunnikutel, kus on teda raske eraldada. Sellepärast paningi oma paadile nimeks «Vesivutt», lisas ta muheldes. «Siis mustkaelpütt, sel on kaela ümber tore must sulgkrae ja peas kollane kulmutt. Varjab ennast tihnikus, ainult heleda häälitsusega annab vahel endast elumärki...»

Linnukuningas korraldas midagi mootori juures, seejärel ütles kibestunult:

«Siin oleks linde veelgi rohkem, kui poleks salakütte. Ja neid on palju just noorte meeste hulgas. Paljud püssiomanikud ei tee üldse lindude vahel vahet, kõmmutavad maha iga ettejuhtuva linnu. Mina olen siin eluaeg roovahi ja linnuvahi ametit pidanud, tean, kui palju linde tapetakse ilmaaegu.»

«Vesivutt» kihutas aina edasi, Linnukuningas vaikis mõnda aega, ta nägu oli liikumatu, sünge.

«Mullu suvel jälle,» hakkas ta uuesti rääkima, «sattusin parajasti jaole, kui kolm poisinolki Haeska rannas jahipüssi paugutasid. Tulin ligi, nägin — tapetud kajakas vedeleb kaldal. Nõudsin püssi enda kätte. Ei andnud. Võtsin vägisi. Vaatasin järele — toru oli tahmane. Küsisin, kes kajaka maha laskis. Keegi ei tea, nemad polevat lasknud. Pärast selgus, et vanem poiss oli püssi salaja isa tagant võtnud. Eks siis isa sai hoiatuse ja poiss — tubli keretäie...» Ta popsutas piipu ja lisas: «Ka

tänavu kevadel kostis lahelt tihtilugu paugutamist, kuigi siin on iga-sugune jaht keelatud. Salakütid lasksid luiki. Aga egas mina või mõni teine inspektor alati igale poole jaole jõua...

Koit sai julgust ja rääkis Linnukuningale noortest piraatidest, kes hiljuti onnist mööda sõitsid.

Kustas muutus tähelepanelikuks.

«Kas vana Pärt tundis neist mõnda?»

«Ei, tema ütles, et näod on võõrad,» vastas Koit ja lisas uhkelt: «Aga mulle jäi paadinumber meelde, see oli L 24.»

Linnukuningas liigutas üllatunult kulmupuhmi:

«Kas sa ei eksinud?»

«Ei, ei eksinud,» kinnitas Koit veendunult, «mul jäi selgesti meelde.»

Kustas surus mütsi kõvemini pähe.

«See on vana Rohma Sassi ruuba number. Poisid on selle ilma loata «rendile» võtnud. No küll ma neid õpetan...»

Ta lisas mootorile tuurisid juurde ja «Vesivutt» kihutas, nina püsti, jõesuu poole.

Koit ei suutnud õnnelikku naeratust tagasi hoida. Nii kiiresti polnud ta kunagi mootorpaadiga sõitnud. Ja missugune järsk muutus: piraatide pilkealusest on saanud nende jälitaja!

«Vesivutt» jõudis Suitsu suudme lähedale, kuid mereröövlite laeva polnud kusagil näha.

«Nad on vist Suitsu jõkke läinud,» arvas Linnukuningas.

Ta kavatses vasakule pöörata, kuid järsku muutis oma otsust ja sõitis edasi. Eespool haudeasundi kohal kisasid jälle ärevalt sajad linnud.

«Vaatame kõigepealt, kes seal pesade kallal on,» sõnas Kustas. «Kui see oleks saarmas, siis kajakad lendaksid korrapäraselt ringi. Aga kui nad niiviisi korratult edasi-tagasi sõeluvad, on seal pesi rüüstamas kas loorkull või inimene. Rongad ja varesed ei julge haudeasundile ligineda, kajakad nokivad nad surnuks...»

Ta suunas ruuba vaevunähtavasse «soonesse» — pillirooseinas leiduvasse läbipääsu. Peatas mootori, tõstis selle üles ja hakkas pika mölaga põhjast lükkama. Ruup tungis vaikse sahinaga läbi pilliroomüüri, pikad roovarred löid ta ümber kokku, varjutasid päikese, silitasid sõitjaid. Elavad valguselaigud löid hüplema nii Linnukuninga kui poisi näol, riietel, kätel.

Varsti jõudsid nad tihnikust välja väiksele laigule ja nägid eespool paljusid siia-sinna visklevaid linde.

«Seal nad on!» ühmas Linnukuningas ja lükkas ruupa veelgi kiiremini edasi, kuigi suured higipiisad veeresid mööda ta tumenenud nägu.

«Krää!... Krää!... Krää!...» karjusid naerukajakad üha valjemini, pikeerisid järjest nagu ründelennukid mootorpaadi kohale.

Poiss jälgis valvsalt õhus üles-alla sööstvaid linde: neil oli kohvipruun pea ja kurgualune, keha alaosa oli lumivalge, ülalpool sinihall, nukk ja jalad erapunased. Neid oli palju ja nad olid niivõrd raevukad, et poiss tõmbus iga ründava linna lähenemisel tahtmatult kõssi. Linnukuningas aga ei teinud lindudest väljagi, juhtis ruupa kindlalt veesoonte kaudu haudeasundi keskele.

Juba paistis siin-seal vabaveelake ning oli näha suuri lamedaid pesi. Need asusid vees ujumatel puhnaviirgudel — kevadise suurveega kokkukantud kõluhunnikutel — ja olid ehitatud kõrkja-, roo- ja hundinuiavartest. Pesalohud olid kasinalt vooderdatud tarnalehtede ja kuiva rohuga.

«Ujuvad pesad!» hüüatas Koit üllatunult.

«Seda küll,» kinnitas Kustas, «kui vesi tõuseb, ei ujuta üle.»

Pesad paiknesid päris lähestikku, vahel isegi vähem kui meetri kaugusel üksteisest. Mõnes oli üks, kaks või kolm pruunilaigulist muna, mis sulasid pesamaterjaliga ühte. Kuid paljud pesad olid tühjad, kõikjal vedelles munakooretükke, pesad olid munarebust määrdunud. Pesadel istuvad linnud tõusid otsekui vastumeelselt õhku, ühinesid ülal metsikult sagiva parvega. Haudealal ei olnud kuigi sügav ja Kustas oli sunnitud paadile järjest uusi läbipääsuteid otsima.

Lõpuks jõudsid nad suuremale veeväljale, kus kasvasid üksikud hundi- nuia- ja roopuhmad. Mõnesaja meetri kaugusel nägid nad selgesti piraatide musta lippu ja vees kohmitsevaid poisse, keda ründasid ägedasti kajakad.

Linnukuningas töötas vaikides mõlaga, peaaegu hääletult lähenes «Vesivutt» pesarüüstajatele. Äkki ajasid piraadid endid sirgu, vaatasid kohkunult ringi ja kangestusid viivuks. Neid aeti taga! Jälitajad olid vaevalt saja sammu kaugusel!

Üks-kaks-kolm kargasid poisid vette, mis ulatus neile ainult põlvini, ja sumasid pahinal päästva rootihniku poole.

«Pidage!» käratas Linnukuningas kõmiseval häälel. «Kuhu te jooksete! Seiske!»

Kuid kolm vahvat piraati pagesid tagasi vaatamata, jättes maha röövitud laeva ja saagi. Üks neist komistas, kukkus pauhti ülepeakaela vette, kargas kohe üles ja ruttas teistele järele, hirmutatuna Linnukuninga hirmsatest ähvardustest. Peagi jõudsid nad rootihnikusse ning lidusid raginal kauguses mustendava Matsalu metsa poole. Nende jälitamine oli võimatu.

«Vesivutt» jõudis viimaks

pesarüüstajate ruuba juurde, milles oli näha mitukümmend kajakamuna.

«Saime õigel ajal jaole,» lausus Linnukuningas, pühkides ruudulise rätikuga oma punetavat, higist leemendavat nägu. «No küll on võllaroad, päise päeva ajal...»

Ta istus hingeldades pingile — see jaht polnud sugugi kerge kuuekümneme viie aasta vanusele mehele. Koit ootas kannatlikult, kuni ta hinge tagasi tõmbas.

«Mis muud, kui paneme munad pesadesse tagasi,» ütles viimaks Linnukuningas ja ronis «konfiskeeritud» ruupa. Koit ronis talle järele.

«Aga meie ei tea ju, missugustest pesadest nad on võetud,» kahtles poiss.

«See pole tähtis,» rahustas teda Kustas, «peaasi, et igas pesas on oma kolm muna, küllap kajakad nad välja hauduvad. Nemad on leplikud linnud, toidavad isegi võõraid poegi.»

Rüüstatud pesi oli palju, nii et munadele oli kerge kohta leida. Kajakad sagisid endiselt nende kohal ja karjusid läbilõikavalt — nemad ei teinud ju vahet pesarüüstajate ja -hooldajate vahel.

Seejärel alustasid Linnukuningas ja Koit teekonda tagasi. See ei olnud sugugi kerge. Koit jäi piraatide laevale ja liikus pikkamisi «Vesivutile» järele. Kasaril võttis Kustas «Lendava Hollandlase» sleppi ja nad kihutasid tagasi, sest ruuge päike vajus juba silmapiiri poole. Ees helendas jõgi sinkjashalli peeglina, selja taga vaibus aegamisi linnukisa nagu lõppeva vihma kahin.

Koidul oli hea meel, et hiljutised solvajad olid põgenenud nõnda aralt tema ja Linnukuninga eest, tabatuna häbiväärselt teolt — pesarüüstamiselt. Ta võttis mereröövlite plagu masti otsast maha ja pistis põue — seda näitab ta kodus oma õdedele ja sõpradele, jutustades neile Matsalu piraatidest.

HÜVASTI, MATSALU!

Ja jõudiski kätte laupäev.

Rookoll sõitis varakult püüniseid vaatama, jättes poisi magama. Hilja hommikul äratas Koidu lähenev mürin. Poiss vaatas aknast välja. Suur meremootorpaat sõitis päri voolu onnist mööda. Kuid — uskumatu lugu! — paadis ei istunud habemikud-kalurid, vaid terve trobikond kirjude pearättidega ehitud naised ja tüdrukuid. Isegi roolipuud hoidis priske päevitunud naine.

Koit tegi tule ahju, soojendas teevett, pühkis põrandat. Varsti jõudis tagasi ka Rookoll, külmetanud ja märg. Ta kongnina punetas, tilk otsas.

«Täna on jälle pilvealune ilm,» kirus vanamees, «ei ole kalu ega kedagi, mõni kogreniru ainult...»

Nad hakkasid sööma ja Koit jutustas möödasõitnud mootorpaadist, mis oli täis naised.

«Mis seal imestada, täna ju laupäev,» seletas vanamees. «Need olid Haeska naised, käisid alevis turul. Juba kella kolme paiku sõitsid kaks paati mööda, Kiideva naised on seniajani tagasi tulemata, vist on alevis pummeldama kukkunud,» lisas ta naljatades.

Vanamees naeris endale habemesse, kuid poiss jäi tõsiseks. Hommiku-eine oli söödud, Koit hakkas sõnatult oma asju kokku panema. Rookoll tõmbas suitsu ja nohises.

«Võiksid ehk veel jääda,» ütles vanamees viimaks. «Koolitöö on ju lõppenud, kuhu sa ruttad. Ilmad lähevad soojemaks, värsked roog kasvab pikaks, varsti on ümberringi ilus roheline, kõik kohad linnupoegi täis...»

Kõik see oli väga meelitatav, kuid poiss raputas pead:

«Ei või, lubasin isale, et homme olen kindlasti tagasi, peab minema...»

«Kui nii, siis muidugi,» nõustus vanamees. «Oot-oot, ma võtan sumbast mõne angerja,» lisas ta äkki elavnedes, «viid kodustele kostiks. Mul on normist küll natuke vajaka, aga eks ma jõua veel püüda. Ei kõlba ju sind ilma külakostita koju lasta...»

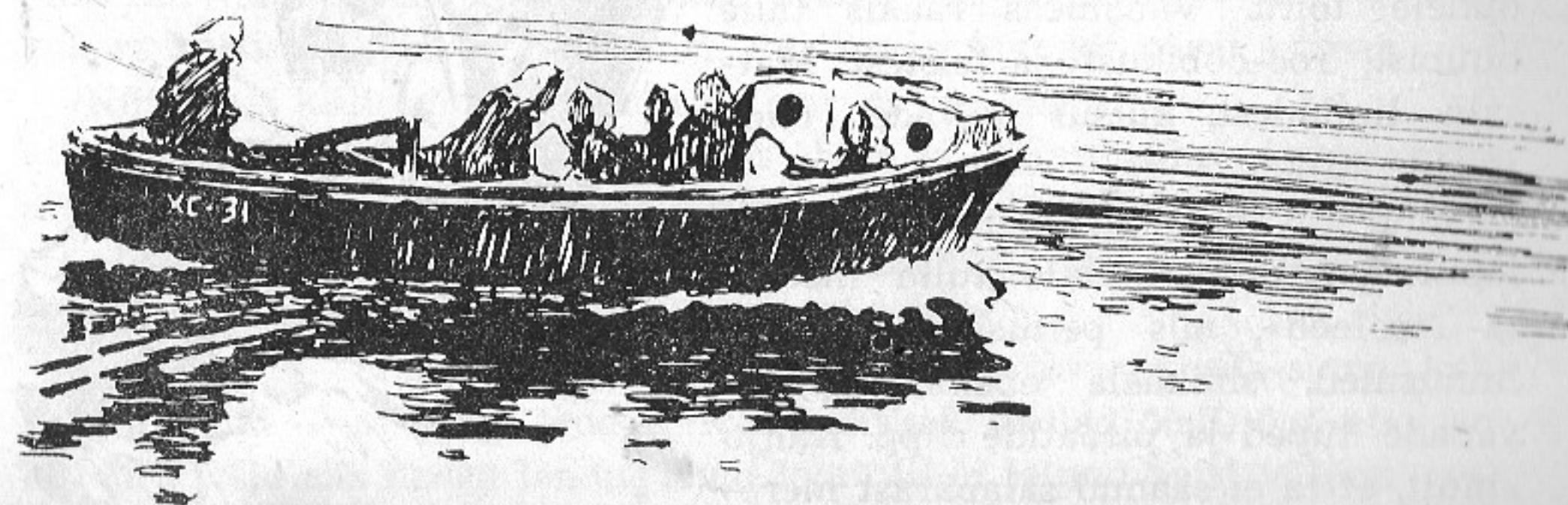
«Aitäh,» ütles Koit ning läks koos vanamehega välja.

Rookoll tiris väiksema kastikujulise sumba jõest kaldale ning hakkas sealt vingerdavaid angerjaid kotti toppima. Äkki lipsas üks neist vanamehe peost välja, pistis nagu must madu jõe poole põgenema.

«Läheb vette!» hüüdis poiss ja tõttas Rookollile appi angerjat püüdma.

Aga või see nii lihtne oli! Mõlemal oli palju tegemist, enne kui nad põgeniku viimaks kinni nabisid ja ta teiste angerjate juurde kotti pistsid.

Varsti istus Koit jälle oma kompsuga ruuba keskel, Rookolli vastas.

Vanamehe jalge ees oli kott, milles vingerdasid angerjad. Selja taha kadus onn, mis oli Koidule nii armsaks saanud, ja ruup suundus vaikse vooluga Penijõkke.

Roostikust kostis täna märksa vähem linnuhääli, sest ilm oli sume ja tuuline. Ainult siin-seal vidistasid kaldavallidel nukralt rootsiitsitajad: «Tsiit, türlü! Tsiit, türlü!» Üksik ematutkas tegi jõe ääres «tualetti», kiivitaja tukkus vallil, peitnud pea tiiva alla. Jõetiir lendas piki jõge, vahtides teraselt alla.

Koidule näis, nagu noogutaksid rookõrred temale hüvastijätku. Nüüd, kui kõik salapärased ja hirmuäratavad hääled olid ära seletatud, ei tundnud poiss enam hirmu Suure roostiku ega selle elanike ees.

«Kahju, et roo-ööbik täna ei laula!» käis poisi peast läbi.

Samal silmapilgul kostis lähedusest vali krigisev hää:

«Karra, karra, kiiet, kiiet! Räärp! Tõrup, tõrup! Trii-trii, krä-kräk!»

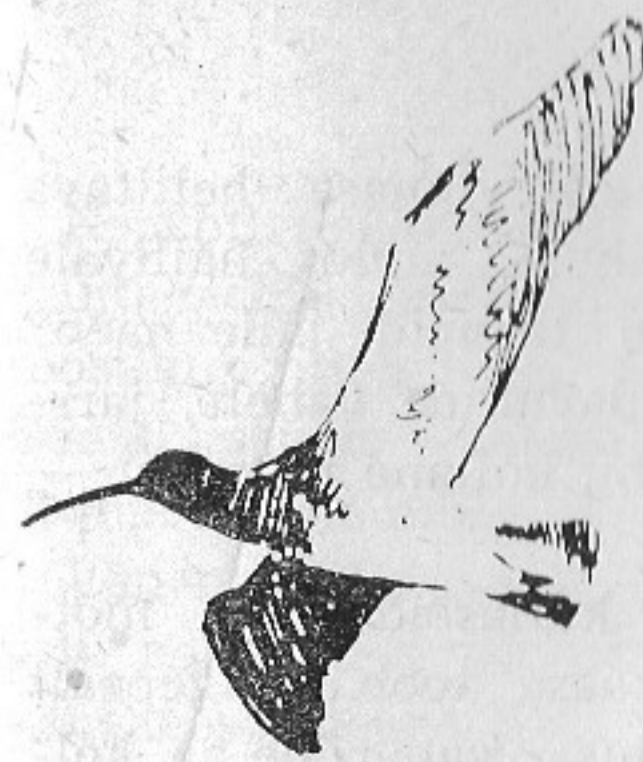
Kalda ääres pistid juba rohelised roovõrsed oma teravad ninakesed veest välja. Jõe põhjas paistsid hõljuvate penikeelte vahel vesirooside kápataolised lehed. «Küll võib siin kena olla, kui vesiroosid õitsema löövad,» mõtles Koit ja heitis pilgu Rookollile.

Vanamees sõudis vaikides. Ta karm nägu oli kortsus, vuntsid pisut sorgus.

«Kuidas ta nüüd üksi elama hakkab?» mõtles Koit. «Kas tal ilma minuta igavaks ei lähe? Isegi vana kell ei tiksu enam...» Poiss kujutles Rookolli üksipäini kõhinas ja suitsetamas öösiti pimedas onnis, ja tal hakkas vanamehest äkki väga kahju.

Koidule meenus kõik: kuidas Rookoll talvel linnas käis ja seal temaga tutvus. Tema, Koit, viis parajasti aeda lindudele toitu. Vanamees rääkis talle hüübist, roo-ööbikust ja teistest Matsalu lindudest, kutsus kevadel enda juurde külla...

Nüüd oli see haruldane külaskäik lõpule jõudnud. Koidule tulid meelde ta «trofeed», mis peitusid kompsus: linnusuled, sinikaela ebemed, puruvanade tupid ja piraatide lipp. Kahju ainult, et ta ei saanud salapärasest mere-

härge näha ja et ta pidi nii ruttu ära sõitma...

Vanamees märkas vististi nukrusevarju poisi mõtlikul näol ja ütles paberossi süüdates nagu muuseas:

«Sa tule suvel jälle. Magamiseks ruumi jätkub ja leivakõrvast muretseme endile kah.»

«Aitäh,» ütles poiss ja punastas, nagu oleks ta pahateo pealt tabatud. Ta oli just sellele mõtelnud.

Ruup jõudis roostikust välja, ees laius avar luht. Seal oli vett pisut vähem, kuid linde endiselt palju. Isatutkad uitasid nagu varemgi murelt ringi, sõid, jõid ja kaklesid, sel ajal kui emalinnud ehtasid pesi, munesid ja haudusid. «Tiridit!... Tiridit!...» häälitsees kõrguses mustsaba-vigle, langes kivina alla ja soigus: «Püüja, püüja, püüja...» Tilisedes lendas mööda tildriparv, eemal trillerdas mahedasti suur koovitaja: «Hrüi, hrüi, hrüi, hrüi...» Pea kohal tekitas tikutaja imelikku mokitavat heli.

Jah, luht kihäs nagu ennegi lindudest. Kuid Koidule tundus, et keegi justkui puudus. Tõepoolest, taeva laotuses ei olnud enam näha võimsat lahevalitsejat, merikotkast, sooritamas suuri poognaid ja ringe. Ja see tõttu näis ümbritsev loodus märksa vaesemana.

Järsku kuulsid sõitjad vasakult ärevat prääksumist ja nägid parte kiiruga laiali lendavat. Suur loorkull laugles madalalt ja aeglaselt üle roostiku. Ta pea oli kollane, selg tumepruun, kõhualune roostekarva. Ligi poolteise meetri pikkused laiad tuhkallid tiivad olid ülespoole keeratud, kull ei liigutanud neid peaaegu üldse. Siis aga hakkas ta kiiresti tiibu lehvitama, püsid ühel kohal. Äkki langes käratult alla, ja sealt kohast kostis haledat prääksumist, mis mõne sekundi pärast vaibus.

«Nüüd tegi küll mõnele lõpu peale,» arvas vanamees.

Tal oli õigus. Pruun röövlind tõusis õhku, ta küünte vahel rippus verine rägapart. Kull lehvitas hoogsalt tiibu, kuid ei jõudnud raske koormaga ära lennata ja laskus maha. Peagi tõusis jälle õhku, kuid laskus taas mättale ning asus oma tugeva nokaga saaki rebima.

Mõnekümne sammu kaugusel kullist ujusid ärevalt siia-sinna kaks sinikaelparti — isane ja emane. Nad vahtisid, kaelad õieli, õudset vaenlast ja tõusid siis hooga lendu. Kuid loorkull ei teinud neist väljagi.

Koit heitis hüvasti jättes viimase hellitava pilgu lindudest kihavale luhale, tuules hällivale roostikule. Kes teab, millal ta neid jälle näeb? Ruup suundus kõrgete kaldavallide vahele, järsku kadusid linnud, avar luht, kollane roomüür — kõik.

Poiss unistas järgmisest küllasõidust ja mõtles, mida ta vanamehele kaasa toob. Kõigepealt supikulbi, teiseks lauale ilusa vahariide ja kolmandaks tuhatoosi, et vanamehel ei tarvitseks tuhka ja suitsuotsi maha loopida. Uus sall ja äratuskell oleksid ka väga vajalikud, kuid nende ostmiseks ei jätku tal raha...

Väike rohekas mootorpaat sõitis neile vastu. See oli tuttav «Vesivutt».

«Kuhu nüüd?» hüüdis Linnukuningas, peatas mootori ja sõitis nende külje alla.

«Eks ikka suurele maale käima,» vastas Rookoll. «Ja keda sina siis jälle taga ajad?»

«Käisin Äärenurgas, seal oli seatalitaja koer hauduvaid sinikaelu kimbutanud. Nüüd kihutan Rannamõisa, keegi munasõber on jälle kosklapesa tühjaks rüüstanud...»

Linnukuningas tahtis juba mootorit käivitada, kui talle äkki midagi meelde tuli.

«Muuseas, kuulsin täna alevi head uudist: Matsalu saab varsti riiklikuks looduskaitsealaks, võetakse ametisse mitu valvurit. Noh, siis teeme siin salaküttide ja pesarüüstajate elu kibedaks, lööme trukiga välja...»

«Mind ei löö siit keegi välja,» ütles väljakutsuvalt Rookoll, keda see uudis näis puudutavat, «mina olen siin eluaeg kalu püüdnud ja püüan ka edaspidi...»

«Egas ma sinu kohta ütelnud,» muigas Linnukuningas, «sina pole ju salakütt ega pesarüüstaja, püüa aga rahulikult edasi...»

«Kas te saite teada, kes need mereröövlid olid?» küsis Koit.

Linnukuningas lõi käega:

«Kus sa seda enam teada saad, kui rüüstajad plehku panid. Noh, hüvasti siis!»

Päramootor hakkas mürinal tööle ja «Vesivutt» sõostis Kasari poole.

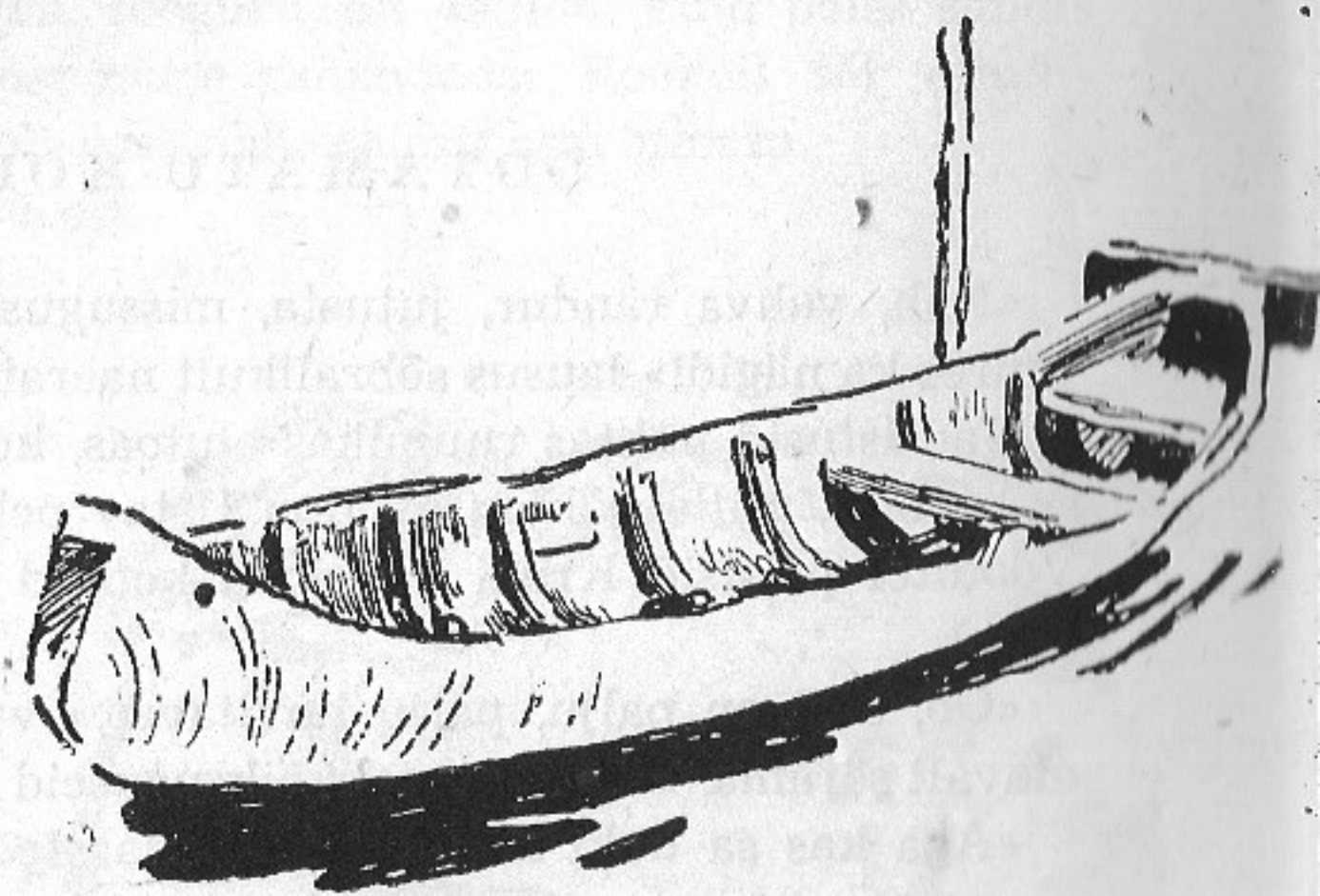
Rookoll hakkas jälle rütmiliselt sõudma. Ta näoilme muutus morniks. Nähtavasti ei meeldinud talle sugugi, et ta ainuvalitsusele siin Suures roostikus tuleb lõpp. Varsti jõudsid nad Penijõe otsa paadisadamasse. Eemal paistis vanade lehtpuude vahel suurte sammastega roosa kivihoone, endine mõisa härrastemaja, mis kuulus nüüd kohalikule sovhoosile.

Vanamees lukustas ruuba vaia külge, peitis mõlad ja kappeli üleannetute poiste eest põosastesse. Koit uudistas sel ajal kanuukujulist suurt vanaaegset venet. See oli õonestatud tervest haavatüvest ja kindlustatud seestpoolt kaheksa tugeva kaarepuuga.

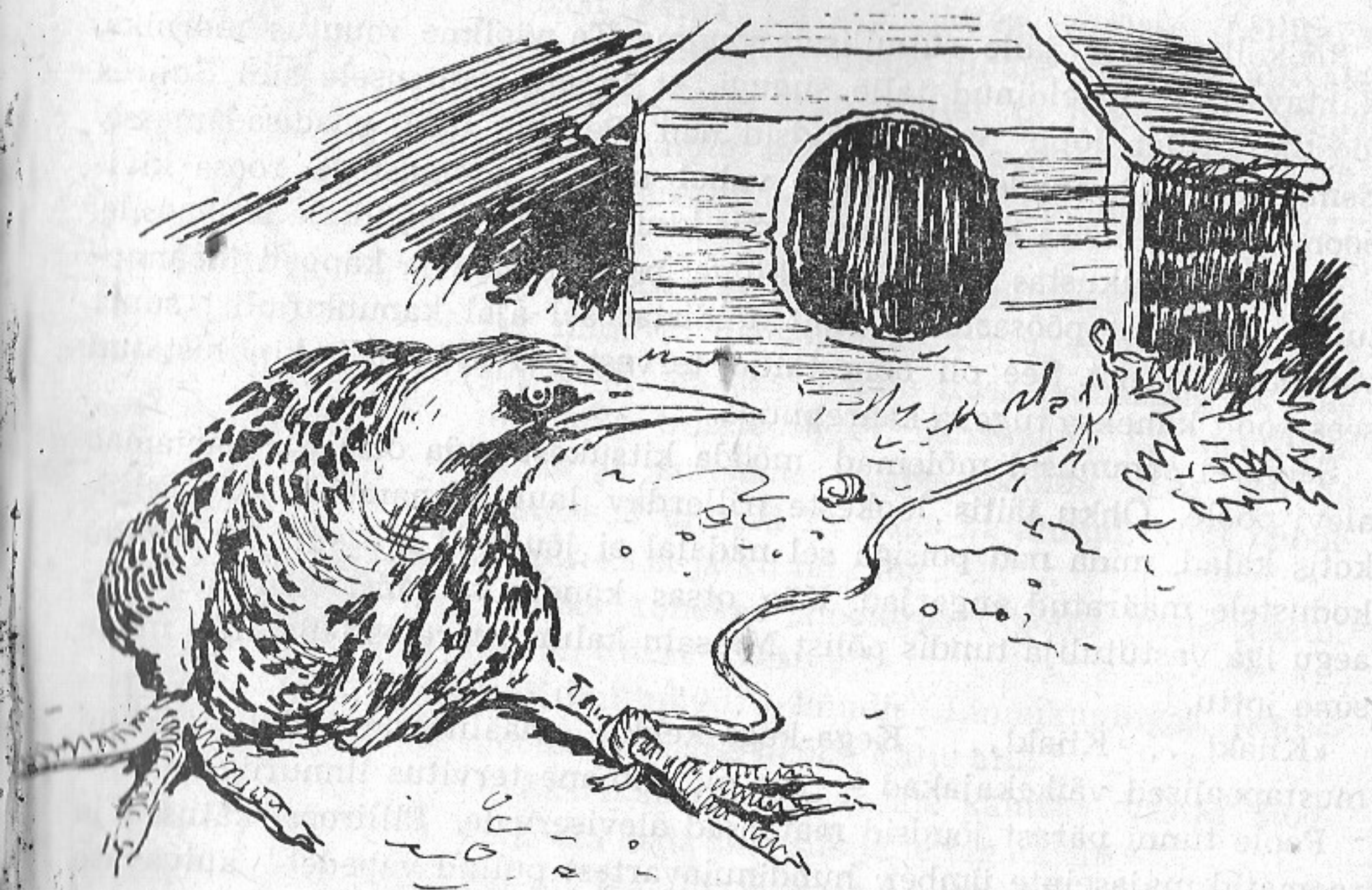
Seejärel sammusid mõlemad mööda kitsukest rada otse üle karjamaa alevi poole. Öhku täitis löökeste trillerdav laul. Vanamehel olid seljakotis kalad, mida nad poisiga sel nädalal ei jõudnud ära süüa, ja Koidu kodustele määratud angerjad. Käte otsas kandis ta poisi kompsu. Pea-aegu iga vastutulija tundis põlist Matsalu kalurit, teretas teda, ajas mõne sõna juttu.

«Kiiak!... Kiiak!... Kega-kega-kekk!» häälitsevad ülal saledad mustapealised väikekajakad — see oli viimane tervitus linnuriigist.

Poole tunni pärast jõudsid matkajad aleviservale. Pilliroost katused ja roomatid majaseinte ümber, hundinuiavartest pullud vabedel¹ kuivavate võrkude küljes — kõik tuletas igal sammul meelde Suure roostiku lähedust. Seal paistiski tuttav kollane majake. Ukse peal seisis, kirju jakk seljas, Rookolli õde, tädi Maarja, ning ta punarohelise seeliku sabasse klammerdunult väike Kristi. Kartulimaal rassis priske musta ruunaga künda onu Ustav — rind paljas, lokkis juuksed lehvimas tuules, tugev ja mehine nagu Kalevipoeg.

¹ Pullud — ujukid, mis takistavad püünist põhja vajumast; vabed — võrkude kuivatamiseks maasse taotud postid.

OOTAMATU KOHTUMINE

«Noh, vahva rändur, jutusta, missuguseid imeelukaid sa siis Rookolli juures ka nägid!» lausus sõbralikult naeratades tädi Maarja.

Nad istusid puhtas ruumikas elutoas, kus suure laua ümber seisis lihtsad toolid, mille põhjad oli onu Ustav pehmetest kõrkjavartest pununud. Vooditel paistsid Kristi vanaema kootud ruugete põiktriipudega mustad tekid.

«Oo, seal on palju, palju huvitavat,» vastas poiss ja ta sinisilmad löid elavalt särama. «Küll on seal kõiksuguseid huvitavaid linde!»

«Aga kas sa uuki nägid?» katkestas teda tumedajuukseline Kristi, kes surus ühe käega vastu rinda kulunud karvaga mängukaru, teisega hoidis kõvasti ema käest kinni.

Koidul tuli kohe meelde, et siinkandis nimetati hüüpi uugiks. Ta laskus tüdruku ette kükakile ja küsis hämmastunult:

«Miks sa seda küsid, Kristi? Tahtsin uuki näha küll, aga ei näinud, kahjuks. Kuulsin ainult, kuidas ta hüüdis...»

«Aga mina nägin eile,» ütles tüdrukuke surmtõsiselt.

Koit naeratas uskumatult, tõusis püsti ja vaatas küsivalt perenaise otsa.

Tädi Maarja kinnitas tütre sõnu:

«Kristi räägib õigust: meie nägime eile tõepoolest üht uuki siinsamas naabruses. On õue köide pandud...»

«Kus?» küsis Koit ja astus juba ärevalt ukse poole.

«Oot-oot, ära mine,» keelas perenaine, «hiljem jõuad teda vaadata küll ja küll. Nüüd tulge sööma, meie oleme juba lõunastanud.»

Tuli alistuda. Nad läksid isuäratava praelõhnaga täidetud kööki, võtsid seal istet.

«Asi oli nõnda,» jutustas tädi Maarja toitu lauale pannes, «et mõni päev tagasi sattus uuk ühe Matsalu kaluri mõrda. Vardja Ants kuulis sellest ja noris linu endale. Tõi koti sees koju, pani köide, nüüd hoiab lindu oma õues niisama ajaviiteks ja rahvale näitamiseks. Meiegi käisime Kristiga. Eks ole tige elukas, Kristi? Nokib igaüht, kes ligi tuleb. Ja muudkui sikutab aga nõõri, et plehku pista...»

«Jaa,» kinnitas Kristi, suured silmad pärani, «toksis Pontule nokaga vastu nina, Pontu sai haiget...»

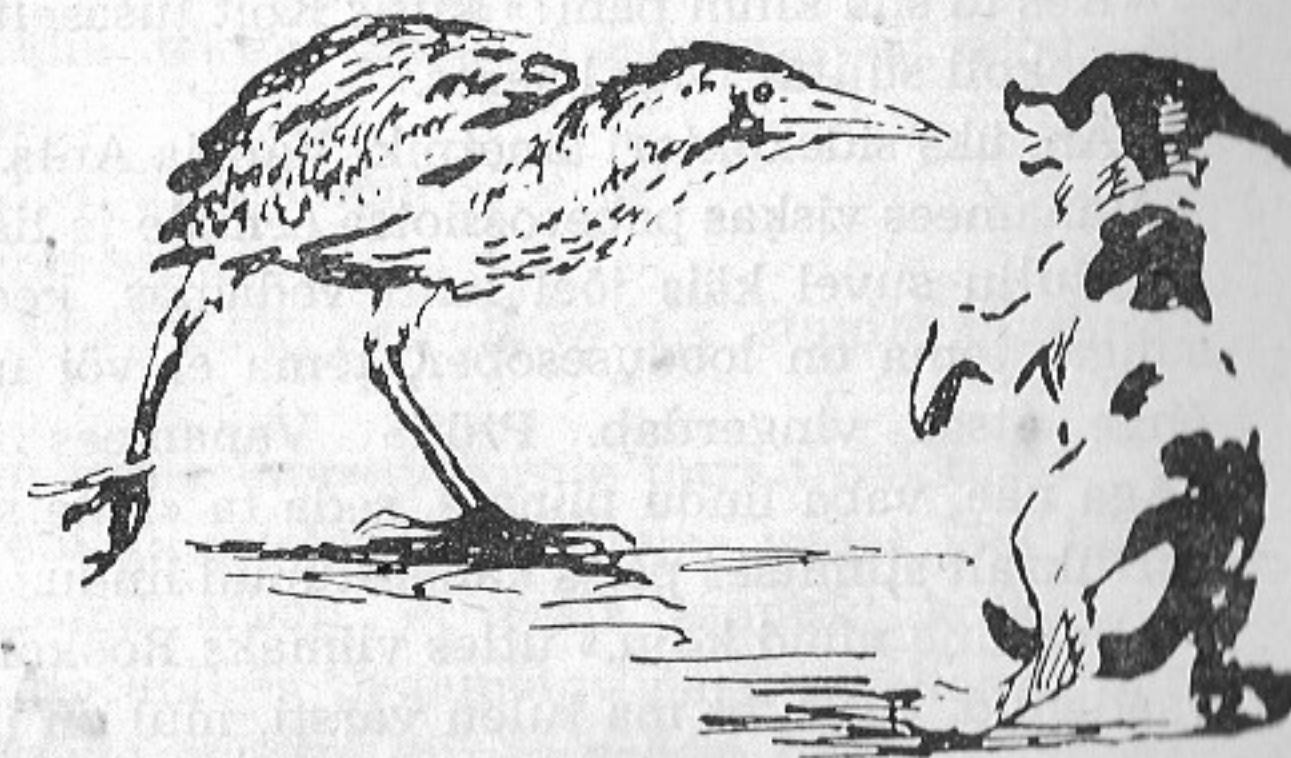
Koit kuulas põnevil näoga. Ta söögiisu oli läinud, kuid poiss sundis ennast sööma, et lahket perenaist mitte pahandada. Rookoll sõi rahulikult, ta tuulest parkunud nägu oli pealtnäha täiesti osavõtmatu.

«Kas ta häält ka teeb?» küsis Koit.

«Kes siis vangipõlves laulab,» ühmas vanamees ja ta nägu tõmbus otsekui valu pärast krimpsu.

«Ei ta häälitse ühti,» kinnitas jutukas tädi Maarja, «susiseb ainult. On vist viga saanud või haige, ei taha süüa ega juua...»

Viimaks lõppes söömine. Koit hüppas kärsitult laua tagant püsti ning haaras mütsi.

«Oota, ma tulen ka,» sõnas ootamatult Rookoll ja läks poisiga kaasa. Nad sammusid mööda põiktänavat alla, liginesid viimasele majadereale, millest olid hiljuti möödunud. Seejärel pöördusid paremale, peatusid pruuni maja vastas madala kivitara taga, kus polnud näha ühtegi inimhinge.

Oue keskel lösutas hale kuju. See oli umbes poole meetri kõrgune pikkade jalgade ja pika jämeda kaelaga suur imelik lind. Hüübi keha oli justkui külgedelt kokku litsutud, sulekuub oli kirju: savikollasel põhjal kulgesid pruunikad sakilised triibud, selg oli tumepruun. Linnul oli pikk terav nokk nagu kurel. Sorakil laiad tiivad varjasid lühikest saba. Kukla- ja kaelasuled olid kõvasti turris.

Hüübi lähedal maas vedesid mõned räimed ja viidikad, kõrval paistis räpane veekauss. Lind seisis vasakul jalal, parem jalg rippus õhus, pingutades nõori. Niiviisi oli ta nähtavasti seisnud seal tundide kaupa või isegi terved päevad läbi. Poolavatud nokaga pea oli pööratud nagu teraselt kuulatades Äärenurga roostiku poole. Kogu linu kuju väljendas teravat igatsust koduse rootihniku järele, kaotatud vabaduse järele. Kuid tugev nõor, millega ta jalg oli köidetud tühja koerakuudi külge, ei lasknud teda ära. Vaba roostikuelanik oli õuevalvuriks pandud...

Vanamees ja poiss seisis tükk aega vaikides tara taga. Rookoll pahvis paberossi ja vahtis lindu mõnevõrra üllatunud pilguga. Koit ei suutnud vangilt oma pilku lahti kiskuda. Niisiis nägi ta viimaks ikkagi roostiku salapärase lindu, pelglikku hüüpi, võimsa häälega merehärja. Kuid see kokkusaamine ei valmistanud rõõmu: uudishimust tugevam oli kaastunne. Ning poisi hinges tärkas ja kasvas pahameel kalgi inimese vastu, kes oli hüübi siia õue nälgima ja vaevlema pannud.

«Kes ta siia kinni pani?» küsis Koit tusaselt.

Rookoll sülitas laias kaares.

«Äh, üks sidekontori ametnik, Vardja Ants.»

Vanamees viskas paberossiotsa eemale ja lisas põlastavalt:

«Mullu suvel käis jõel lanti vedamas, keetis onnis suppi, kiitis suure suuga: tema on loodusesõber, tema ei või näha, kuidas vaene vihmauss õnge otsas vingerdab. Ptüi!» Vanamees sülitas jälle südametäiega.

«Aga näe, vaba lindu piinata, seda ta «hale süda» lubab küll...»

Nukralt silmitses poiss kangestunud lindu.

«Sa mine nüüd koju,» ütles viimaks Rookoll, ilma et oleks poisile näkku vaadanud, «ütle, et ma tulen varsti, mul on üks kiire asi õiendada...»

Ta sammus kiirustamata peatänavas suunas. Koit nägi, et vanamees tüüris teemaja poole. Poiss kavatses samuti ära minna, kuid tal oli kahju hüüdist lahkuda.

Samal silmapilgul väljus majast, mille õuel vaevles aheldatud hüüp, kõhna ja virila näoga pikk mees, kes vaatas korra põlglikult oma abitu vangipöole ja asus seejärel sigaretti süütama.

Koit võpatas — ta tundis mehe kohe ära: see oli toosama, kes merikotka tapmise päeval lanti vedades onnist mööda sõitis.

Poiss pöördus sedamaid ümber ja läks kiiruga minema. Talle näis, nagu tunneks ta endal vastiku mehe kahtlusevat pilku, sest ta kartis, et ka Vardja Ants oli tema ära tundnud. Koit vaatas minnes mitu korda tagasi, kuid ta kartus oli asjatu — Vardja Ants ei tulnud talle järele.

Rookoll tuli koju alles hilja õhtul. Ta oli väga heas tujus ja haruldasele jutukas. Nähtavasti oli ta oma kiire asja edukalt ära õiendanud, arvas poiss.

«Säh, tee suu magusaks,» ütles ta Koidule, kes juba voodis pikutas, ja puistas talle peotäie kompvekke tekile. Seejärel istus raskelt asemele, pajatades poisile maast ja ilmast:

«Näe, tohu tuli merelt, väljas on üsna ämune...»

Ta hakkas tõmbama kampsunit seljast.

«Mina nägin kotka tapjat,» ütles Koit, kes oli voodis istukile tõusnud.

«Meh?...»

Vanamees põrnitas, kampsun kaela ümber, poisile totralt näkku.

«Vardja Ants tuli pärast trepile,» seletas poiss, «tema vedas jõel lanti pärast merikotka tapmist... Mina arvan, et tema tappiski kotka...»

«Selge see,» taipas viimaks Rookoll ja ta punetav nägu omandas pisut arukama ilme, «temast võib kõike oodata, kui ta sedasi hüübiga ümber

käib. Oot-oot, ma räägin Linnukuningale, küllap too soolab talle kõva trahvi ära.» Vanamees rüüpas kapast kalja ning teatas siis poisile oma avastusest: «Aga näe, mina jälle nägin täna sedasama punase peaga poissi, kes Rohna Sassi ruubaga mereröövliit mängis...»

Koit ajas silmad pärani — see oli alles uudis!

«Kas oli ikka seesama?» küsis ta kahtlevalt.

«Seesama neh,» kinnitas vanamees veendunult, «teised kaks on samuti teada...»

«Kes see poiss siis on?» põles Koit kannatamatusest.

«Kes?» kordas vanamees ja muigas kavalalt. «Sellegi uurisin välja. Rahvas räägib, et see on meie kooperatiivi uue juhataja poeg. Tahtis vist papale leivakõrvast muretseda...» Vanamees naeris kähinal, nii et kogu ta nägu krimpsu tõmbus. «No küllap Kustas teeb temalegi säre ja ta sõpradele kah. Need olevat tema juurde suvitama sõitnud. Ennäe mul lontrusi, või nemad kisuvad keti vaia küljest lahti ja teevad võõra ruubaga sõitu!»

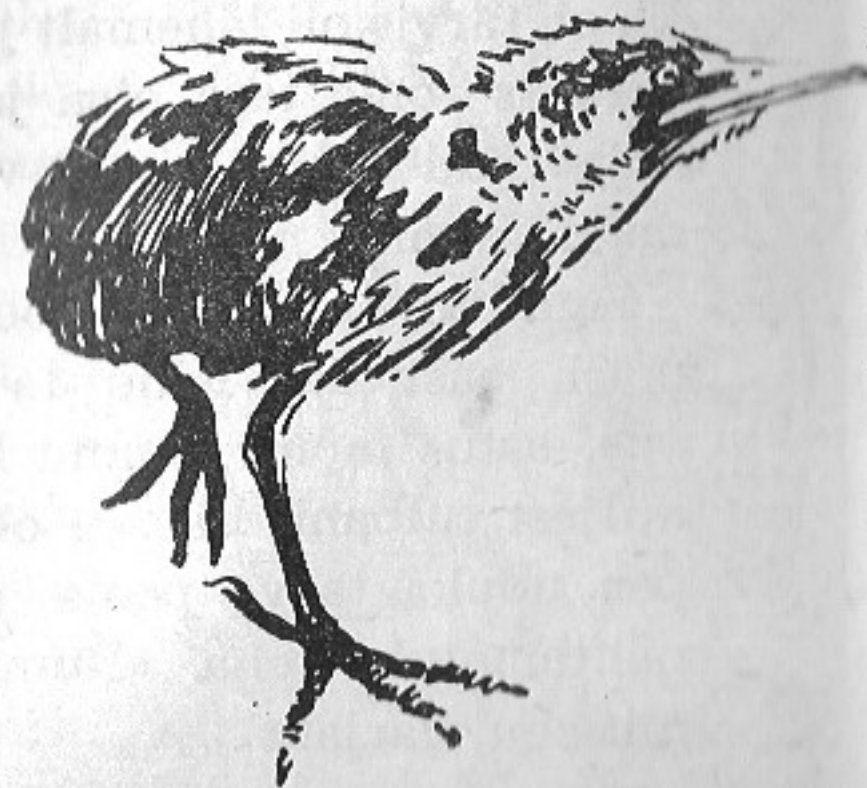
TUBLI POISS

Sel ööl ei suutnud Koit ühel ajal uinuda. Tema ja Rookolli päralt oli terve kamber, kus õhk oli jahe ja puhas. Ase oli mugav ja pehme, kõik oli siin võrratult parem kui seal, Rookolli pisikeses «häärberis», kuid Koit ei tundnud selle üle rõõmu. Palju parema meelega oleks ta maganud praegu kahiseval naril kuumaka köetud onnis kauni Kasari kaldal. Ent see oli võimatu: juba homme hommikul peab ta siit ära sõitma linna kivi-müüride vahele. Kui poiss sellele mõtles, oli tal lausa nutumaik suus.

Keskööl Koit siiski uinus. Kuid magas rahutult, nägi painajalikke unenägusid. Kella kahe paiku ärkas äkki. Tuba oli pime, ainult kusagilt eemalt paistis läbi akna tuhm laterna-valgus. Rookoll norskas rahulikult nurgas, kuid poissi oli haaranud seletamatu ärevus.

«Mis on juhtunud?» mõtles ta uniselt.

Äkki meenus talle kinniseotud hää, keda ta äsja unes oli näinud, ja otsekohe oli uni pühitud. Poiss lamas viivu selili, seejärel tõusis otsustavalt istukile. Ootamatu mõte pani ta südame kiiremini tuksuma.

Koit ei kõhelnud kaua, leidis kobamisi voodi alt sokid ja kingad, riietus kätelt pimeduses. Kuulatas. Kõik oli vaikne, ainult vanamees nohises unes. Poiss läks kikiarvul esikusse, pani palitu selga. Ettevaatlikult tõmbas välisukse riivi eest, vallandas suure haagi.

Uks kriuksatas. Koit kangestus kohale. Ei, Rookoll ei liigutanud, ainult pomises unes. Poiss ootas mõne silmapilgu, sulges siis tasakesi ukse ja astus hämarale trepile. Jahedat rõskust uhas talle vastu. Väljas oli tihe udu, räästad tilkusid.

Koit jäi hetkeks kõheldes seisma. Külmajudin jooksis üle ta selja. Poiss tõmbus tahtmatult kõssi. Samas meenusid talle asjatud kartused. Suures roostikus, mille pärast ta oli juba korduvalt häbi tundnud, ning ta sai kohe meelekindluse tagasi. Kahetses, et oli unustanud mütsi pähe panna, lõi käega, tõmbas krae üles ja astus julgesti trepist alla.

Hämaral tänaval polnud kedagi näha. Kusagil haukus koer, maanteel põrises tõrkuv automootor. Poiss hiilis tänavanurgani. Peatus. Kuulatas, läks edasi.

Kips, kops, kips, kops... Sealt tuli keegi?

Ei, veepiisad langesid katuselt. Koit sammus tasakesi nagu varas teatava tarani ja vaatas õue.

Udukas hämaruses oli raske midagi eraldada. Poiss teritas silmi. Õues polnud lindu näha. See oli arusaamatu. Ehk sundis südametunnistus peremeest hüüpi viimaks vabaks laskma?

Poiss uuris teraselt õue. Seal tühja koerakuudi juures oli hüüp eile kõssitanud ja roostiku poole vahtinud. Nüüd aga polnud lindu kusagil näha. Õues paistis ähmaselt ainult terava otsaga kollakas tulp.

Koit oli nõutu. Kas pidi ta siis nüüd niisama targalt tagasi minema? Ei, ei, tarvis oli lähemalt järele vaadata.

Poiss ronis tara otsa ja kuulatas. Automüürin oli hääbunud, koergi ei lähvinud enam. Ainult veepiisku langes ümberringi puudelt ja katustelt nagu vihma.

Aga kui Vardja Ants ootamatult peale satub? — käis hirmuäratav mõte poisi peast läbi. Kuid ta tõrjus selle kohe eemale, ronis ettevaatlikult õue, astus mõne sammu koerakuudi poole. Nägi nööri, mis ulatus kuudi küljest tulbani. Ei, see oli hoopis elus lind, kes seisis seal kangestunult, pea uduka taeva poole püsti nagu puunui. Ta püüdis ennast sel teel lahutamatuks teha. «Rumaluke,» mõtles Koit, «siin pole ju pilliroogu, mis sind varjaks...»

Ta astus tasahilju linnu juurde. Hüüp virgus otsekohe ja lõi oma pika nokaga talle vastu kätt. Poiss põikas ehmunult tagasi. Kuid linnu nokalööki oli olnud loid ja nõrk. Koit astus taas lähemale ja sosistas sõbralikult: «Mis sa toksid? Ma ju lasen su kohe vabaks...»

Ta võttis nööri pihku. Hüüp tahtis kõrvale karata, nõksatas kange jalaga, kuid ei suutnud. Koit võttis väriseva käega taskust noa ja lõi nööri linnu jala ligi dalt katki. Kuid hüüp ei teinud katsetki õuelt lahkuda. Nokk avatud, suled turris, üks jalg kangelt ripnemas, nii kõssitas ta liikumatult poisi kõrval, põrnitses suure helkiva silmaga talle otsa.

Koit liigutas käsi, hirmutas lindu. Hüüp astus longates mõne sammu, vaarus ja peatus taas.

Poiss avas värava ja ajas kätega vehkides hüüpi värava poole.

«Mine koju! Mine koju!» hüüdis ta summutatud häälel. Nüüd ei kartnud ta enam linnupiinajat. «Tulgu,» mõtles ta trolalikult, «ma päästan hüübi ikkagi!»

Hüüp hüples raskelt värava poole, vedades üht jalga järel. Viimaks ometi oli ta väljas, tänaval. Koit pühkis laupa, ajas siis linnu põiktäna kaudu alla teerajale, mis viis üle karjamaa jõe äärde ja roostikku.

Hüüp võttis nähtavasti viimase jõu kokku, liikus vaevaliselt hüpeldes ja komistades künkast alla. Lehvitas isegi tiibu, kuid lendu ei tõusnud. Ei jätkunud vist jõudu. Veel mõni sekund, ja raskelt edasikomberdav lind kadus hämarasse uttu. Ta oli vaba!

Mõnda aega kuulatas Koit vaibuvat krabinat ja läks siis kergel sammul kodu poole. Poisi süda peksles äsjasest ärevusest. Ta oli kindel, et hüüp jõuab hommikuks koduroostikku. Koidu nägu säras. Ta kujutas ette, kuidas vihastub too ülbe näoga mees, märgates hommikul oma vangi kadumist.

Rahunenult astus Koit koduõue ja sammus trepi poole.

«Kus sina siis öösel hulgid?» kostis ootamatult pimedast esiku lävelt tuttav kähel.

Poiss võpatas, peatus. Pimeduses helendas paberossiots.

«Ma... niisama... uni läks ära...» pomises Koit kohmetunult, kuigi vanamehe hääletoon oli päris sõbralik.

«Lasksid ta lahti?» küsis Rookoll.

«Jah...» vastas poiss julgust saades ning tõstis pea.

«Õigesti tegid!» lausus vanamees. «Tubli poiss!»

Hommikul oli taevast endiselt sõõnas, maa auras ja kauge luha kohal hõljus piimjas udu, kui vana Rookoll, kott seljas ja suured kotad jalas, mööda märga teerada jälle Penijõe poole sammus. Kui ta oli umbes pool kilomeetrit maha käinud, märkas ta järsku suurt pruuni lindu kraavi ääres lamamas.

Vanamees kehtas õlga, astus linu juurde, pööras ta jalaga selili. See oli hüüp. Ta parema jala küljes tolknes nõõrijupp. Linu silmad olid tuhmid. Ta oli surnud.

Rookoll lükkas võidunud nokkmütsi aeglaselt kuklasse, vangutas pead. Häälestuse asemel ilmus päevitunud näole vali ilme, kortsud suu ümber tõmbusid veelgi sügavamaks.

«Loodusesõber...» pomises vanamees mornilt. «Kahju vihmaussist... Tõbras... Pani linu nahka...»

Ta kummardus, võttis surnud hüübil jalast kinni ja viskas kangestunud linu kraavi. Pühkis siis kätt vastu püksitagumikku, vangutas veel kord pead ja sammus seejärel teed valimata otse üle lirtsuva karjamaa sadama poole.

... Samal ajal istus Koit suures bussis, mis viis teda pealinna poole. Poisi sügavsiniseid silmi varjutasid aeg-ajalt nukrad mõtted — igatsus mahajäänud vaba elu järele. Kutsuvalt kahises ta kõrvus ääretu roostik, kisasid kriiskavalt naerukajakad, laulis käriseval häälel roo-ööbik...

Buss jõudis pikale raudbetoonsillale, tasandas käiku. Poiss liibus akna vastu. Veel kord, viimane kord, läigatas all avaras orus siinkohal karestikuline Kasari jõgi, vilksatas kauguses kollane rooviir. Poisi silmad tõmbusid viivuks uduseks, kuid siis meenus talle vabastatud hüüp, ja lahkumisvalu andis kohe järele. Koit kujutles endale elavalt, kuidas

hüüp vaevaliselt komberdades koduroostikku jõudis. Nüüd jalutab ta juba oma pesa lähedal, vannitab haiget jalga jahedas vees ja kustutab kalamaimudega nälga. Vahetevahel aga hüüab rõõmsasti: «Õõ-hump!... Õõ-hump!...», nii et ta võimas hüüd kaigub alevini ja seda kuuleb isegi väike Kristi, kes mõniku näoga istub ukseesisel pingikesel, helepunane rätik peas.

ILLUSTRATSIOONIDEL KUJUTATUD LINNUD

Kaanel — tutkad	
Lk. 5 — kiivitajad	
7 — mustsaba-vigle	
7 — punajalg-tilder	
10 — roo-loorkull	
14 — merikotkas	
24 — naerukajakas	
25 — tutkad	
26 — hallhaned	
27 — sinikaelpart (isalind)	
28 — tuttpütt	
29 — linavästri	
32 — täpik-vesivutt	
40 — jõetiir	
44 — sinikaelpardi pojad	
47 — mustviies	
48 — valge toonekurg	
56 — must toonekurg	
57 — flamingo	
60 — roo-öökik (rästas-roolind)	
61 — laululuik	
62 — punapeavart, sinikaelpart, luitsnökkpart ja soopart (isalinnud, vasakult paremale)	
63 — ristpart (vasakul) ja tuttvart (mõlemad isalinnud)	
64 — rookana	
72 — väikehüüp	
81 — suurkoovitaja	
82 — roo-loorkull	
84—91 — hüüp	

SISUKORD

Penijõel	5
Kookolli kodu	12
Rahutu öö	17
Vee ja taeva vahel	23
Merehärg	30
Kotka hukkumine	35
Ehtne kalasupp	41
Suure roostiku saladused	45
Linnukuningas	52
Roo-öökik	59
Ohtu Kasaril	66
Piraadid	70
Hüvasti, Matsalu!	78
Ootamatu kohtumine	84
Tubli poiss	89
Illustratsioonidel kujutatud linnud	94

Юри Пийк. В ПЛАВНЯХ МАТСАЛУ. Оформление:
В. Тынисон. На эстонском языке. Издательство «Ээсти
Раамат», Таллин, Пярнуское шоссе, 10.

Toimetaja В. Kuusberg. Kunstiline toimetaja Н. Tikand.
Tehniline toimetaja R. Lillema. Korrektorid A. Kiho ja
E. Toots. Laduda antud 23. XII 1970. Trükkida antud 1. II 1971.
Trükipaber nr. 1, 70×90/16. Trükipoognaid 6. Tingtrükipoog-
naid 7. Arvestuspoognaid 5,90. Trükiarv 24 000. Tellimise nr. 4560.
Trükikoda «Ühiselu», Tallinn, Pikk tn. 40/42.

Hind 37 kop.

7-6-3

1971-258

